KLL·MENTOS ALEXANDREŌS LOGOS TIS O SOZOMENOS PLOUSIOS...

Clemens : Alexandrinus

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
19 A
22 D

Digitized by Google

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

Ἀλεξανδρέως

λόγος

Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

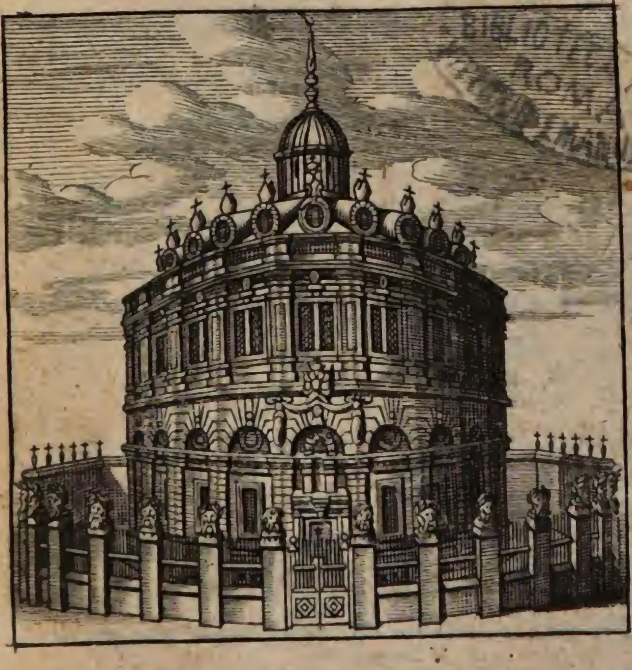
14-19-A-22

Presbyterorum Oratorii

CLEM. ALEXAND. LIBER

Quis dives ſalutem conſequi poſſit.

Accedunt nonnulla, in *Editionibus Operum Clementis* Hactenus deſiderata.

O X O N I Æ,

E THEATRO SHELDONIANO, 1683.

2
Bibliot: Secr: Coll: Rom: Soc: Jesu

LECTORI
PRÆFATIO.

CUM *Clementis Alexandrini, patris eruditiſſimi & vetuſtiſſimi, egregius de* Salvabilitate divitum *libellus, qui per plura ſecula interciderat, & tandem Michaelis* Geiſleri *opera ſub* Origenis *nomine, alieno prorſus loco* editus, *(nimirum ejus Commentario in prophetiam Jeremiæ,) tanquam etiamnum ineditus, ad paucorum notitiam perveniret: porro cum deinceps Auctario Græcorum* Patrum *Combefeſiano inſertus, inter ſcriptorum neotericorum quibuſcum componebatur catervas, vel adhuc delituerit: rem non ingratam literatis futuram ſperavi, ſi efficerem ut melioribus, hoc eſt, ſuis auſpiciis tan-*

dem aliquando in publicum prodiret. Genuinum eſſe opus non tantum fidem faciunt ſcripti pondus & decor, ſed & Euſebii Cæſarienſis teſtimonium, qui in Hiſtoria ſua Eccleſiaſtica, librum ſæpius laudat, & lib. 3. c. 23. exinde ſolidas paginas deſcripſit; quæ quidem in MS. Vaticano, (cui unico exemplari, quantum adhuc novimus, opus hoc ſervatum debemus,) mutilæ occurrebant, & ex Euſebio feliciter reſtituuntur. Mentio itidem tractatus hujus habetur in Hieronymi Catalogo; quinimo non ſolum eum laudat, ſed ejuſdem principium Bibliothecæ ſuæ inſeruit Photius, Cod. CXI. *Unde nullus ſupereſt dubitandi locus de libelli Auctore & ſtatu. Interim non abnuerim ultimam periodum,* ᾧ διὰ τοῦ παιδὸς *&c. à librario adjectam, qui tractatum hunc pro homilia* Origeniana *venditavit, & proinde ſolenni concionum clauſula finiendum cenſuit. Talia paſſim intentaſſe hoc hominum genus, alibi à me,*

in

in opuſculis Cypriano adſcriptis, eſt obſervatum.

Supervacuum fortaſſe non fuerit admonuiſſe, in exemplari nonnullas fuiſſe lacunas, quæ lectori moram facturæ videbantur, quas nos vocibus quam pauciſſimis interpoſitis ſupplevimus. Sed ne adjectitia genuinis commiſcerentur, quæcunque a nobis interpolata fuerunt, uncis incluſimus.

Cum vero tractatus iſte molem idoneam non impleret, quæ bibliopegæ toleraret manus, ſparſa hinc inde egregii ſcriptoris fragmenta colligenda duxi, ut appendicis vicem ſubirent, haberetque lector penes ſe, levi impenſa, quod editionum operum Clementis defectus ſuppleret. In hanc rem adjecimus Commentariola in priorem Epiſtolam canonicam S. Petri, Epiſtolam S. Judæ, & duas Epiſtolas S. Joannis, quæ Caſſiodorus tranſtuliſſe videtur, & illorum meminiſſe, lib. Divinarum Lectionum: ubi ait, Clementem Alexandrinum

drinum

drinum Epiſtolam S. Petri primam, S. Joannis primam & ſecundam, & a Jacobi, Attico ſermone declaraſſe. *Addit porro, quod ſiquidem Clemens ibi* multa quidem ſubtiliter, ſed aliqua incaute locutus eſt, ſe ita transferri feciſſe in Latinum, ut excluſis quibuſdam offendiculis, purificata doctrina ejus, ſecurior poſſit hauriri. *Nimirum ſe profitetur, non tam interpretis quam cenſoris jure uſum; & peſſimo, utinam & ſingulari, exemplo, cum errores libello eximendos ſatageret, auctoritatem penitus labefactaſſe.*

Opus hoc in Bibliothecis Patrum, ſub Adumbrationum *nomine comparet, quo titulo laudatur à Fabro Stapulenſi, in commentariis in Epiſtolas Catholicas; quem etiam titulum ſortitur in Codice MS. vetuſtiſſimo cœnobii S Mariæ Montis Dei, referente Philippo Labbeo in Diſſert. Hiſtor. de Script. Eccleſ. Hoſce commentarios partem fuiſſe autumo*

a Rectius *Judæ.*

ὑποτυ-

ὑποτυπώσεων *Clementinarum, & par eſt credere Caſſiodorum, qui* ϛρωματέα contextorem *vertit,* ὑποτυπώσεις adumbrationes *reddidiſſe.*

Ex iiſdem Hypotypoſeon fontibus accipimus fragmentum illud non contemnendum, quod Nicetæ Catena Græc. Patr. in Job, ex Bodleiana noſtra Bibliotheca ante aliquot annos per Patricium Junium edita, nobis conſervavit: cui & illa ſuccedunt quæ habentur in Catena in Lucam, quam Corderius Latine edidit.

Adjecimus demum ex MS. exemplari Græco pædagogi Clementis quod in Bibliotheca Regia Londini ſervatur, Hymnum ad Pædagogum, alteri, qui paſſim in impreſſis invenitur, ſubjectum; quem quidem ſub ἀδήλου *titulo codex quidam in Bibliotheca Bodleiana collectaneorum Miſcellaneorum ex Græcis Poetis, exhibet.*

Plura fortaſſis occurrunt apud

ſcrip-

ſcriptores, ſive impreſſos ſive etiam manu exaratos, quæ indaginem noſtram fugerunt; quæ ſi deprehenderit ſtudioſus lector, atque ea de re nos admonuerit, id beneficii ſingularis loco ducemus: ſiquidem nobis in moleſtiſſima hac quam ſuſcepimus prelum procurandi provincia, vetera reſtituere quam nova procudere, ſanctior, & rei Chriſtianæ uſibus accommodatior, habetur labor.

HIERON.

HIERON. in CATAL.

CLemens Alexandrinæ Eccleſiæ presbyter, Pantæni auditor, poſt ejus mortem Alexandriæ Eccleſiaſticam ſcholam tenuit, & κατηχήσεων magiſter fuit. Feruntur ejus inſignia volumina plenaque eruditionis & eloquentiæ, tam de ſcripturis divinis, quam de ſecularis literaturæ inſtrumento. E quibus illa ſunt. Στρωματεῖς, libri octo. ὑποτυπώσεων libri octo. Adverſus gentes liber unus. Pædagogi libri tres. De Paſcha liber unus. De Jejunio diſceptatio, & alius qui inſcribitur, Quiſnam dives ille ſit qui ſalvetur. De Obtrectatione liber unus. De canonibus Eccleſiaſticis; & adverſum eos qui Judæorum ſequuntur errorem, liber unus.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ ΛΟΓΟΣ.

Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.

ΟΙ μὲν τοὺς ἐγκωμιαστικοὺς λόγους τοῖς πλουσίοις δωροφοροῦντες, οὐ μόνον κόλακες καὶ ἀνελεύθεροι δικαίως ἂν ἔμοιγε κρίνεσθαι δοκοῖεν, ὡς ἐπὶ πολλῷ προσποιούμενοι χαρίσασθαι τὰ ἀχάριστα· ἀλλὰ καὶ ἀσεβεῖς καὶ ἐπίβουλοι· ἀσεβεῖς μὲν, ὅτι παρέντες αἰνεῖν καὶ δοξάζειν τὸν μόνον τέλειον καὶ ἀγαθὸν θεὸν, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ πάντα, περιάπτουσι τὸ [1] [θεοπρεπέστα]το[ν] [2] γέρας ἀνθρώποις ἐνα[γεῖ καὶ βορβορώδει] βίῳ κυλινδουμένοις· [τούτου ἕνεκα,] τὸ κεφάλαιον, ὑποκειμένοις τῇ κρίσει τοῦ θεοῦ. ἐπίβουλοι δὲ, ὅτι καὶ αὐτῆς τῆς περιουσίας καθ' αὑτὴν ἱκανῆς οὔσης χαυνῶσαι τὰς ψυχὰς τῶν κεκτημένων καὶ διαφθεῖραι καὶ ἀποστῆσαι τῆς ὁδοῦ, δι' ἧς ἐπιτυχεῖν ἔστι σωτηρίας·

---

1 Θεοπρεπέστατον. Hæc & quæ. ſequuntur uncis incluſa, ex conjectura ad hiatus codicis MS. implendos addita. 2 τέρας MS.

CLEMENTIS ALEXANDRINI LIBER.

Quis dives ſalvetur.

QUI encomiorum munera divitibus tribuunt, ii vero mihi nedum adulatores & illiberales merito habendi eſſe videntur, qui magno ſe gratificari ſimulent quorum nulla gratia; verum etiam impii ac inſidioſi: impii quidem, quod poſthabitis Dei laudibus & gloria, qui unus perfectus ac bonus eſt: [a] *ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia,* [quem ſibi ille honorem vendicat], hominibus tribuunt [piaculari & impura] vita volutantibus, [ipſis] proinde, in mercedem, judicio Divino obnoxiis: inſidioſi autem, quoniam cum & ſolæ opes ſufficiant ad emolliendos corrumpendoſque locupletum animos, deque via per quam ſalus paratur, procul avocandos: illi con-

[a] Rom. 11. 35.

tra etiam ſtolidiores efficiunt, divitum mentes immodicarum laudum oblectationibus faſtu efferentes, idque adeo præſtantes, ut cetera omnia plane flocci pendant, præter divitias ob quas in honore habentur; igni, ut dicitur, ignem addendo, faſtumque faſtu cumulando, ac theſauris molem apponendo, gravi elemento gravius pondus, de quo potius auferendum erat & amputandum, ceu morbo periculoſo ac lethifero. Ei enim [a] qui ſe extollit ac magnum facit, viciſſim ſuccedit tumentis animi in humile mutatio ac caſus, uti docet ſermo Divinus: propiuſque ad humanitatem exiſtimo, quam palpare [illiberaliter] divites [& laudibus evehere] pro eo quod malefecerint, [monitis ſubvenire, &] ſalutem illis [procurare] quibus fieri poteſt mediis; nimirum Deum orando, qui res ejuſmodi ſuis filiis firmiter ac jucunde fruendas elargitur: tum vero per gratiam Salvatoris eorum animis mederi, illuminando & ad capeſſendam veritatem nos eis duces offerendo: quam quiſquis adeptus fuerit, boniſque operibus claruerit, ſolus vitæ æternæ bravium præmio reportabit. Enimvero Oratio, quæ utique ad extremum ſpiritum durare debet, robuſtum

[a] Matt. 23. 12.

οἱ δὲ προσεμπλήσουσι, τὰς γνώμας τῶν πλουσίων ταῖς ἡδοναῖς τῶν ἀμέτρων ἐπαίνων ἐπαίροντες· καὶ καθάπαξ τῶν ὅλων πραγμάτων πλὴν τοῦ πλούτου, δι᾽ ὃν θαυμάζονται, παρασκευάζοντες ὑπερφρονεῖν· τὸ δὴ τοῦ λόγου, πῦρ ἐπὶ πῦρ μετοχετεύοντες, τύφῳ τῦφον ἐπαντλοῦντες καὶ ὄγκον πλούτῳ προσαναπιθέντες, βάρει φύσει φορτίον βαρύτερον, οὗ μᾶλλον ἐχρῆν ἀφαιρεῖν καὶ περικόπτειν, ὡς σφαλεροῦ νοσήματος καὶ θανατηφόρου. τῷ γὰρ ὑψουμένῳ καὶ μεγαλυνομένῳ ἀντίστροφος ἡ πρὸς τὸ ταπεινὸν μεταβολὴ καὶ πτῶσις, ὡς ὁ θεῖος διδάσκει λόγος. Ἐμοὶ δὲ φαίνεται μακρῷ φιλανθρωπότερον εἶναι τοῦ θεραπεύειν [ἀνελευθέρως] τοὺς πλουτοῦντας [καὶ προσεπαινεῖν] ἐπὶ κακῷ, τὸ συναίρεσθαι [λόγοις, καὶ] τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς [κατεργάζεσθαι] ἅπαντα τὸν δυνατὸν τρόπον· τοῦτο μὲν ἐξαιτουμένους παρὰ θεοῦ, τοῦ βεβαίως καὶ ἡδέως τοῖς ἑαυτοῦ τέκνοις τὰ τοιαῦτα προϊεμένου· τοῦτο δὲ [1] διὰ τῆς χάριτος τοῦ σωτῆρος ἰωμένους τὰς ψυχὰς αὐτῶν, φωτίζοντας καὶ προσάγοντας ἐπὶ τὴν τῆς ἀληθείας κτῆσιν· ἧς ὁ τυχὼν καὶ ἔργοις ἀγαθοῖς λαμπρυνόμενος, μόνος οὗτος βραβεῖον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀν-

1 Interponit MS. λέγω.

αἰρήσεται. δεῖται δὲ καὶ ἡ εὐχὴ ψυχῆς εὐρώστου καὶ λιπαρούσης, ἄχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τοῦ βίου συμμεμετρημένη· καὶ πολιτεία διαθέσεως χρηστῆς καὶ νομίμου, καὶ πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ σωτῆρος ἐπεκτεινομένης.

2. Κινδυνεύει δὲ οὐχ ἁπλοῦν τι εἶναι τὸ αἴτιον τοῦ τὴν σωτηρίαν χαλεπωτέραν τοῖς πλουτοῦσι δοκεῖν, ἢ τοῖς ἀχρημάτοις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ποικίλον. οἱ μὲν γὰρ αὐτόθεν καὶ προχείρως ἀκούσαντες τῆς τοῦ σωτῆρος φωνῆς, ὅτι ῥᾷον κάμηλος διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διεκδύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· ἀπογνόντες ἑαυτοὺς ὡς οὐ βιωσόμενοι, τῷ κόσμῳ πάντα χαριζόμενοι, καὶ τῆς ἐνταῦθα ζωῆς ὡς μόνης ἑαυτοῖς ὑπολειπομένης, ἐκκρεμασθέντες ἀπέστησαν πλέον τῆς ἐκεῖ ὁδοῦ, μηκέτι πολυπραγμονήσαντες, μήτε τίνας τοὺς πλουσίους ὁ δεσπότης καὶ διδάσκαλος προσαγορεύει, μήτε ὅπως τὸ ἀδύνατον ἐν ἀνθρώπῳ[1] θεῷ δυνατὸν γίνεται. ἄλλοι δὲ τοῦτο μὲν συνῆκαν ὀρθῶς καὶ προσηκόντως, τῶν δὲ ἔργων τῶν εἰς τὴν σωτηρίαν ἀναφερόντων ὀλιγωρήσαντες, οὐ παρεσκευάσαντο τὴν δέουσαν παρασκευὴν εἰς τὸ τῶν ἐλπιζομένων τυχεῖν. λέγω δὲ ταῦτα ἑκάτερα ὅτι τῶν

1 ἢ in MS.

πλου-

buſtum animum atque ſerenum: porro Vitæ ratio ac Diſciplina, probam mentem, æquique ac juſti tenacem, & quæ ad omnia Salvatoris præcepta extendatur, poſtulat.

II. Forte autem non unum quid ſimplex eſt quod facit, ut opulentorum ſalus difficilior appareat, ſalute egenorum, ſed diverſi generis hujus ratio extiterit. Alii enim auditis raptim & perfunctorie illis Domini Salvatoris vocibus, [a] *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cœlorum*, animum deſpondentes quaſi vitam minime conſecuturi, & tanquam præſens hæc vita ſola illis reliqua ſit, illius deſiderio ſuſpenſi, longius à via quæ in cœlum ducit, diverterunt, ne perveſtigantes quidem ſerioque penſantes quoſnam Dominus & magiſter appellet divites, ac hæc quomodo apud homines impoſſibile Deo ſit poſſibile. Alii vero, hoc quidem recte convenienterque intellexerunt: neglectis tamen quæ ad ſalutem ſpectant, operibus, quantum par erat apparatum non fecerunt, ut eorum quæ in ſpe poſita ſunt, compotes efficerentur. Ambo hæc dicta à

[a] Matt. 19. 24.

me

me ſunt de divitibus, quibus nota eſt & virtus Salvatoris & illuſtris ſalus: de aliis parum curo, quibus ut intelligerent, veritatis radius non affulſit.

III. Decet ergo ut qui veritatis fratrumque amore teneantur, quique nec petulanter inſurgunt in divites qui vocati ſunt (*i. e.* Chriſtiani) neque vero lucri proprii cauſa rurſum illis aſſentantur; primum quidem ex eorum animis verbi prædicatione eximant inanem metum; congruaque oraculorum Domini expoſitione liquido oſtendant, non omnino repulſos eos ab hæreditate regni cœlorum, ſi modo dicto audientes ſint ut mandata exequantur: deinde admoneant, timere eos ubi nullus timendi locus, eoſque qui velint, Dominum placide ſuſcipere; tumque ad hæc oſtendere & inſtitutione catechetica docere par erit, qua nempe ratione quibuſve operibus pariter affectibuſque ſpes alatur, ut quæ nec illis omnino negata ſit, nec rurſus temere nulloque hominis conatu obveniat. Sed ſicut ſe in athletis res habet (ut parva & corruptibilia cum magnis & incorruptibilibus conferamus) ita quoque in ipſo contingere

πλουσίων, καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ σωτῆρος καὶ τῆς ἐπιφανοῦς σωτηρίας ᾐσθημένων, τῶν δὲ ἀνοήτων τῆς ἀληθείας, ὀλίγον μοι μέλει.

3. Χρὴ τοίνυν τοὺς φιλαλήθως καὶ φιλαδέλφως [διακειμένους] καὶ μήτε καταθρασυνομένους αὐθαδῶς τῶν πλουσίων κλητῶν, μήτε αὖ πάλιν ὑποπίπτοντας αὐτοῖς διὰ οἰκείαν φιλοκέρδειαν, πρῶτον μὲν αὐτῶν ἐξαιρεῖν τῷ λόγῳ τὴν [1] κενὴν ἀπόγνωσιν, καὶ δηλοῦν μετὰ τῆς δεούσης ἐξηγήσεως τῶν λογίων τοῦ κυρίου, διότι οὐκ ἀποκέκοπται τέλεον αὐτοῖς ἡ κληρονομία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐὰν ὑπακούσωσι ταῖς ἐντολαῖς· εἶτ' [2] ὑπομνημονεῦσαι ὡς ἀδεὲς δεδίασι δέος, καὶ ὅτι βουλομένους αὐτοὺς ὁ σωτὴρ ἀσμένως δέχεται· τότε καὶ προσδεικνῦναι καὶ μυσταγωγεῖν ὅπως ἂν καὶ δι' οἵων ἔργων τε καὶ διαθέσεων [3] ἐπαύροιντο τὰ τῆς ἐλπίδος, ὡς οὔτ' ἀμηχάνου καθεστώσης αὐτοῖς, οὔτε τοὐναντίον εἰκῇ περιγινομένης· ἀλλ' ὅνπερ τρόπον ἔχει τὸ τῶν ἀθλητῶν, ἵνα μικρὰ καὶ ἐπίκηρα μεγάλοις καὶ ἀφθάρτοις παραβάλωμεν, τοῦτο καὶ ἐφ' ἑαυτῷ ὁ κατὰ κόσμον πλουτῶν λογιζέσθω. Καὶ γὰρ ἐκείνων

1 Καινὴν MS. 2 ὑποτωμάτωσιν MS.
3 ἐπαύροιντο τὸ MS.

ὁ μὲν ὅτι δυνήσεται νικᾷν, καὶ στεφάνων τυγχάνειν ἀπελπίσας, οὐδ' ὅλως ἐπὶ τὴν ἄθλησιν ἀπεγράψατο· ὁ δὲ ταύτην μὲν ἐμβαλόμενος τῇ γνώμῃ τὴν ἐλπίδα, πόνους δὲ καὶ τροφὰς καὶ γυμνάσια μὴ προσιέμενος προσφόρους, ἀστεφάνωτος διεγένετο, καὶ διήμαρτε τῶν ἐλπίδων. οὕτω τις καὶ τὴν ἐπίγειον περιβεβλημένος περιβολὴν, μήτε τὴν ἀρχὴν ἑαυτὸν ἄθλων τῶν τοῦ σωτῆρος ἐκκηρυσσέτω, πιστός γε ὢν, καὶ τὸ μεγαλεῖον συνορῶν τῆς τοῦ θεοῦ φιλανθρωπίας· μήτε μὴν αὖθις ἀνάσκητος καὶ ἀναγώνιστος μείνας, ἀκονιτὶ κἀνιδρωτὶ τῶν στεφάνων τῆς ἀφθαρσίας ἐλπιζέτω μεταλαβεῖν· ἀλλ' αὐτὸν ὑποβαλέτω φέρων [1] γυμναστῇ μὲν τῷ λόγῳ, ἀγωνοθέτῃ δὲ τῷ Χριστῷ· τροφὴ δὲ αὐτῷ καὶ ποτὸν γινέσθω τεταγμένον ἡ καινὴ διαθήκη τοῦ κυρίου, γυμνάσια δὲ ἐντολαὶ, εὐσχημοσύνη δὲ καὶ κόσμος αἱ καλαὶ διαθέσεις, ἀγάπη, πίστις, ἐλπὶς, γνῶσις ἀληθείας, [ἐπιείκεια,] πραότης, εὐσπλαγχνία, σεμνότης, ἵνα ὅταν ἐσχάτῃ σάλπιγγι ὑποσημήνῃ τοῦ δρόμου καὶ τῆς ἐντεῦθεν ἐξόδου, καθάπερ ἐκ σταδίου τοῦ βίου μετ' ἀγαθοῦ τοῦ συνειδότος τῷ ἀθλοθέτῃ παραστῇ νικηφόρος, ὁμολογου-

1 Γυμναστῇ. Præcedentia, nec non & quæ ſequuntur ad rem Agoniſticam ſpectant.

μένως

gere cogitet qui ſeculi opibus dives eſt. Etenim quicunque de victoria & corona deſperaverit, is nec omnino ut in arenam deſcendat, nomen dederit; qui vero hanc ipſe quidem animo ſpem conceperit, labores tamen & cibos & exercitationes in eam rem congruas non admittit, corona indonatus manet, ac ſpes illum fruſtrata eſt. Sic & quiſquis terrenis opibus affluit, caveat ne ſe ipſe primum à Salvatoris certaminibus præmiiſque excluſum ducat, modo fidelis exiſtat, ac divinæ bonitatis magnitudinem intelligat; nec rurſus nulla exercitatione nulloque certamine poſito, citra pulverem atque ſudorem immortalitatis ſe corona donandum ſperet: ſed ſe Verbo tradat ac Rationi tanquam palæſtræ magiſtro, Chriſtoque certaminum præſidi ſubjiciat. Cibus illi ac potus præſtitutus, Novum Domini Teſtamentum; Exercitamenta, Mandata; [a] Ornatus ac cultus, bonæ animi Affectiones ac dotes; fides, ſpes, caritas, veri cognitio, [benignitas], lenitas, miſericordia, caſtitas; ut cum noviſſima tuba ineundi curſus ſignum dederit atque hinc emigrandi velut ſtadio, ex mortali hac vita, bona fretus conſcientia, certaminum Præſidi victor

[a] 1 Cor. 15.42.

præ-

præſentetur, cœleſti palam dignus patria, in quam coronis, angelorumque præconio ac plauſu donatus revertitur.

IV. Det igitur nobis Salvator, ut hinc ordientes ſermonem, vera & convenientia, quæque ad fratrum ſalutem faciunt conferamus; primum de ſpe ipſa, deinde iis quæ ad ſpem conducunt. Ille quidem indigentibus largitur, docetque rogantes, porro ignorantiam ſolvit, atque deſperationem excutit; eoſdem rurſus de divitibus ſermones inducens, qui ipſi ſeipſos interpretantur tutoque exponant. Nihil enim ſic juvet, ac ipſa rurſus audire verba, quæ in Evangeliis expoſita, nec juſto ſatis examine atque errore auditoribus præ infantia mentis accepta, hactenus vos conturbarunt. [a] *Et cum exiret in viam, accedens quidam genu flectebat, dicens: Magiſter bone, quid faciam ut vitam æternam poſſideam? Jeſus autem ait, Quid me dicis bonum? nemo bonus niſi unus, Deus. Præcepta noſti, Ne adulteres, ne occidas, ne fureris, ne falſum teſtimonium dixeris, ne fraudem feceris, honora patrem tuum & matrem tuam. At ille reſpondens, ait illi: Hæc omnia*

[a] Marc. 10, 17, 18, &c.

obſer-

μένους τῆς ἄνω πατρίδος ἄξιος, εἰς ἣν μετὰ στεφάνων καὶ κηρυγμάτων ἀγγελικῶν ἐπανέρχεται.

4. Δοίη τοίνυν ὑμῖν ὁ σωτὴρ ἐντεῦθεν ἀρξαμένοις τοῦ λόγου, τἀληθῆ καὶ τὰ πρέποντα καὶ τὰ σωτήρια συμβαλέσθαι τοῖς ἀδελφοῖς, πρός τε τὴν ἐλπίδα πρῶτον αὐτήν, καὶ δεύτερον πρὸς τὴν τῆς ἐλπίδος προσαγωγήν. ὁ δὴ χαρίζεται δεομένοις, καὶ αἰτοῦντας διδάσκει· λύει τε τὴν ἄγνοιαν, καὶ τὴν ἀπόγνωσιν ἀποσείεται, τοὺς αὐτοὺς πάλιν εἰσάγων λόγους περὶ τῶν πλουσίων ἑαυτῶν ἑρμηνέας γινομένους καὶ ἐξηγητὰς ἀσφαλεῖς. Οὐδὲν γὰρ οἷον αὐτῶν αὖθις ἀκοῦσαι τῶν ῥητῶν, ἅπερ ὑμᾶς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ἄχρι νῦν διετάρασσεν, ἀβασανίστως καὶ διημαρτημένως ὑπὸ νηπιότητος ἀκροωμένους· ἐκπορευομένῳ αὐτῷ εἰς ὁδὸν προσελθών τις ἐγονυπέτει, λέγων, διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω; ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει· τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἷς ὁ θεός. τὰς ἐντολὰς οἶδας, μὴ μοιχεύσῃς, μὴ φονεύσῃς, μὴ κλέψῃς, μὴ ψευδομαρτυρήσῃς, μὴ ἀποστερήσῃς, τίμα τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα. ὁ δὲ

ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ· πάντα ταῦτα ἐφύλαξα. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας ἠγάπησεν αὐτὸν καὶ εἶπεν, ἕν σοι ὑστερεῖ· εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησον ὅσα ἔχεις, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ. καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι. ὁ δὲ στυγνάσας ἐπὶ τῷ λόγῳ, ἀπῆλθε λυπούμενος. ἦν γὰρ πλούσιος ἔχων κτήματα πολλά. Περιβλεψάμενος δὲ ὁ Ἰησοῦς λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. οἱ δὲ μαθηταὶ ἐθαμβοῦντο ἐπὶ τοῖς λόγοις αὐτοῦ. πάλιν δὲ ὁ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς λέγει αὐτοῖς· τεκνία πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ χρήμασιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ εἰσελθεῖν. Εὐκολώτερον διὰ τῆς τρυμαλιᾶς τῆς βελόνης κάμηλος εἰσελεύσεται, ἢ πλούσιος εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ. Οἱ δὲ περισσῶς ἐξεπλήσσοντο, καὶ ἔλεγον· τίς οὖν δύναται σωθῆναι; ὁ δὲ ἐμβλέψας, αὐτοῖς εἶπεν ὅτι παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατον, παρὰ θεῷ δυνατόν. πάντα γὰρ δυνατά ἐστι παρὰ τῷ θεῷ. ἤρξατο ὁ πέτρος λέγειν αὐτῷ· ἴδε ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς, λέγει· ἀμὴν ὑμῖν λέγω, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια καὶ γονεῖς, καὶ ἀδελφοὺς καὶ χρήματα

obſervavi. Jeſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit: Unum tibi deeſt, Si vis perfectus eſſe, vende quæcunque habes, & diſtribue pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo; & veni, ſequere me. Qui contriſtatus in verbo, abiit mœrens; erat enim habens multas poſſeſſiones. Et circumſpiciens Jeſus, ait diſcipulis ſuis: Quam difficile qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt. Diſcipuli autem obſtupeſcebant in verbis ejus. At Jeſus rurſus reſpondens, ait illis: Filioli, quam difficile eſt confidentes in pecuniis introire in regnum Dei? Facilius eſt camelum per foramen acus ingredi, quam divitem intrare in regnum Dei. Qui magis admirabantur, atque dicebant, & quis poteſt ſalvus fieri? Et intuens illos Jeſus, ait: Apud homines impoſſibile eſt, ſed non apud Deum: omnia enim poſſibilia apud Deum. Cœpit & Petrus dicere: Ecce nos dimiſimus omnia, & ſecuti ſumus te. Reſpondens Jeſus, ait: Amen dico vobis, omnis qui ſua reliquerit & parentes & fratres & pecunias propter me & propter Evangelium; centies tantum nunc in tempore hoc recipiet, agros &

pecurias & domos & fratres cum perſecutionibus, & in futuro vita æterna erit. Multi autem erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi.

V. Hæc quidem in Marci Evangelio ſcripta ſunt; quin & in reliquis plane omnibus eadem habentur, paucis forſitan per ſingulos verbis immutatis, ſed quæ eandem ubique ſententiam contineant. Decet autem nos qui aperte ſciamus, nihil Salvatorem quaſi humano more locutum eſſe, ſed divina myſticaque ſapientia ſuos cuncta docuiſſe; ſermones hos non carnaliter audire, ſed latentem in eis ſenſum digna inveſtigatione mentiſque ſolertia ac ſagacitate perquirere & addiſcere. Nam cum & ipſa quoque quæ ab ipſo Domino videntur à diſcipulis fuiſſe expoſita, non minori, ſed majori etiamnum conſideratione indigere noſcantur, quam quæ obſcurius ac velut ænigmate dicta ſunt, ob profundiſſimam in eis altitudinem ſenſuum: cumque adeo etiam illa, quæ ab eo ſcholæ domeſticis videntur explanata, ac iis, quos ab eo filios regni invenimus vocatos,

τα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου μου, ἀπολήψεται ἑκατονπλασίονα νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ ἀδελφοὺς μετὰ διωγμῶν, ἐν δὲ τῷ ἐρχομένῳ ζωή ἐστιν αἰώνιος. πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

5. Ταῦτα μὲν ἐν τῷ κατὰ μάρκον εὐαγγελίῳ γέγραπται· καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ [1] πᾶσιν ἀνομολογουμένοις, ὀλίγον μὲν ἴσως ἑκασταχοῦ τῶν ῥημάτων ἐναλλάσσει, πάντα δὲ τὴν αὐτὴν τῆς γνώμης συμφωνίαν ἐπιδείκνυται. Δεῖ δὲ σαφῶς εἰδότας, ὡς οὐδὲν ἀνθρωπίνως ὁ σωτὴρ, ἀλλὰ πάντα θείᾳ σοφίᾳ καὶ μυστικῇ διδάσκει τοὺς ἑαυτοῦ, μὴ σαρκίνως ἀκροᾶσθαι τῶν λεγομένων, ἀλλὰ τὸν ἐν αὐτοῖς κεκρυμμένον νοῦν μετὰ τῆς ἀξίας ζητήσεως καὶ συνέσεως ἐρευνᾶν καὶ καταμανθάνειν. Καὶ γὰρ τὰ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου δοκοῦντα ἡπλῶσθαι πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν ἠνιγμένως ὑπειρημένων οὐδὲν ἧττονος, ἀλλὰ πλείονος ἔτι νῦν τῆς ἐπιστάσεως εὑρίσκεται δεόμενα, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς φρονήσεως ἐν αὐτοῖς ὑπερβολήν. ὅπου δὲ καὶ τὰ νομιζόμενα ὑπ' αὐτοῦ διανοεῖσθαι τοῖς ἔσω, καὶ αὐτοῖς τοῖς τῆς βασιλείας

1 Πᾶσιν. Matthæo nimirum & Marco; nam Joannes, res geſtas ad hiſtoriæ modum minime enarrandas ſuſcepit.

τέκνοις ὑπ' αὐτοῦ καλουμένοις, ἔτι χρῄζει φροντίδος πλείονος, ἤπουγε τὰ δόξαντα μὲν ἁπλῶς ἐξενηνέχθαι, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ διηρωτημένα πρὸς τῶν ἀκουσάντων, εἰς ὅλον δὲ τὸ τέλος αὐτὸ τῆς σωτηρίας διαφερόντων, σκοπιζομένων δὲ θαυμαστῷ καὶ ὑπερουρανίῳ διανοίας βάθει, οὐκ ἐπιπολαίως δέχεσθαι ταῖς ἀκοαῖς προσήκει, ἀλλὰ καθιέντας τὸν νοῦν ἐπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σωτῆρος καὶ τὸ τῆς γνώμης ἀπόρρητον.

6. Ἠρώτηται μὲν γὰρ ἡδέως ὁ κύριος ἡμῶν καὶ σωτὴρ ἐρώτημα καταλληλότατον αὐτῷ· ἡ ζωὴ περὶ ζωῆς, ὁ σωτὴρ περὶ σωτηρίας, ὁ διδάσκαλος περὶ κεφαλαίου τῶν διδασκομένων δογμάτων, ἀλήθεια περὶ τῆς ἀληθινῆς ἀθανασίας, ὁ λόγος περὶ τοῦ πατρῴου λόγου, ὁ τέλειος περὶ τῆς τελείας ἀναπαύσεως, ὁ ἄφθαρτος περὶ τῆς βεβαίας ἀφθαρσίας. ἠρώτηται περὶ τούτων περὶ ὧν καὶ κατελήλυθεν, ἃ παιδεύει, ἃ διδάσκει, ἃ παρέχει, ἵνα δείξῃ τὴν τοῦ εὐαγγελίου ὑπόθεσιν, ὅτι δόσις ἐστὶν αἰωνίου ζωῆς. προειδε δὲ ὡς θεὸς καὶ ἃ μέλλει διερωτηθήσεσθαι, καὶ ἃ μέλλει τις αὐτῷ ἀποκρίνεσθαι. Τίς γὰρ καὶ μᾶλλον ἢ ὁ προφήτης προφητῶν, καὶ κύριος παντὸς προφη-

os, majori adhuc opus habeant in-
gatione, quam quæ videntur ſim-
citer ab eo prolata, quæ proinde
mo auditorum interrogavit ut ex-
nerentur, pertinentia ad ipſum ſa-
is finem, mirandoque ac ſupercœ-
ti mentis conſideranda profundo;
n perfunctorie hæc auribus hau-
enda, ſed ita ut ad ipſum Salvato-
s Spiritum ac ſententiæ arcanum
imum demittamus.

VI. Jucunda certe Domino noſtro ac
lvatori oblata quæſtio eſt, ipſi nimi-
m convenientiſſima. Nempe ob-
ta quæſtio Vitæ de vita, Salvatori de
lute, Magiſtro ac doctori de capite
rum quæ dogmate tradebantur, Ve-
tati de vera immortalitate, Verbo de
aterno verbo atque doctrina, Perfe-
o de perfecta requie, Incorruptibili
e firma incorruptione. De illis oblata
li quæſtio eſt, quorum etiam cauſa
eſcenderat, quibus inſtituit, quæ do-
et, quæ præbet, ut oſtendat evangelii
rgumentum eſſe, ut vita æterna ipſa
ribuatur. Præſciebat autem ut Deus,
m quæ interrogandus erat, tum quod
eſponſum interrogans eſſet acceptu-
us. Quis enim id potius fecerit quam
ropheta prophetarum, omniſque pro-
phetici

phetici ſpiritus arbiter ac Dominus? Vocatus autem bonus, à primo hoc verbo ſumta occaſione inde etiam doctrinam auſpicatur, convertens diſcipuli animum in Deum bonum, primumque ac ſolum vitæ æternæ præbitorem, quam ab eo acceptam, nobis confert Filius.

VII. Itaque maximum & præcipuũ documentorum ad vitam ſpectantium, ab initio ſtatim animo inſerendum eſt; ut Deus æternus eſſe ac æternorum dator, agnoſcatur; primumque ac ſupremum, & unum ac bonum Deum, Deum nobis per ſcientiam & comprehenſionem vendicemus. Hoc enim immobile inconcuſſumque principium & principale vitæ fulcimentum, Dei, qui eſt vere, ſcientia, & ea quæ ſunt (æterna ſcilicet) largitur; ex quo etiam aliis provenit, ut eſſe accipiant, eoque incolumia ſint. Hujus quippe ignoratio mors eſt; cognitio vero & neceſſitudo atque ad eum dilectio ductaque cum eo ſimilitudo, ſola vita exiſtit.

VIII. Hunc ergo primum agnoſcendum jubet ei qui veram vitam ſit acturus; [a] *Quam nemo novit niſi Filius, & cui*

[a] Matt. 11. 17.

Filius

προφητικοῦ πνεύματος; κληθεὶς δὲ ἀγαθὸς, ἐπ' αὐτοῦ πρώτου τοῦ ῥήματος τούτου τὸ ἐνδόσιμον λαβὼν, ἐντεῦθεν καὶ τῆς διδασκαλίας ἄρχεται, ἐπιστρέφων τὸν μαθητὴν, ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἀγαθὸν, καὶ πρῶτον καὶ μόνον ζωῆς αἰωνίου ταμίαν, ἣν ὁ υἱὸς δίδωσιν ἡμῖν παρ' ἐκείνου λαβών.

7. Οὐκοῦν τὸ μέγιστον καὶ κορυφαιότατον τῶν πρὸς τὴν ζωὴν μαθημάτων, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εὐθὺς ἐγκαταθέσθαι τῇ ψυχῇ δεῖ· γνῶναι τὸν θεὸν τὸν αἰώνιον, καὶ δοτῆρα αἰωνίων, καὶ πρῶτον, καὶ ὑπέρτατον, καὶ ἕνα, καὶ ἀγαθὸν θεὸν κλήσασθαι διὰ γνώσεως καὶ καταλήψεως. αὕτη γὰρ ἄτρεπτος καὶ ἀσάλευτος ἀρχὴ, καὶ κρηπὶς ζωῆς, ἐπιστήμη θεοῦ τοῦ ὄντως ὄντος, καὶ τὰ ὄντα, τουτέστι τὰ αἰώνια, δωρουμένου. ἐξ οὗ καὶ τὸ εἶναι τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει καὶ τὸ [1] μεῖναι λαβεῖν. Ἡ μὲν γὰρ τούτου ἄγνοια θάνατός ἐστιν, ἡ δὲ ἐπίγνωσις αὐτοῦ καὶ οἰκείωσις, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀγάπη καὶ ἐξομοίωσις, μόνη ζωή.

8. Τοῦτον οὖν πρῶτον ἐπιγνῶναι τῷ ζησομένῳ τὴν ὄντως ζωὴν, παρακελεύεται, ὃν οὐδεὶς

1 Forte μὴ εἶναι.

ἐπι-

ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱὸς ἀποκαλύψῃ. ἔπειτα τὸ μέγεθος τοῦ σωτῆρος μετ' ἐκεῖνον καὶ τὴν καινότητα τῆς χάριτος μαθεῖν, ὅτι δὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον, ὁ νόμος διὰ μωυσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια δι' Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο· καὶ οὐκ [1] ἴσα τὰ διὰ δούλου πιστοῦ διδόμενα τοῖς ὑπὸ τοῦ γνησίου υἱοῦ δωρουμένοις. εἰ γοῦν ἱκανὸς ἦν ὁ μωυσέως νόμος ζωὴν αἰώνιον παρασχεῖν, μάτην μὲν ὁ σωτὴρ αὐτὸς παραγίνεται, καὶ πάσχει δι' ἡμᾶς ἀπὸ γενέσεως μέχρι τοῦ σημείου τὴν ἀνθρωπότητα διατρέχων· μάτην δὲ ὁ πάσας πεποιηκὼς ἐκ νεότητος τὰς νομικὰς ἐντολὰς, παρ' ἄλλου ᾔτει γονυπετῶν τὴν ἀθανασίαν. οὐδὲ γὰρ πεπλήρωκε μόνον τὸν νόμον, ἀλλὰ καὶ εὐθὺς ἀπὸ πρώτης ἡλικίας ἀρξάμενος. ἐπεὶ καὶ τί μέγα ἢ ὑπέρλαμπρον γῆρας ἄγονον ἁμαρτημάτων; ἀλλ' εἴ τις ἐν σκιρτήματι νεοτησίῳ καὶ τῷ καύσωνι τῆς ἡλικίας παρέχηται φρόνημα πεπανὸν, καὶ πρεσβύτερον τοῦ χρόνου, θαυμαστὸς οὗτος ἀγωνιστὴς καὶ διαπρεπὴς, καὶ τὴν γνώμην πολιώτερος. ἀλλ' ὅμως οὗτος ὁ τοιοῦτος ἀκριβῶς πέπεισται, διότι αὐτῷ πρὸς μὲν δικαιοσύνην οὐδὲν ἐνδεῖ, ζωῆς δὲ ὅλως προσδεῖ. διὸ αὐτὴν αἰτεῖ παρὰ τοῦ

1 MS. εἰς τά.

δύναι

Filius revelaverit. Exinde cognoſcenda eſt magnitudo Salvatoris poſt illum novaque gratia, quodque juxta Apoſtolum, [a] *Lex per M. ſ m data eſt; gratia & veritas per Jeſum Chr ſtum facta eſt* nec paria ſunt, quæ per ſervum fidelẽ data ſunt, & quæ à vero filio donata ſunt. Denique ſi Moſis [b] lex ſufficiens erat ut vitam præſtaret; fruſtra nimirum Salvator ipſe adveniret, noſtriq; cauſa pateretur, ab ortu nativitatis ad metam uſq; emenſo humanæ vitæ curriculo. Fruſtra quoque, qui omnia Legis mandata [c] à juventute impleverat, ab alio, illi provolutus, immortalis vitæ expoſceret præmia. Neque enim ſolum legem ſervaverat, ſed & à prima ætate in eam rem incubuerat. Quid enim magni aut egregii eſt, ſenectus non ita delictorum ferax? ſed ſi quis laſciviente juventa ac ætatis æſtu maturum præ ſe ſenſum ferat, & quam pro temporis ratione ſenior appareat; hic plane admirandus ac præclarus pugil, & judicio canus. Hic tamen cum tantus eſſet apprime noverat certuſque erat, nihil ſibi quidem ad juſtitiam deeſſe: omnino autem illi vita opus erat; idcirco præſtari rogat ab eo, qui ſolus dare poſſit At quidem

[a] Jo. 1. 17. [b] Gal. 2. 21. [c] Marc. 10. 20.

dem ad Legem quod ſpectat, longe ſecurus erat; Dei tamen filio ſupplicat. Ex fide in fidem transfertur. Veluti qui non tuto in Legis navigio jactaretur ac periculoſe ſtationem habuerat, ad Salvatorem tranſmittit.

IX. At vero Jeſus non illum redarguit, quod Legis omnia non impleverit, quin etiam diligit, & quod iis, quibus fuerat inſtitutus, ſtrenue obſecutus ſit, paſſis ulnis amplectitur: ad vitam tamẽ æternam quod attinet, imperfectum eũ pronuntiat, quod ea quæ perfectionis ſunt, non impleverit: ac Legis quidem operarium dicit, verum in æternæ vitæ rebus ceſſatorem. Bona quidem & illa; quis eat inficias? Nam [a] *mandatum ſanctum* [b] hactenus ut pædagogi cujuſdam vice cum timore fungatur prævíæque inſtitutionis, ad ſummum Legis Jeſu verticem gratiamq; viam ſternens: [c] Plenitudo vero Legis Chriſtus ad juſtitiam omni credenti; non qui ut ſervus ſervos faciat, ſed & filios & fratres & cohæredes, Patris voluntatem facientes, præſtet.

X. [d] *Si vis perfectus eſſe.* Nondum ergo perfectus erat: perfecto namque nihil perfectius eſt. Ceterum præclare illud atque divine, *Si vis,* colloquentis

a Rom. 7. 12. b Gal. 3. 24. c Rom. 10. 4. d Matt. 19. 21.

δοῦναι μόνου δυναμένου. καὶ πρὸς μὲν τὸν νόμον ἄγει παῤῥησίαν, τοῦ θεοῦ δὲ τὸν υἱὸν ἱκετεύει. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν μετατάσσεται. ὡς ἀσφαλερῶς ἐν νόμῳ σαλεύων καὶ ἐπικινδύνως ναυλοχῶν, εἰς τὸν σωτῆρα μεθορμίζεται.

9. Ὁ γοῦν Ἰησοῦς οὐκ ἐλέγχει μὲν αὐτὸν, ὡς πάντα τὰ ἐκ νόμου μὴ πεπληρωκότα, ἀλλὰ καὶ ἀγαπᾷ καὶ ὑπερασπάζεται τῆς ἐν οἷς ἔμαθεν εὐπειθείας· ἀτελῆ δὲ εἶναι φησὶν, ὡς πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν, ὡς οὐ τέλεια πεπληρωκότα· καὶ νόμου μὲν ἐργάτην, ἀργὸν δὲ ζωῆς ἀληθινῆς. καλὰ μὲν κἀκεῖνα. τίς δ' οὔ φησιν; ἡ γὰρ ἐντολὴ ἁγία, ἄχρι παιδαγωγίας τινὸς μετὰ φόβου καὶ προπαιδείας, ἐπὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ νομοθεσίαν τὴν ἄκραν καὶ χάριν προχωροῦσα· πλήρωμα δὲ νόμου χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι· οὐχὶ δὲ δούλοις ποιῶν ὡς δοῦλος, ἀλλὰ καὶ υἱοὺς καὶ ἀδελφοὺς καὶ συγκληρονόμους, τοὺς ἐπιτελοῦντας τὸ θέλημα τοῦ πατρός.

10. Εἰ θέλεις τέλειος γενέσθαι. οὐκ ἄρα πω τέλειος ἦν. οὐδὲν γὰρ τελείου τελειότερον. καὶ θείως τὸ, εἰ θέλεις, τὸ αὐτεξούσιον τῆς

προσδιαλεγομένης αὐτῷ ψυχῆς ἐδήλωσεν.
ἐπὶ τῷ ἀνθρώπῳ γὰρ ἦν ἡ αἵρεσις, ὡς ἐλευ-
θέρῳ· ἐπὶ θεῷ δὲ ἡ δόσις, ὡς κυρίῳ. δίδω-
σι δὲ βουλομένοις καὶ ὑπερεσπουδακόσι καὶ δεο-
μένοις, ἵν' οὕτως ἴδιον αὐτῶν ἡ σωτηρία
γένηται. οὐ γὰρ ἀναγκάζει ὁ θεὸς, βία γὰρ
ἐχθρὸν θεῷ, ἀλλὰ τοῖς ζητοῦσι πορίζει, καὶ
τοῖς αἰτοῦσι παρέχει, καὶ τοῖς κρούουσιν ἀνοί-
γει. Εἰ θέλεις οὖν, εἰ ὄντως θέλεις, καὶ
μὴ ἑαυτὸν ἐξαπατᾷς, κτῆσαι τὸ ἐνδέον. ἕν
σοι λείπει, τὸ ἓν τὸ μένον, τὸ ἀγαθὸν, τὸ
ἤδη ὑπὲρ νόμον, ὅπερ νόμος οὐ δίδωσιν, ὅπερ
νόμος οὐ χωρεῖ, ὃ τῶν ζώντων ἴδιον ἐστίν. ἀ-
μέλει ὁ πάντα τὰ τοῦ νόμου πληρώσας ἐκ
νεότητος καὶ τὰ ὑπέρογκα φρυαξάμενος,
ἓν τοῦτο προσθῆναι τοῖς ὅλοις οὐ δε-
δύνηται, τὸ τοῦ σωτῆρος ἐξαίρετον, ἵνα
λάβῃ ζωὴν αἰώνιον ἣν ἐπόθει. ἀλλὰ
δυσχεράνας ἀπῆλθεν, ἀχθεσθεὶς τῷ παραγ-
γέλματι τῆς ζωῆς, ὑπὲρ ἧς ἱκέτευεν. οὐ
γὰρ ἀληθῶς ζωὴν ἤθελεν, ὡς ἔφασκεν,
ἀλλὰ δόξαν προαιρέσεως ἀγαθῆς μόνην
περιεβάλλετο· καὶ περὶ πολλὰ μὲν οἷός τε ἦν
ἀσχολεῖσθαι, τὸ δὲ ἓν, τὸ τῆς ζωῆς ἔργον
ἀδύνατος καὶ ἀπρόθυμος καὶ ἀσθενὴς

tis animæ liberam arbitrii facultatem oſtendit: in homine quippe, tanquam libero, libera erat voluntatis electio: in Deo autem dare, tanquam Domino atque arbitro. Dat autem volentibus & ſummo ſtudio adnitentibus & orantibus; ut ſic illorum propria exiſtat ſalus. Neque enim Deus cogit (vis enim inimica eſt Deo) ſed quærentibus tribuit, & petentibus præbet, ac pulſantibus aperit. Si vis igitur, ſi vere vis, & teipſum non fallis, illud compara quo deficeris. Unum tibi deeſt; illud unum quod manet, quod bonum eſt, quod jam ſupra Legem eſt quod Lex non dat, quod Lex non capit, quod viventium proprium eſt. Denique qui totam Legem à juventute impleverat, & qui de ſe ſic magna atque ſuperba locutus erat, unum hoc omnibus parare nequivit, quod Salvatoris ſingulare eſt, ut vitam æternam, cujus eum deſiderium inceſſerat, arriperet: ſed triſtis abiit, vitæ mandato gravatus, cujus gratia ſupplicatum venerat. Non enim vere vitam ambiebat, uti verbis præferebat; ſed bonæ duntaxat voluntatis famam aucupabatur: ac quidem circa multa ſolicitus eſſe poterat, unum vero illud, opus illud ſalutis ut perficeret, non valebat: inque

rem ſupinus & infirmus erat. Sicut enim Marthæ dixit Dominus, cum in multis eſſet ſolicita & miniſtrandi cura diſtraheretur ac turbaretur; ſororique vitio daret, quod relicto miniſterio, ſederet ad pedes ejus, diſcipulæ otium captans:[a] *Tu erga multa turbares*: *Maria* autem *optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.* Ita hunc quoque negotioſa occupatione omiſſa, uni tantum adhærere jubet, ejuſque aſſidere gratiæ, qui ipſe vitam æternam proponeret.

XI. Quid ergo fuit quod illi fugam ſuaſit, fecitque ut ſe à magiſtro, à ſupplicatione, à ſpe, à vita, à laboribus, quibus jam perfunctus erat, ſubduceret? Nempe, *vende quæ habes.* Quid vero hoc ſibi vult? Haud ſane, quod quidam obvio ſtatim ſenſu accipiunt, facultates projici jubet & pecunias à ſe amovere; ſed quæ de divitiis vana judicia ſunt animo exterminare, erga eas effrænem libidinem ac avaritiæ labem, ſolicitudines, ſeculi ſpinas, quæ ſuffocant vitæ ſemen. Haud enim magnum dignumque æmulatione temere, non ut vitam nanciſcaris, divitiis carere: ſic namque qui nihil prorſus habent, ſed omni deſtituti vitæ ſola-

a Luc. 10. 41.

tio,

ἐκτελεῖν. ὁποῖόν τι καὶ πρὸς τὴν μάρθαν εἶπεν ὁ σωτὴρ ἀσχολουμένην πολλὰ καὶ περιελκομένην καὶ ταρασσομένην διακονικῶς· τὴν δὲ ἀδελφὴν αἰτιωμένην, ὅτι τὸ ὑπηρετεῖν ἀπολιποῦσα, τοῖς ποσὶν αὐτοῦ παρακάθηται, μαθητικὴν ἄγουσα σχολήν. σὺ περὶ πολλὰ ταράσσῃ, μαρία δὲ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξατο, καὶ οὐκ ἀφαιρεθήσεται ἀπ᾽ αὐτῆς. οὕτω καὶ τοῦτον ἐκέλευε τῆς πολυπραγμοσύνης ἀφέμενον, ἑνὶ προσεστηκέναι καὶ προσκαθέζεσθαι τῇ χάριτι τὴν ζωὴν αἰώνιον προστιθέντος.

II. Τί τοίνυν ἦν τὸ προτρεψάμενον αὐτὸν εἰς φυγὴν, καὶ ποιῆσαν ἀπαυτομολῆσαι τοῦ διδασκάλου, τῆς ἱκεσίας, τῆς ἐλπίδος, τῆς ζωῆς, τῶν προπεπονημένων; πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σου. Τί δὲ τοῦτο ἐστίν; οὐχ ὃ προχείρως δέχονταί τινες, τὴν ὑπάρχουσαν οὐσίαν ἀποῤῥῖψαι προστάσσει καὶ ἀποστῆναι ἀπὸ τῶν χρημάτων· ἀλλὰ τὰ δόγματα περὶ χρημάτων ἐξορίσαι τῆς ψυχῆς, τὴν περὶ αὐτὰ πτοίαν καὶ νόσον, τὰς μερίμνας, τὰς ἀκάνθας τοῦ βίου, αἳ τὸ σπέρμα τῆς ζωῆς συμπνίγουσιν. οὔτε γὰρ μέγα καὶ ζηλωτὸν τὸ τινάλλως ἀπορεῖν χρημάτων μὴ ἐπὶ λόγῳ ζωῆς· οὕτω μὲν γὰρ ἂν ἦσαν οἱ μηδὲν ἔχοντες

μηδαμῆ, ἀλλὰ ἔρημοι καὶ μεταῖται τῶν ἐφ' ἡμέραν, οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς ἐῤῥιμμένοι πτωχοὶ, ἀγνοοῦντες δὲ θεὸν καὶ δικαιοσύνην θεοῦ, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἄκρως ἀπορεῖν καὶ ἀμηχανεῖν βίου καὶ τῶν ἐλαχίστων σπανίζειν, μακαριώτατοι καὶ θεοφιλέστατοι, καὶ μόνοι ζωὴν ἔχοντες αἰώνιον. οὔτε καινὸν τὸ ἀπείπασθαι πλοῦτον καὶ χαρίσασθαι πτωχοῖς ἢ πένησιν, ὃ πολλοὶ πρὸ τῆς τοῦ σωτῆρος καθόδου πεποιήκασιν, οἱ μὲν τῆς εἰς λόγους σχολῆς καὶ νεκρᾶς σοφίας ἕνεκεν, οἱ δὲ φήμης κενῆς καὶ κενοδοξίας, ἀναξαγόραι καὶ δημόκριτοι καὶ κράτητες.

12. Τί οὖν ὡς καινὸν, ἴδιον θεοῦ παραγγέλλει καὶ μόνον ζωοποιὸν, ὃ τοὺς προτέρους οὐκ ἔσωσεν; τί δὲ ἐξαίρετόν τι ἡ καινὴ κλίσις, ὁ υἱὸς θεοῦ μηνύει καὶ διδάσκει; οὐ τὸ φαινόμενον, ὅπερ ἄλλοι πεποιήκασι, παρεγγυᾷ, ἀλλ' ἕτερόν τι διὰ τούτου σημαινόμενον μεῖζον καὶ θειότερον καὶ τελειότερον, τὸ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καὶ τὴν διάθεσιν γυμνῶσαι τῶν ἀπὸ τῶν παθῶν καὶ πρόῤῥιζα τὰ ἀλλότρια τῆς γνώμης ἐκτεμεῖν καὶ ἐκβαλεῖν. τοῦτο γὰρ ἴδιον μὲν τοῦ πιστοῦ τὸ μάθημα, ἄξιον δὲ τοῦ σωτῆρος τὸ δίδαγμα. οἱ

γάρ

tio, quotidiani mendici per vias inopes projecti ſunt, cum & Deum ignorent Deique juſtitiam, ea duntaxat ratione quod extrema premantur paupertate, omnique vitæ ſubſidio careant, ac vel minimis deficiantur, omnium beatiſſimi eſſent ac religioſiſſimi, ſolique compotes vitæ æternæ. Nec nova res abdicare divitias, & in pauperes atque egenos elargiri; quod & multi ante Salvatoris adventum præſtiterunt, qua ut literarum ſtudiis mortuæque ſapientiæ vacarent, qua ut inani jactantia nominis claritatem ac gloriolæ curam captarent, Anaxagoræ, Democriti, Cratetes.

XII. Quid igitur ut novum Deique proprium jubet, ac ſolum ejuſmodi ut vivificare queat, quod antiquis ſalutem non attulit? Quid vero eximium quid ac ſingulare nova creatura, Dei filius præcipit ac docet? Non hoc mandat quod in aſpectum cadit, quod alii fecere; ſed aliud quid majus diviniuſque & perfectius, quod illo ſignificatur: ut animum ſcilicet affectumque vitiis nudemus, ac quæ aliena ſunt, radicitus ex eo exſcindamus & ejiciamus. Hoc nimirum viri fidelis proprium documentum, dignaque Salvatore doctrina.

na. Antiqui enim contemtis exterioribus, poſſeſſiones quidem reliquerunt ac amiſerunt; ſed vitia animi ac perturbationes arbitror & auxerunt. Superbi enim ex hoc & elati evaſerunt, inanis gloriæ pleni, & qui reliquorum contemtu ducerentur, quaſi ipſi aliquid ſupra hominem geſſiſſent. Quomodo igitur Salvator in æternum victuris præciperet, quæ ſint nocitura labemque allatura, quod attinet ad vitam, quam ſancte pollicetur? Nam etſi illud contigerit, poteſt quis depoſito facultatum onere, nihilominus adhuc pecuniarum cupiditatem ac ſitim animo inolitam vigentemque habere: ac uſum quidem abjeciſſe, indigentia tamen ſimulque deſiderio dilapidatæ rei familiaris, dupliciter dolere, tum nimirum quod deſint neceſſaria ſervitia, tum quod ea abjeciſſe pœniteat. Fieri enim non poteſt, nec ſecus unquam fiat, ut cui deſint neceſſaria quibus vitam ſuſtentet, non animo frangi atque à potioribus ſolicita mente avocetur, dum quovis modo aut undevis hæc parare conatur.

XIII. At quanto ſatius oppoſitum, ut per opes mediocres & ipſe mala non toleret, & quibus oportet ſuppeditet. Quæ enim jam apud homines reliqua com-

γάρ τοι πρότερον καταφρονήσαντες τῶν ἐκτός, τὰ μὲν κτήματα ἀφῆκαν καὶ παραπώλεσαν, τὰ δὲ πάθη τῶν ψυχῶν οἶμαι ὅτι καὶ προσεπέτειναν. ἐν ὑπεροψίᾳ γὰρ ἐγίνοντο καὶ ἀλαζονείᾳ καὶ κενοδοξίᾳ καὶ περιφρονήσει τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὡς αὐτοί τι ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐργαζόμενοι. Πῶς ἂν οὖν ὁ σωτὴρ παρῄνει τοῖς ἀεὶ βιωσομένοις τὰ βλάψοντα καὶ λυμανούμενα πρὸς τὴν ζωὴν ἣν ἐπαγγέλλεται; καὶ γὰρ αὖ κἀκεῖνό ἐστι, δύναταί τις ἀποφορτισάμενος τὴν κτῆσιν, οὐδὲν ἧττον ἔτι τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὴν ὄρεξιν τῶν χρημάτων ἔχειν ἐντετηκυῖαν καὶ συζῶσαν· καὶ τὴν μὲν χρῆσιν ἀποβεβληκέναι, ἀπορῶν δὲ ἅμα καὶ ποθῶν ἅπερ ἐσπατάλησε, διπλῇ λυπεῖσθαι, καὶ τῇ τῆς ὑπηρεσίας ἀπουσίᾳ καὶ τῇ τῆς μετανοίας παρουσίᾳ. ἀνέφικτον γὰρ καὶ ἀμήχανον, δεόμενον τῶν πρὸς τὸ βιοτεύειν ἀναγκαίων μὴ κατακλᾶσθαι τὴν γνώμην καὶ ἀσχολίαν ἄγειν ἀπὸ τῶν κρειττόνων, ὁπωσοῦν καὶ ὁθενοῦν ταῦτα πειρώμενον ἐκποείζειν.

13. Καὶ πόσῳ χρησιμώτερον τὸ ἐναντίον, ἱκανὰ κεκτημένον αὐτόν τε περὶ τὴν κτῆσιν μὴ κακοπαθεῖν, καὶ οἷς καθῆκεν ἐπικουρεῖν; τίς γὰρ ἂν κοινωνία καταλίποιτο παρὰ ἀνθρώποις, εἰ μηδεὶς ἔχοι μηδέν;

πῶς

πῶς ἂν τοῦτο τὸ δόγμα πολλοῖς ἄλλοις καὶ καλοῖς τοῦ κυρίου δόγμασιν οὐχὶ φανερῶς ἐναντιούμενον εὑρίσκοιτο καὶ μαχόμενον; ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς. κτήσασθε θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου μήτε σὴς μήτε βρῶσις ἀφανίζουσι, μήτε κλέπται διορύσσουσι. πῶς ἄν τις πεινῶντα τρέφοι, καὶ διψῶντα ποτίζοι, καὶ γυμνὸν σκεπάζοι, καὶ ἄστεγον συνάγοι, ἃ τοῖς μὴ ποιήσασιν ἀπειλεῖ πῦρ καὶ σκότος τὸ ἐξώτερον, εἰ πάντων αὐτὸς ἕκαστος φθάνοι τούτων ὑστερῶν; ἀλλὰ μὴν αὐτός τε ἐπιξενοῦσθαι ζακχαίῳ κελεύει καὶ ματθαίῳ[1] τοῖς πλουσίοις καὶ τελώναις. καὶ τὰ μὲν χρήματα αὐτοὺς οὐ κελεύει μεθεῖναι, τὴν δὲ δικαίαν κρίσιν ἐπιθεὶς, καὶ τὴν ἄδικον ἀφελὼν, καταλέγει· σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀβραάμ ἐστιν. οὕτως τὴν χρείαν αὐτῶν ἐπαινεῖ, ὥστε καὶ μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης τὴν κοινωνίαν ἐπιτάσσει, ποτίζειν τὸν διψῶντα, ἄρτον διδόναι τῷ πεινῶντι, ὑποδέχεσθαι τὸν ἄστεγον, ἀμφιεννῦναι τὸν γυμνόν. εἰ δὲ τὰς χρείας οὐχ οἷόν τε ἐκ-

1 Addit Combefius contra fidem exemplaris, συνδειπνιεῖται.

πληροῦν

communicatio ſit, ſi nemo quicquam habeat? Quomodo vero dogma hoc non aperte pugnet cum multis aliis ac præclaris, quæ Dominus ſanxit rataque voluit? [a] *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.* [b] *Parate theſauros in cœlo, ubi neque ærugo neque tinea demoliuntur, neque fures effodiunt.* [c] Quanam quis ratione eſurientem alat, ſitienti potum det, nudum contegat, peregrinum colligat, quæ niſi quis faciat, ignem comminatur & tenebras exteriores, ſi quiſque ipſe prior horum omnium egenus extiterit? Quin & ipſe excipi ſe hoſpitio à [d] Zacchæo jubet & Matthæo, qui divites eſſent & publicani. Ac quidem dimittere eos pecunias non jubet; ſed adjecto juſto judicio ablatoque injuſto, ſubjungit: *Hodie ſalus huic domui facta eſt, eo quod & ipſe filius Abrahæ.* Sic vero laudat pecuniarum uſum, ut cum hac adjectione communicationem præcipiat, potum dare ſitienti, eſurienti panem præbere, peregrinum ſuſcipere, nudum veſtire. Quod ſi hæc nemo munia abſque pecuniis explere poteſt,

a Luc. 16. 9. *b* Matt. 6. 19. *c* 25. 35. *d* Luc. 5. 29. & 19. 5.

jubet-

jubetque ut divortio facto illas relinquamus; quid aliud quæſo facit Dominus, quam ut eadem dari & non dari jubeat, alere & non alere, ſuſcipere & non ſuſcipere, communicare & non communicare? Quod omnium inſulſiſſimum eſt.

XIV. Non ergo abjiciendæ ſunt opes, quæ & in proximi cedant utilitatem: etenim poſſeſſiones dicuntur, quia earum ea indoles eſt ut poſſideantur; inſuper opes appellantur quia opem ferunt, & humanis uſibus ſunt accommodatæ. Porro divitiæ ac opes præſto ſunt ſubjacentq; velut materia quædã & inſtrumentum, boni uſus præſtandi cauſa, his qui vim inſtrumenti ſciant. Si ex artis rationibus utaris, artificiale eſt; ſi arte careas, imperitiæ tuæ labem contrahit, cum ſit ipſum ab omni immune culpa. Tales divitiæ quoque ſunt; inſtrumentum ſunt. Potes illis uti, juſtitia comite? Ad juſtitiam miniſtræ ſunt. Utitur quis illis, ea non comite? Miniſtræ rurſus fiunt injuſtitiæ. Divitiis enim ex indole eſt ut inſerviant, non ut præſint aut imperent. Cum igitur opes ex ſe neque bonum neque malum habeant, atque omni vacent crimine, haud ipſæ vituperan-

dæ

πληροῦν τοῦτο μὴ ἀπὸ χρημάτων, τῶν δὲ χρημάτων ἀφίστασθαι κελεύει, τί ἂν ἕτερον εἴη ποιῶν ὁ κύριος, ἢ τὰ αὐτὰ διδόναι τε καὶ μὴ διδόναι παραινῶν, τρέφειν τε καὶ μὴ τρέφειν, ὑποδέχεσθαι καὶ ἀποκλείειν, κοινωνεῖν καὶ μὴ κοινωνεῖν, ὅπερ ἁπάντων ἀλογώτατον.

14. Οὐκ ἄρα ἀποῤῥιπτέον τὰ καὶ τοὺς πέλας ὠφελοῦντα χρήματα. κτήματα γάρ ἐστι κτητὰ ὄντα, καὶ χρήματα χρήσιμα ὄντα καὶ εἰς χρῆσιν ἀνθρώπων παρεσκευασμένα ὑπὸ τοῦ θεοῦ· ἃ δὴ παράκειται καὶ ὑποβέβληται καθάπερ ὕλη τις καὶ ὄργανα πρὸς χρῆσιν ἀγαθὴν τοῖς εἰδόσι τὸ ὄργανον. ἐὰν χρῇ τεχνικῶς, τεχνικόν ἐστιν· ἐὰν ὑστερῇς τῆς τέχνης, ἀπολαύει τῆς σῆς [1] ἀπαιδείας ὂν ἀναίτιον. Τοιοῦτον καὶ ὁ πλοῦτος ὄργανόν ἐστι. δύναται χρῆσθαι δικαίως αὐτῷ; πρὸς δικαιοσύνην καθυπηρετεῖ· ἀδίκως τίς αὐτῷ χρῆται, πάλιν ὑπηρέτης ἀδικίας εὑρίσκεται. πέφυκε γὰρ ὑπηρετεῖν, ἀλλ᾽ οὐκ ἄρχειν. οὐ χρὴ τοίνυν τὸ ἐξ αὐτοῦ μὴ ἔχον μήτε τὸ ἀγαθὸν μήτε τὸ κακὸν, ἀναίτιον ὂν αἰτιᾶσθαι· ἀλλὰ τὸ δυνάμενον καὶ καλῶς τούτοις χρῆσθαι

1 ἀπουσίας MS.

καὶ κακῶς, ἀφ᾽ ὧν ἂν ἕληται καθ᾽ αὐτό. τοῦτο δέ ἐστι νοῦς ἀνθρώπου καὶ κριτήριον, ἐλεύθερον ἔχον ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ αὐτεξούσιον τῆς μεταχειρήσεως τῶν δοθέντων. ὥστε μὴ τὰ κτήματά τις ἀφανιζέτω μᾶλλον ἢ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, τὰ μὴ συγχωροῦντα τὴν ἀμείνω χρῆσιν τῶν ὑπαρχόντων· ἵνα καλὸς καὶ ἀγαθὸς γενόμενος καὶ τούτοις τοῖς χρήμασι χρῆσθαι δυνηθῇ καλῶς. τὸ οὖν ἀποτάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπάρχουσι καὶ πωλῆσαι πάντα τὰ ὑπάρχοντα, τοῦτον τὸν τρόπον ἐκδεκτέον ὡς ἐπὶ τῶν ψυχικῶν παθῶν εἰρημένον.

15. Εγὼ γοῦν κἀκεῖνο φήσαιμ᾽ ἂν ἐπειδὴ τὰ μὲν ἐντός ἐστι τῆς ψυχῆς, τὰ δὲ ἐκτὸς· κἂν μὲν ἡ ψυχὴ χρῆται καλῶς, καλὰ καὶ ταῦτα δοκεῖ· ἐὰν δὲ πονηρῶς, πονηρά. ὁ κελεύων ἀπαλλοτριοῦν τὰ ὑπάρχοντα, πότερον ταῦτα παραιτεῖται, ὧν ἀναιρεθέντων ἔτι τὰ πάθη μένει· ἢ ἐκεῖνα μᾶλλον, ὧν ἀναιρεθέντων καὶ τὰ κτήματα χρήσιμα γίνεται; εἰ τοίνυν ὁ ἀποβαλὼν τὴν κοσμικὴν περιουσίαν, ἔτι δύναται πλουτεῖν τῶν παθῶν, καὶ τῆς ὕλης

μὴ

dæ ſunt; ſed quod ſuo arbitratu, & à ſe illis bene aut male uti poteſt; mens ſcilicet humana ac judicii facultas, cui liberum ſit qua ratione uti velit illi ad uſum conceſſis. Nemo igitur divitias & opes, & non magis affectus ac perturbationes deſtruat, per quas non liceat uti facultatibus in bonum virtutis; quo nimirum bonus quis ac probus effectus, his quoque divitiis ac pecuniis probe exque honeſti ratione uti poſſit. Quod igitur cunctis opibus renunciare jubemur, & ut quæ in cenſu ſunt, omnia vendamus; in hunc modum intelligendum eſt, ut de affectibus animi ac perturbationibus dictum accipiatur.

XV. Ego certe illud etiam addiderim. Quandoquidem alia quidem extra animum, alia intus inque anima ſunt; ac ſiquidem animus illis bene honeſteque utatur, illis quoque bona honeſtaque videntur; ſin autem male, mala: num quæſo qui facultates abalienare jubet, has magis repudiat, quibus ſublatis adhuc vitia manent ac perturbationes; an vero illas, quibus peremtis ipſæ quoque utiles divitiæ fiant? Siquidem igitur abjectis quis ſecularis faſtus divitiis, vitiorum adhuc ac affectuum ſegete dives eſſe

 poteſt,

poteſt, tametſi terrena ſubſtantia ei non ſuppetit (cupiditas enim quod ſuum eſt agit, animumque velut præfocat angitq; & premit, alumniſque ac inolitis deſideriis accendit) nihil plane ei profuit, quod egenus divitiis factus eſt, qui vitiis & affectibus dives ſit. Non enim ea abjecit quæ abjicienda erant; ſed quæ promiſcui uſus: ac ſibi quidem ſervitia abſtulit, innatam vero libidinis vitiique materiam exteriori penuria ſuccendit. Renunciandum ergo facultatibus quæ noxiæ ſint, non iis rebus quæ ſi quis rectum uſum attenderit, conducere etiam poſſint. Conducunt vero quæ prudentia comite & ſobrietate ac pietate diſpenſantur. Porro ea ſubmovenda quæ noxia: quæ autem foris ſunt, ea nihil damni afferunt. Sic igitur Dominus etiam exteriorum uſum inſinuat, jubens ponere non ea, quibus vita ſuſtentatur; ſed quæ illis male utantur, ægritudines animi vitiaque ſeu affectus.

XVI. Horum copia ipſa quidem ſuppetens, cunctis mortifera eſt; & ſi pereat, ſalutis cauſa eſt. Ab ea mundam, hoc eſt, pauperem nudamque animam præſtare decet, ſicque jam Salvatorem audire dicentem: *a Veni, ſequere*

a Marc. 10. 21.

re

μὴ παρούσης· ἡ γάρ τοι διάθεσις τὸ αὐτῆς ἐνεργεῖ καὶ τὸν λογισμὸν ἄγχει, καὶ πιέζει καὶ φλεγμαίνει ταῖς συντρόφοις ἐπιθυμίαις· οὐδὲν οὖν προὔργου γέγονεν αὐτῷ πτωχεύειν χρημάτων, πλουτοῦντι τῶν παθῶν. οὐ γὰρ τὰ ἀπόβλητα ἀπέβαλεν, ἀλλὰ τὰ ἀδιάφορα· καὶ τῶν μὲν ὑπηρετικῶν ἑαυτὸν περιέκοψεν, ἐξέκαυσε δὲ τὴν ὕλην τῆς κακίας τὴν ἔμφυτον τῇ τῶν ἐκτὸς ἀπορίᾳ. ἀποτακτέον οὖν τοῖς ὑπάρχουσι τοῖς βλαβεροῖς, οὐχὶ τοῖς, ἐὰν ἐπίστηταί τις τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, καὶ συνωφελεῖν δυναμένοις. ὠφελεῖ δὲ τὰ μετὰ φρονήσεως καὶ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας οἰκονομούμενα. ἀπωστέα δὲ καὶ ἐπιζήμια· τὰ δὲ ἐκτὸς, οὐ βλάπτει. οὕτως οὖν ὁ κύριος καὶ τὴν τῶν ἐκτὸς χρείαν εἰσάγει, κελεύων ἀποθέσθαι οὐ τὰ βιωτικὰ, ἀλλὰ τὰ τούτοις κακῶς χρώμενα· ταῦτα δ᾽ ἦν τὰ τῆς ψυχῆς ἀρρωστήματα καὶ τὰ πάθη.

16. Ὁ τούτων πλοῦτος παρὼν, μὲν ἅπασι θανατηφόρος· ἀπολλύμενος δὲ, σωτήριος. οὗ δεῖ καθαρεύουσαν, τουτέστι πτωχεύουσαν καὶ γυμνὴν τὴν ψυχὴν παρεχόμενον, οὕτως ἤδη τοῦ σωτῆρος ἀκοῦσαι λέγοντος· δεῦρο

ἀκολούθει μοι. ὁδὸς γὰρ αὐτὸς ἤδη τῷ καθαρῷ τὴν καρδίαν γίνεται· εἰς δὲ ἀκάθαρτον ψυχὴν, θεοῦ χάρις οὐ παρεισδύεται. ἀκάθαρτος δὲ ἡ πλουτοῦσα τῶν ἐπιθυμιῶν, καὶ ὠδίνουσα πόλλοις ἔρωσι καὶ κοσμικοῖς. ὁ μὲν γὰρ ἔχων κλήματα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, καὶ οἰκείας ὡς θεοῦ δωρεὰς· καὶ τῷ τε διδόντι θεῷ λειτουργῶν ἀπ᾿ αὐτῶν εἰς ἀνθρώπων σωτηρίαν· καὶ εἰδὼς, ὅτι ταῦτα κέκτηται διὰ τοὺς ἀδελφοὺς μᾶλλον ἢ ἑαυτόν· καὶ κρείττων ὑπάρχων τῆς κλήσεως αὐτῶν, μὴ δοῦλος ὧν κέκτηται, μηδὲ ἐν τῇ ψυχῇ ταῦτα περιφέρων, μηδὲ ἐν τούτοις ὁρίζων καὶ περιγράφων τὴν ἑαυτοῦ ζωὴν, ἀλλά τι καὶ καλὸν ἔργον καὶ θεῖον ἀεὶ διαπονῶν· κἂν ἀποστερηθῆναι δέῃ ποτὲ τούτων, δυνάμενος ἵλεῳ τῇ γνώμῃ, καὶ ἀπαλλαγὴν αὐτῶν ἐνεγκεῖν ἐξ ἴσου, καθάπερ καὶ τὴν περιουσίαν· οὗτος ὁ μακαριζόμενος ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ πτωχὸς τῷ πνεύματι λαλούμενος, κληρονόμος ἕτοιμος οὐρανοῦ βασιλείας, οὐ πλούσιος ζῆσαι μὴ δυνάμενος.

17. Ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ τὸν πλοῦτον φέρων, καὶ ἀντὶ θεοῦ πνεύματος ἐν τῇ καρδίᾳ χρυσὸν φέρων ἢ ἀγρὸν, καὶ τὴν κλῆσιν ἄμετρον

ἀεὶ

re me. Via enim ipſe tunc fit, habenti cor purum: in impuram autem animam, Dei gratia non ſubit. Impura autem eſt quæ deſideriis dives, multiſque amoribus, iiſque ſecularibus fœta eſt atque parturit. Nam qui poſſeſſionibus locuples, aurumque & argentum & domos tanquam Dei dona habet, Deoque largitori in hominum ſalutem ex eis obſequitur; nòvitque fratrum potius cauſa, quam in ſui gratiam hæc à ſe poſſideri; animoque quam pro illorum poſſeſſione præſtantior, non ut ſervus hiſque mancipatus, ea poſſidet; neque animo circumfert, nec eis vitam ſuam definit ac circumſcribit, ſed & honeſti aliquid operis atque divini in laboris partem ſemper aſſumit, & ſi quando neceſſe fuerit illis privari, placido animo parique hilaritate eorum jacturam ferre poteſt ac abundantiam: hic ille eſt qui à Domino *a* beatus prædicatur, & pauper Spiritu vocatur, expeditus hæres regni cœlorum, non qui divitiarum impatiens earum cultu vivere non poteſt.

XVII. At qui fert opes in animo, & loco Spiritus Dei fert aurum in corde ſive agrum, nulloque iis adhibito modo prædia & poſſeſſiones ſem-

a Matt. 5. 3.

per auget,ac quotidie alia pluraque animo cogitat,in terrã pronus cernuuſque, ac mundi laqueis irretitus,qui terra ſit & in terram reverſurus ſit; unde is regni cœlorum deſiderio accendatur ac ejus cura affici poſſit; homo ſcilicet, qui non cor, ſed agrum aut metallum gerat,quem plane neceſſe ſit in iis deprehendi, quorum amore captus exiſtit. [a] Ubi enim eſt mens hominis, ibi & theſaurus ejus eſt. Duplicem porro theſaurum novit Dominus, alterum bonum; [b] *Bonus* enim *homo de bono theſauro cordis ſui profert bonum*: alterum malum, *Malus* enim *de malo theſauro profert malum*: *ex abundantia enim cordis os loquitur*. Quemadmodum igitur theſaurus non unus apud eum, velut etiam ſe res in nobis habet, quo ſcilicet inopinato invento, ingens lucrum oſtendenti præſtatur; ſed & alius eſt nullius frugis, nihilque expetendus, infauſtæ poſſeſſionis atque damnoſus: ſic ſunt quoque bonorum, deque malorum genere,divitiæ; ſiquidem divitias & theſaurum haud inter ſe natura dirimi ſcimus. Ac quidem erant divitiæ merito poſſidendæ ac amplexandæ, itemque ne dignæ quidem quæ poſſideantur ac reſpuendæ. Ad eundem modum etiam paupertas

a Marc. 6.21. b 12.35. ſpiri-

ἀεὶ ποιῶν, καὶ ἑκάστοτε τὸ πλεῖον βλέπων, κάτω νενευκὼς καὶ τοῖς τοῦ κόσμου θηράτροις πεπεδημένος, γῆ ὢν καὶ εἰς γῆν ἀπελευσόμενος, πόθεν δύναται βασιλείας οὐρανῶν ἐπιθυμῆσαι καὶ φροντίσαι, ἄνθρωπος οὐ καρδίαν, ἀλλὰ ἀγρὸν ἢ μέταλλον φορῶν, ἐν τούτοις εὑρεθησόμενος ἐπάναγκες ἐν οἷς εἵλετο; ὅπου γὰρ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐκεῖ καὶ ὁ θησαυρὸς αὐτοῦ. θησαυροὺς δή γε ὁ κύριος οἶδε διττούς· τὸν μὲν ἀγαθόν, ὁ γὰρ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὸ ἀγαθόν. τὸν δὲ πονηρόν, ὁ γὰρ κακὸς ἐκ τοῦ κακοῦ θησαυροῦ προφέρει τὸ κακόν, ὅτι ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ. ὥσπερ οὖν θησαυρὸς οὐχ εἷς παρ᾽ αὐτῷ· καθὸ καὶ παρ᾽ ἡμῖν, ὁ τὸ αἰφνίδιον μέγα κέρδος ἐν εὑρέσει διδούς, ἀλλὰ καὶ δεύτερος ὁ ἀκερδὴς καὶ ἄζηλος καὶ δύσκλητος καὶ ἐπιζήμιος. οὕτω καὶ πλοῦτος ὁ μέν τις ἀγαθῶν, ὁ δὲ κακῶν· εἴ γε τὸν πλοῦτον καὶ τὸν θησαυρὸν οὐκ ἀπηρτημένους ἴσμεν ἀλλήλων τῇ φύσει. καὶ ὁ μέν τις πλοῦτος κλητὸς ἂν εἴη καὶ περίβλητος, ὁ δὲ ἄκλητος καὶ ἀπόβλητος. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ πτωχεία μακαριστὴ μὲν ἡ

πνευ-

πνευματική· διὸ καὶ προστέθηκεν ὁ Ματθαῖος, μακάριοι οἱ πτωχοί· πῶς; τῷ πνεύματι. καὶ πάλιν, μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην τοῦ θεοῦ. οὐκοῦν ἄθλιοι οἱ ἐναντίοι πτωχοί, θεοῦ μὲν ἄμοιροι, ἀμοιρότεροι δὲ τῆς ἀνθρωπίνης κτήσεως, ἄγευστοι δὲ δικαιοσύνης θεοῦ.

18. Ὥς τε τοὺς πλουσίους [1] μαθηματικῶς ἀκουστέον, τοὺς δυσκόλως εἰσελευσομένους εἰς τὴν βασιλείαν, μὴ σκαιῶς μηδὲ ἀγροικῶς μηδὲ σαρκικῶς. οὐ γὰρ οὕτω λέλεκται, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἐκτὸς ἡ σωτηρία, οὔτε εἰ πολλὰ οὔτε εἰ ὀλίγα ταῦτα, ἢ μικρὰ ἢ μεγάλα, ἢ ἔνδοξα ἢ ἄδοξα, ἢ εὐδόκιμα ἢ ἀδόκιμα· ἀλλ' ἐπὶ τῇ τῆς ψυχῆς ἀρετῇ, πίστει, καὶ ἐλπίδι, καὶ ἀγάπῃ, καὶ φιλαδελφίᾳ, καὶ γνώσει, καὶ πρᾳότητι, καὶ ἀτυφίᾳ καὶ ἀληθείᾳ, ὧν ἆθλον ἡ σωτηρία. οὐδὲ γὰρ διὰ κάλλος σώματος ζήσεταί τις, ἢ τοὐναντίον ἀπολεῖται· ἀλλ' ὁ μὲν τῷ δοθέντι σώματι, ἁγνῶς καὶ κατὰ θεὸν χρώμενος, ζήσεται. ὁ δὲ φθείρων τὸν ναὸν θεοῦ, φθαρήσεται. δύναται δέ τις καὶ αἰσχρὸς ἀσελγαίνειν, καὶ καλὸς σω-

1 Forte πνευματικῶς, aut μεμελημένως.

φρονεῖν.

ſpiritalis quidem beata prædicanda; unde & adjecit Matthæus, *a Beati pauperes.* Quo id modo? Nimirum *pauperes ſpiritu.* Ac rurſus, *b Beati qui eſuriunt & ſitiunt juſtitiam Dei.* Igitur miſeri pauperes contrariæ indolis, qui Dei expertes magiſque expertes humanarum facultatum, Dei juſtitiam ne quidem delibarunt.

XVIII. Divites ergo qui difficile intrabunt in regnum cœlorum ſubtilius ac erudite intelligendi, non pravo ſenſu ruſticiuſque ac carnali intellectu. Non enim ita dictum eſt, nec in eis quæ foris ſunt ſalus poſita eſt, ſive illa multa ſive pauca ſint, ſive parva ſive magna, ſive laude clara ſive obſcura, ſive probata ſive reproba; ſed in animi virtute, fide, ſpe & caritate; fraterno amore & ſcientia & manſuetudine & modeſtia & veritate, quorum præmium ſalus eſt. Neque enim vivet quiſpiam quod pulcro ſit corpore, aut contra, peribit; ſed qui caſte exque divinis rationibus utitur conceſſo corpore, is vivet; *c* qui vero Dei templum corrumpit, diſperdetur. Poteſt vero quis etiam deformis indulgere libidini, & qui

a Matt. 5. 3. *b* v. 6. *c* 1 Cor. 3. 17.

pul-

pulcher ſit, ſtudere caſtitati. Neque robur moleſque ac proceritas corporis vitam afferunt, nec membrum aliquod dat perniciem; ſed cauſam in utrumque præbet, quæ his anima utitur. [a] Suſtine, inquit, ſi quis te in faciem cædit; cui & robuſtus & proſpera utens valetudine obaudire poteſt; & contra quis infirmus mentis petulantia, ejus tranſgreſſor eſſe. Sic & rurſus egenus quidam & inops, cupiditatibus ebrius extiterit, quique divitiis affluat, ſobrius egenus voluptatum: nempe obſequendi animo ſedulus, cordatus, mundus, caſtigatus. Si igitur quod potiſſimum primumque vitam eſt habiturum, anima eſt, eiq; vitam præſtat, quæ illi virtus quaſi adnaſcitur atque comes eſt, mortiſque interitu vitam perimit; aperte conſtat, ipſam tum eorum egenam quæ quis divitiis labefactat, incolumem fore; tum iis affluentem quæ ex divitiis proclive inoleſcunt, interitu mergendam. Nec jam alibi quam in animæ ipſo ſtatu & affectione, ut Deo obſequatur mundamque ſe præbeat, & ut tranſgrediendo mandata, vitium ac malitiam colligat, cauſam quæramus cur hæc ita utrinque eveniant.

[a] Matt. 5. 39. Luc. 6. 29. 2 Cor. 11. 20.

XIX. Vere

φρονεῖν. οὐδὲ ἰσχὺς καὶ σώματος μέγεθος ζωοποιεῖ, οὐδὲ τῶν μελῶν οὐδὲν ἀπολλύει· ἀλλ' ἡ τούτοις ψυχὴ χρωμένη τὴν αἰτίαν ἐφ' ἑκατέραν παρέχεται. ὑπόφερε γοῦν, φησί, παιόμενος τὸ πρόσωπον· ὅπερ δύναται καὶ ἰσχυρός τις ὢν καὶ εὐεκτῶν ἐπακοῦσαι, καὶ πάλιν ἀσθενικός τις ὢν ἀκρασίᾳ γνώμης παραβῆναι. οὕτω καὶ ἄπορός τις αὖ καὶ ἄβιος εὑρεθείη ποτ' ἂν μεθύων ταῖς ἐπιθυμίαις, καὶ χρήμασι πλούσιος, νήφων καὶ πτωχεύων ἡδονῶν, πεπεισμένος, συνετὸς, καθαρὸς, κεκολασμένος. εἰ τοίνυν ἐστὶ τὸ ζησόμενον μάλιστα καὶ πρῶτον ἡ ψυχὴ, καὶ περὶ ταύτην ἀρετὴ μὲν φυομένη σώζει, κακία δὲ θανατοῖ· δῆλον ἤδη σαφῶς, ὅτι αὐτὴ καὶ πτωχεύουσα ὧν ἂν τὶς ὑπὸ[1] πλούτου διαφθείρει, σώζεται, καὶ πλουτοῦσα τούτων, ὡς ἐπιτρίβει πλοῦτος, θανατοῦται. καὶ μηκέτι ζητῶμεν ἀλλαχοῦ τὴν αἰτίαν τοῦ τέλους, πλὴν ἐν τῇ τῆς ψυχῆς καταστάσει καὶ διαθέσει πρὸς τὴν ὑπακοὴν θεοῦ καὶ καθαρότητα, πρὸς τὴν παράβασιν ἐντολῶν καὶ κακίας συλλογήν.

1 Τούτου MS.

19. Ο μὲν ἄρα ἀληθῶς καὶ καλῶς ἐστιν ὁ τῶν ἀρετῶν πλούσιος καὶ πάσῃ τύχῃ χρῆσθαι ὁσίως καὶ πιστῶς δυνάμενος· ὁ δὲ νόθως πλούσιος, ὁ κατὰ σάρκα πλούσιος, καὶ τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἔξω κτῆσιν μετενηνοχὼς τὴν παρερχομένην καὶ φθειρομένην, καὶ ἄλλοτε ἄλλου γινομένην, καὶ ἐν τῷ τέλει μηδενὸς μηδαμῇ. πάλιν αὖ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ γνήσιος πτωχὸς, καὶ νόθος ἄλλος πτωχὸς καὶ ψευδώνυμος. ὁ μὲν κατὰ πνεῦμα πτωχὸς, τὸ ἴδιον, ὁ δὲ κατὰ κόσμον, τὸ ἀλλότριον. τῷ δὴ κατὰ κόσμον πτωχῷ καὶ πλουσίῳ κατὰ τὰ πάθη, ὁ κατὰ πνεῦμα οὐ πτωχὸς καὶ κατὰ θεὸν πλούσιος, ἀπόστηθι, φησὶ, τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῇ ψυχῇ σου κτημάτων ἀλλοτρίων, ἵνα καθαρὸς τῇ καρδίᾳ γενόμενος ἴδῃς τὸν θεόν· ὅπερ καὶ δι' ἑτέρας φωνῆς ἐστιν, εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ πῶς αὐτῶν ἀποστῇς; πωλήσας. Τί οὖν; χρήματα ἀντὶ κτημάτων λάβῃς; ἀντίδοσιν πλούτου πραγματοποιησάμενος, ἐξαργυρίσας τὴν φανερὰν οὐσίαν; οὐδαμῶς. ἀλλὰ ἀντὶ τῶν προτέρων ἐνυπαρχόντων τῇ ψυχῇ, ἣν σῶσαι ποθεῖς, ἀντεισαγόμενος ἕτερον πλοῦτον θεοποιὸν καὶ

ζωῆς

XIX Vere igitur probeque dives eſt, qui fretus virtutibus eſt & quavis fortuna ſancte & fide uti poteſt: falſo autem dives, qui carne dives eſt, vitamque tranſtulit ad exteriorem ſubſtantiam quæ præterit atque interit, ac quandoque in alterius cenſum tranſit, & ad extremum nullius plane exiſtit. Rurſus eadem ratione eſt & verus pauper, & ſpurius alius falſique nominis pauper exiſtit: quorum nempe alius pauper ſpiritu ſit, quod eſt proprium; alius ſeculari faſtu, quod alienum. Mundi igitur faſtu pauperi, ac qui dives vitiis ſit, non qui ſpiritu pauper, & ſecundum Deum dives exiſtat, recede, ait, ab his, quas in animo poſſides, alienis facultatibus, ut mundo corde evadens videas Deum; quod & alia verborum forma eſt, ut intres in regnum cœlorum. Quonam vero modo ab eis receſſeris? Vendendo. Quid ergo? Ita nimirum ut prædiorum pretio pecuniam recipias? Nempe opes opibus commutando, conflata quæ in oculos incurrit ſubſtantia? Nequaquam. Sed ita ut loco earum, quæ animo ante inerant, quem eſſe ſalvum cupis, alias divitias deificas vitæque æternæ pararias (ex Divini ſcilicet ratione mandati conſertos a-

nimi affectus) inferas; pro quibus erit tibi merces ac perpetuus honor & ſalus æternaque incorruptio. In hunc modum recte vendis quæ poſſides, multa illa & ſuperflua, & quæ tibi cœlum occludunt, cum illis commutans, quæ ſalutem afferre poſſint. Illa habeant carnali ritu pauperes & qui his indigeant: tu vero ſpiritalibus eorum loco receptis divitiis, theſaurum in cœlis habeas.

XX. Hæc per metaphoram dicta non intelligens ille multis pecuniis locuples & homo legalis; neque ut poſſit idem & pauper eſſe & dives, & habere pecunias & non habere, necnon uti ſeculo & non uti, abiit triſtis & mœrens, relicta vitæ ſorte, quam ſolummodo cupere, ac non etiam aſſequi potuit; qui ſibi nimirum quod arduum erat, impoſſibile reddiderit. Arduum namque ac difficile non circumduci animum & labefactari, affluentium bonorum floridaque ſpecie præſtigio prope obrepentium conſpicuo cenſu ac divitiis; non tamen impoſſibile, cum his etiam nanciſci ſalutem ſi quis ab iis opibus quæ in ſenſum cadunt, ad eos ſe transferat, quæ in mente intelliguntur, Deoque docente

ζωῆς χορηγὸν αἰωνίου, τὰς κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ διαθέσεις· ἀνθ' ὧν σοι περιέσται μισθὸς καὶ τιμὴ διηνεκὴς, καὶ σωτηρία, καὶ αἰώνιος ἀφθαρσία. οὕτω καλῶς πωλεῖς τὰ ὑπάρχοντα, τὰ πολλὰ καὶ περισσὰ, καὶ ἀποκλείοντά σοι τοὺς οὐρανοὺς, ἀντικαταλλασσόμενος αὐτῶν τὰ σῶσαι δυνάμενα. ἐκεῖνα ἐχέτωσαν οἱ σαρκικοὶ πτωχοὶ καὶ τούτων δεόμενοι· σὺ δὲ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον ἀντιλαβὼν ἔχοις ἂν ἤδη θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.

20. Ταῦτα μὴ συνιεὶς κατὰ τρόπον ὁ πολυχρήματος καὶ ἔννομος ἄνθρωπος, μηδὲ ὅπως ὁ αὐτὸς καὶ πτωχὸς δύναται εἶναι καὶ πλούσιος, καὶ ἔχειν τὰ χρήματα καὶ μὴ ἔχειν, καὶ χρῆσθαι τῷ κόσμῳ καὶ μὴ χρῆσθαι, ἀπῆλθε στυγνὸς καὶ κατηφὴς, λιπὼν τὴν τάξιν τῆς ζωῆς, ἧς ἐπιθυμεῖν μόνον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τυχεῖν ἠδύνατο, τὸ δύσκολον ποιήσας ἀδύνατον αὐτὸς ἑαυτῷ. δύσκολον γὰρ ἦν μὴ περιάγεσθαι, μηδὲ καταστρέφεσθαι τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν προσόντων ἁβρῶν τῷ περιδήλῳ πλούτῳ καὶ ἀνθηρῶν γοητευμάτων, οὐκ ἀδύνατον δὲ καὶ ἐν τούτῳ λαβέσθαι σωτηρίας, εἴ τις ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ αἰσθητοῦ πλούτου ἐπὶ τὸν νοητὸν καὶ θεοδίδακτον μετα-

γάγοι, καὶ μάθοι τοῖς ἀδιαφόροις χρῆσθαι καλῶς καὶ ἰδίως, καὶ ὡς ἂν εἰς ζωὴν αἰώνιον ὁρμῷτο. καὶ οἱ μαθηταὶ δὲ τὸ πρῶτον μὲν καὶ αὐτοὶ περιδεεῖς καὶ καταπληγεῖς γεγόνασιν. ἀκούσαντες τί δήποτε; ἆρά γε ὅτι χρήματα καὶ αὐτοὶ ἐκέκτηντο πολλά; ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ταῦτα τὰ δικτύδια καὶ ἄγκιστρα, καὶ τὰ ὑπηρετικὰ σκαφίδια ἀφῆκαν πάλαι, ἅπερ ἦν αὐτοῖς μόνα. τί οὖν φοβηθέντες λέγουσι, τίς δύναται σωθῆναι; καλῶς ἤκουσαν, καὶ ὡς μαθηταὶ, τοῦ παραβολικῶς καὶ ἀσαφῶς λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ ᾔσθοντο τοῦ βάθους τῶν λόγων. ἕνεκα μὲν οὖν χρημάτων ἀκτημοσύνης εὐέλπιδες ἦσαν πρὸς σωτηρίαν. ἐπειδὴ δὲ συνῄδεσαν ἑαυτοῖς μήπω τὰ πάθη τέλεον ἀποτιθεμένοις· ἀρτιμαθεῖς γὰρ ἦσαν καὶ νεωστὶ πρὸς τοῦ σωτῆρος ἠνδρολογημένοι, περισσῶς ἐξεπλήττοντο, καὶ ἀπεγίνωσκον ἑαυτοὺς οὐδέν τι ἧττον ἐκείνου τοῦ πολυχρημάτου καὶ δεινῶς τῆς κτήσεως περιεχομένου, ἥν γε προέκρινε ζωῆς αἰωνίου. ἄξιον οὖν ἦν τοῖς μαθηταῖς φόβου παντὸς, εἰ καὶ ὁ χρήματα κεκτημένος καὶ ὁ τῶν παθῶν

ἔγκυος

docente noſcuntur; noveritque bene uti illis quæ promiſcui uſus ſunt propriaque illi ratione, & ut animi deſiderio ad vitam æternam enitatur. Quin & diſcipuli, illi quidem primum timore perculſi ac attoniti ſunt. Quo nempe audito? Num quod ipſi quoque multas pecunias habebant? Verum ipſa quoque vilia retia hamoſque ac piſcatorias ſcaphas lintreſque jam olim reliquerant, quæ ſola illis in cenſu erant. Quid ergo timentes aiunt, *a Et quis poteſt ſalvus fieri*? Præclare audierant, & ut diſcipuli, quod per parabolam ſenſuque obſcuriore à Domino dictum fuerat, ac ſententiæ altitudinem intellexerant. Et quidem quod attinet ad pecuniarum abdicationem, bona ſpe conſequendæ ſalutis freti erant: quod vero necdum ſe perfecte affectus vitiaque exuiſſe ſibi conſcii erant (quippe nuper diſciplina imbuti recenſque à Salvatore in familiam aſciti) ſupra modum animis perculſi erant, ſuamque ipſi ſalutem, haud ſecus ac divitis illius habentis multas pecunias, direque animo rei familiaris addicti (quam & vitæ æternæ prætulerat) in deſperatis habebant. Magno itaque illis timore dignum videbatur, ſi tum is qui pecunias haberet, tum

a Marc. 10. 26.

tum qui affectibus gravidus eſſet, in divitum cenſu habendi eſſent, ipſique perinde regno cœlorum ejiciendi forent. Animas enim immunes ab affectibus ac labe puras manet ſalus.

XXI. Dominus vero reſpondit: *a Quod eſt impoſſibile apud homines, eſt poſſibile Deo.* Et hoc rurſus magnæ ſapientiæ plenum eſt: idcirco nimirum quod homo ipſe à ſe, ſuaque virtute operam ponens, ſtudenſque ac laborans ut compreſſis affectibus tranquilli animi fiat, nihil inde præſtat: ſin autem ejus deſiderio vehementius inardeſcat, diligentiamque omnem adhibeat, adjuncta illi Divina virtute evadet votorum compos. Deus namque volentibus animis aſpirat. Sin autem à cœpta animi alacritate abſceſſerint, etiam datus à Deo Spiritus contrahitur. Invitis enim ſalutem afferre, ejus eſt qui vim afferat; volentibus autem libero animi propoſito, ejus qui liberaliter indulgeat. Nec dormientium & in deliciis agentium eſt regnum cœlorum; *b ſed violenti rapiunt* illud. Hæc enim ſola bona violentia, Deo vim inferre, atque à Deo vitam rapere. Qui autem novit eos, qui ſtre-

a Luc. 18. 27. *b* Matt. 11. 12.

nue

ἔγκιος ὤν, ἐπλέτουν, καὶ αὐτοὶ παραπλησίως ἀπελαθήσονται οὐρανῶν. ἀπαθῶν γὰρ καὶ καθαρῶν ψυχῶν ἐστιν ἡ σωτηρία.

21. Ὁ δὲ κύριος ἀποκρίνεται· διότι τὸ ἐν ἀνθρώποις ἀδύνατον, δυνατὸν θεῷ. Πάλιν καὶ τοῦτο μεγάλης σοφίας μεστόν ἐστιν· ὅτι καθ' αὑτὸν μὲν ἀσκῶν καὶ διαπονούμενος ἀπάθειαν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἀνύει· ἐὰν δὲ γένηται δῆλος ὑπερεπιθυμῶν τούτου καὶ διεσπουδακώς, τῇ προσθήκῃ τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δυνάμεως περιγίνεται. βουλομέναις μὲν γὰρ ὁ θεὸς ταῖς ψυχαῖς συνεπιπνεῖ. εἰ δὲ ἀποστῶσιν τῆς προθυμίας, καὶ τὸ δοθὲν ἐκ θεοῦ πνεῦμα συνεστάλη. τὸ μὲν γὰρ ἄκοντας σώζειν, ἔστι βιαζομένου· τὸ δὲ αἱρουμένους, χαριζομένου. οὐδὲ τῶν καθευδόντων καὶ βλακευόντων ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ, ἀλλ' οἱ βιασταὶ ἁρπάζουσιν αὐτήν. αὕτη γὰρ μόνον βία καλὴ, θεὸν βιάσασθαι, καὶ παρὰ θεοῦ ζωὴν ἁρπάσαι. ὁ δὲ γνοὺς τοὺς βεβαίως, μᾶλλον δὲ βιαίως ἀντεχομέναις,

τεχομένοις, συνεχώρησεν, εἶξεν. χαίρει γὰρ ὁ θεὸς τὰ τοιαῦτα ἡττώμενος. τοιγάρτοι τούτων ἀκούσας ὁ μακάριος πέτρος, ὁ ἐκλεκτὸς, ὁ ἐξαίρετος, ὁ πρῶτος τῶν μαθητῶν, ὑπὲρ οὗ μόνου καὶ ἑαυτοῦ τὸν φόρον ὁ σωτὴρ ἐκτελεῖ, ταχέως ἥρπασε καὶ συνέβαλε τὸν λόγον· καὶ τί φησιν; ἴδε ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι. τὰ δὲ πάντα εἰ μὲν τὰ κλήματα τὰ ἑαυτοῦ λέγει, τέσσαρας ὀβολοὺς ἴσως τοῦ ὅλου καταλιπὼν μεγαλύνεται, καὶ τούτων ἀνταξίαν ἀποφαίνων ἂν λάθοι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. εἰ δὲ ἅπερ ἄχρι νῦν ἐλέγομεν τὰ παλαιὰ τὰ κλήματα, καὶ ψυχικὰ νοσήματα ἀποῤῥίψαντες, ἕπονται κατ' ἴχνος τῷ διδασκάλῳ, τοῦτ' ἀνάπτοιτο ἤδη τοῖς ἐν οὐρανοῖς ἐγγραφησομένοις. οὕτω γὰρ ἀκολουθεῖν ὄντως τῷ σωτῆρι ἀναμαρτησίαν καὶ τελειότητα τὴν ἐκείνου μετερχόμενον, καὶ πρὸς ἐκείνην ὥσπερ κάτοπτρον κοσμοῦντα καὶ ῥυθμίζοντα τὴν ψυχὴν, καὶ πάντα διὰ πάντων ὁμοίως διατεθέντα.

22. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἰησοῦς εἶπεν· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὃς ἂν ἀφῇ τὰ ἴδια, καὶ γονεῖς

καὶ

nue ac firmiter, imo qui violenter rei incumbunt, ejus copiam facit ceditque; gaudet enim Deus in his ſe vinci. Itaque cum hæc audiſſet beatus Petrus, electus ille & eximius, princeps ille diſcipulorum, [a] pro quo uno & ſeipſo Dominus tributum pendit; ſermonem confeſtim rapuit vimque ejus comprehendit. Quid vero ait? [b] *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Porro omnia, ſi ea dicat quæ in cenſu habebat, relictis forſitan quæ tota ſubſtantia eſſet, quatuor obolis, magnifice glorietur, imprudenſque dignum horum præmium vicemque regnum cœlorum pronunciet. Sin autem quas hactenus memoravimus, veteribus ſpiritualibus quaſi facultatfbus animique ægritudinibus atque vitiis projectis, magiſtri veſtigia ſequuntur; id vero jam illis connectat, qui cœlis aſcribendi ſunt. Sic enim revera præſtatur ut Salvatorem ſequatur, qui illius ab omni immunem noxa vitam colat ac perfectionem, quique in illam velut ſpeculum contuendo animum perornet componatque, ac in omnibus pares illi mores prorſus induat.

XXII. [c] *Reſpondens autem Jeſus, ait: Amen dico vobis, qui reliquerit propria,*

a Matt. 17. 26. b 19. 28. c Marc. 10. 29.

&

& parentes & fratres & pecunias propter me & propter Evangelium, recipiet centies tantum. At neque hoc vos turbet, nec quod adhuc durioribus verbis alio loco editum eſt, [a] *Qui non odit patrem & matrem & filios, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt eſſe meus diſcipulus.* Non enim præcepit odium & divortium à cariſſimis Deus pacis, qui & inimicos diligere jubeat. Quod ſi inimici diligendi ſunt pari etiam ratione ab eis aſcendendo, qui ſunt genere conjunctiſſimi; aut ſi odio habendi affines & cognati, potiori ratione rejiciendos inimicos deſcendendo ratio edocet. Proinde alia aliam ſententiam liquido deſtruit. At non invicem deſtruunt, neque ulla re adverſantur, autve prope deſtruunt. Ex eodem quippe affectu & animo, eademque regula patrem odio habeat amando inimicum, qui nec inimicũ ulciſcatur, neq; patrem plus Chriſto vereatur. In illo quidem verbo odium reſecat & voluntatem inferendi mala, in hoc vero nimiam in conjunctos reverentiam, dum hæc ſaluti officiat. Si ergo infidelis cuipiam pater aut filius aut frater extiterit, atque horum quilibet fidei vitæque in cœlis conſequendæ

[a] Luc. 14:26.

impedi-

καὶ ἀδελφοὺς, καὶ χρήματα ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ ἕνεκεν τοῦ εὐαγγελίου, ἀπολήψεται ἑκατονταπλασίονα. ἀλλὰ μηδὲ τοῦθ' ὑμᾶς ἐπιταρασσέτω, μηδὲ τὸ ἔτι σκληρότερον ἀλλαχοῦ ταῖς φωναῖς ἐξενηνεγμένον, ὃς οὐ μισεῖ πατέρα καὶ μητέρα καὶ παῖδας, προσέτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, ἐμὸς μαθητὴς εἶναι οὐ δύναται. οὐ γὰρ εἰσηγεῖται μῖσος καὶ διάλυσιν ἀπὸ τῶν φιλτάτων ὁ τῆς εἰρήνης θεὸς, ὅ γε καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπᾷν παραινῶν. εἰ δὲ τοὺς ἐχθροὺς ἀγαπητέον, ἀνάλογον ἀπ' ἐκείνων ἀνιόντι καὶ τοὺς ἐγγυτάτω γένοις· ἢ εἰ μισητέον τοὺς πρὸς αἵματος, πολὺ μᾶλλον τοὺς ἐχθροὺς ἀποβάλλεσθαι κατιὼν ὁ λόγος διδάσκει. ὥστε ἀλλήλους ἀναιροῦντες ἐλέγχοιντ' ἂν οἱ λόγοι. ἀλλ' οὐδ' ἀναιροῦσιν, οὐδ' ἐγγύς. ἀπὸ γὰρ τῆς αὐτῆς γνώμης καὶ διαθέσεως καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὅρῳ πατέρα μισοίη τις ἂν ἐχθρὸν ἀγαπῶν, ὁ μήτε ἐχθρὸν ἀμυνόμενος, μήτε πατέρα χριστοῦ πλέον αἰδούμενος. ἐν ἐκείνῳ μὲν γὰρ τῷ λόγῳ μῖσος ἐκκόπτει καὶ κακοποιΐαν, ἐν τούτῳ δὲ τὴν πρὸς τὰ σύντροφα δυσωπίαν, εἰ βλάπτοι πρὸς σωτηρίαν. εἰ γοῦν ἄθεος εἴη τινὶ πατὴρ, ἢ υἱὸς, ἢ ἀδελφὸς, καὶ κώλυμα τῆς πίστεως γένοιτο, καὶ

ἐμπόδιον τῆς ἄνω ζωῆς, τούτῳ μὴ συμφερέσθω, μηδὲ ὁμονοείτω, ἀλλὰ τὴν σαρκικὴν οἰκειότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ἔχθραν διαλυσάτω.

23. Νόμισον εἶναι τὸ πρᾶγμα διαδικασίαν. ὁ μὲν πατήρ σοι δοκείτω παρεστὼς λέγειν· ἐγὼ ἔσπειρα καὶ ἔθρεψα, ἀκολούθει μοι, καὶ συναδίκει, καὶ μὴ πείθου τῷ Χριστοῦ νόμῳ· καὶ ὅσα ἂν εἴποι βλάσφημος ἄνθρωπος καὶ νεκρὸς τῇ φύσει. ἑτέρωθεν δὲ ἄκουε τοῦ σωτῆρος. ἐγώ σε ἀνεγέννησα, κακῶς ὑπὸ κόσμου πρὸς θάνατον γεγεννημένον. ἠλευθέρωσα, ἰασάμην, ἐλυτρωσάμην· ἐγώ σοι δείξω θεοῦ πατρὸς ἀγαθοῦ πρόσωπον· μὴ κάλει σεαυτῷ πατέρα ἐπὶ γῆς· οἱ νεκροὶ τοὺς νεκροὺς θαπτέτωσαν, σὺ δέ μοι ἀκολούθει· ἀνάξω γάρ σε εἰς ἀνάπαυσιν ἀῤῥήτων καὶ ἀλήκτων ἀγαθῶν, ἃ μὴ ὀφθαλμὸς εἶδε, μήτε οὖς ἤκουσε, μήτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων ἀνέβη, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν ἄγγελοι παρακύψαι, καὶ ἰδεῖν ἅπερ ἡτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἁγίοις ἀγαθὰ καὶ τοῖς φιλοῦσιν αὐτὸν τέκνοις. ἐγώ σου τροφεὺς ἄρτον ἐμαυτὸν διδοὺς, οὗ γευσάμενος οὐδεὶς ἔτι πεῖραν θανάτου λαμβάνει, καὶ πόμα

καθ'

impedimentum præſtiterit; huic ne conſentiat, aut cum illo concordiam habeat, ſed ſpiritalis inimicitiæ cauſa carnalem neceſſitudinem diluat.

XXIII. Rem arbitrator litis eſſe conteſtationem. Hinc quidem videatur adſtans pater dicere: *Ego te proſeminavi, & enutrivi; ſequere me, pariterque inique age, nec Chriſti legi obſequere*, ac quicquid aliud vir blaſphemus & mortuus natura dixerit. Aliunde vero audi Salvatorem, *Ego te regeneravi, qui male à mundo mortis victima fuiſſes genitus: in libertatem aſſerui, ſanavi, redemi. Ego Dei boni patris tibi vultum oſtendam: noli patrem vocare ſuper terram: mortui ſepeliant mortuos: tu vero me ſequere; ſublimem enim ducam in requiem arcanorum, & quæ nemo eloqui queat, bonorum;* [a] *quæ oculus non vidit, nec auris audiat, nec in cor hominis aſcenderunt,* [b] *in quæ deſiderant angeli proſpicere, & videre quæ præparavit Deus bona ſanctis ſeque diligentibus filiis. Ego nutritius tuus, qui meipſum panem præbeam, quem qui guſtaverit, nemo adhuc mortis periculum faciet; qui fun-*

a 1 Cor. 2. 9. *b* 1 Pet. 1. 12.

 dam

dam quotidie potum immortalitatis. Ego magiſter cœlo celſioris doctrinæ ac diſciplinæ. Pro te cum morte certamen deſudavi, ac cujus reus pœnæ eras ob patrata delicta Deoque negatam fidem & incredulitatis crimen, ego exſolvi. Qui hos utrinque ſermones audias, pro te ipſe eſto judex, inque tuæ rem ſalutis ferto ſententiam. Et ſi frater ſimilia loquatur, & ſi filius, & ſi uxor, & ſi quivis alius, ante omnes Chriſtus in te vincat; quippe cujus ille gratia in arenam deſcendat.

XXIV. Potes & pecuniis opponere. Dicito: *Sane non vetat Chriſtus ne poſſeſſiones habeam, non invidet Dominus.* At vides illarum te vinci libidine, & à mentis ſtatu ea te dimoveri? Dimitte, projice, odio habe, abrenuntia, fuge. [a] *Et ſi dexter oculus ſcandalizat te*, quam primum *erue eum.* Melius eſt cum uno oculo regnum Dei, quam integro ignis. Sive ſit manus ſive pes, ſive anima, habe odio. Si enim hic Chriſti cauſa etiam pereat, futuro ævo ad vitam reparandam expecta.

XXV. Hunc ſenſum habent & quæ ſequuntur. [b] *Nunc, in tempore hoc, agros, pecuniam, domos & fratres non habere*

[a] Matt. 5. 29. [b] Marc. 20, 30.

καθ' ἡμέραν ἐνδιδοὺς ἀθανασίας. ἐγὼ διδάσκαλος ὑπερουρανίων παιδευμάτων. ὑπὲρ σοῦ πρὸς τὸν θάνατον διηγωνισάμην, καὶ τὸν σὸν ἐξέτισα θάνατον, ὃν ὤφειλες ἐπὶ τοῖς προημαρτημένοις καὶ τῇ πρὸς θεὸν ἀπιστίᾳ. τούτων τῶν λόγων ἑκατέρωθεν διακούσας, ὑπὲρ σεαυτοῦ δίκασον, καὶ τὴν ψῆφον ἔνεγκε τῇ σαυτοῦ σωτηρίᾳ. κἂν ἀδελφὸς ὅμοια λέγῃ, κἂν τέκνον, κἂν γυνή, κἂν ὅστις οὖν, πρὸ πάντων ἐν σοὶ Χριστὸς ὁ νικῶν ἔστω, ὑπὲρ σοῦ γὰρ ἀγωνίζεται.

24. Δύνασαι καὶ τῶν χρημάτων ἐπίπροσθεν εἶναι. φράσον, καὶ οὐκ ἀπάγει σε Χριστὸς τῆς κτήσεως, ὁ κύριος οὐ φθονεῖ. ἀλλ' ὁρᾷς σεαυτὸν ἡττώμενον ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀνατρεπόμενον; ἄφες, ῥίψον, μίσησον, ἀπόταξαι, φύγε. κἂν ὁ δέξιός σου ὀφθαλμὸς σκανδαλίζῃ σε, ταχέως ἔκκοψον αὐτόν. αἱρετώτερον ἑτεροφθάλμῳ βασιλεία θεοῦ, ἢ ὁλοκλήρῳ τὸ πῦρ. κἂν χείρ, κἂν πούς, κἂν ἡ ψυχή, μίσησον αὐτήν. ἂν γὰρ ἐνταῦθα ἀπόληται ὑπὲρ Χριστοῦ, ἐκεῖ ζωογονήσεται.

25. Ταύτης δὲ ὁμοίως ἔχεται τῆς γνώμης καὶ τὸ ἑπόμενον· νῦν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀγροὺς καὶ χρήματα καὶ οἰκίας καὶ

ἀδελφοὺς μὴ ἔχειν μετὰ διωγμῶν. οὔτε γὰρ ἀχρημάτους, οὔτε ἀνεστίους, οὔτε ἀναδέλφους ἐπὶ τὴν ζωὴν καλεῖ, ἐπεὶ καὶ πλουσίους κέκληκεν· ἀλλ' ὃν τρόπον προειρήκαμεν, καὶ ἀδελφοὺς κατ' αὐτὸν ὥσπερ πέτρον μετ' ἀνδρέου καὶ ἰάκωβον μετὰ ἰωάννου τοὺς ζεβεδαίου παῖδας, ἀλλ' ὁμονοοῦντας ἀλλήλοις τε καὶ χριστῷ. τὸ δὲ μετὰ διωγμῶν ταῦτα ἕκαστα ἔχειν, ἀποδοκιμάζει. διωγμὸς δὲ, ὁ μέν τις ἔξωθεν περιγίνεται, τῶν ἀνθρώπων ἢ δι' ἔχθραν, ἢ διὰ φθόνον, ἢ διὰ φιλοκέρδειαν, ἢ κατ' ἐνέργειαν διαβολικὴν τοὺς πιστοὺς ἐλαυνόντων. ὁ δὲ χαλεπώτατος ἔνδοθέν ἐστι διωγμὸς, ἐξ αὐτῆς ἑκάστῳ τῆς ψυχῆς προπεμπόμενος, λυμαινομένης, ὑπὸ ἐπιθυμιῶν ἀθέων καὶ ἡδονῶν ποικίλων καὶ φαύλων ἐλπίδων καὶ φθαρτῶν ὀνειροπολημάτων· ὅταν ἀεὶ τῶν πλειόνων ὀρεγομένη, καὶ λυσσῶσα ὑπὸ ἀγρίων ἐρώτων, καὶ φλεγομένη καθάπερ κέντροις ἢ μύωψι τοῖς προκειμένοις αὐτῇ πάθεσιν, ἐξαιμάσσηται πρὸς σπουδὰς μανιώδεις καὶ ζωῆς ἀπόγνωσιν καὶ θεοῦ καταφρόνησιν. οὗτος ὁ διωγμὸς βαρύτερος καὶ χαλεπώτερος, ἔνδοθεν ὁρμώμενος, ἀεὶ συνών, ὃν οὐδὲ ἐκφυγεῖν ὁ διωκόμενος δύναται· τὸν γὰρ

ἐχθρὸν

bere cum perſecutionibus. Neque enim vocat ad vitam qui pecunia careant, qui ſine lare & tecto, qui fratres nullos habeant, cum vocaverit etiam divites; ſed ut ſupra diximus, fratres quoque illius cultos moribus, veluti Petrum & Andream, necnon Jacobum & Joannem Zebedæi filios; verum inter ſe concordes & cum Chriſto. Ceterum ſingula hæc *cum perſecutionibus* habere non probat. Perſecutio vero alia quidem forinſecus obtingit, perſequentibus hominibus fideles & vel inimicitiæ cauſa, vel invidiæ, vel lucri, vel ſuggeſtione diabolica. At graviſſima perſecutio eſt, quæ oritur intrinſecus ex ipſa cujuſque anima, depravata impiis deſideriis variiſque voluptatibus, necnon improba ſpe inanibuſque inſomniis; quæ plura ſemper habendi cupiditate & ferinis amoribus rabida, æſtuanſque objectis velut ſtimulis aculeiſque affectibus ac libidinibus, cruentetur ad furioſa ſtudia, ad deſperandam ſalutem Deique ſpretionem. Perſecutio hæc gravior eſt & acerbior, ex animo ipſo prorumpens, ſemperque præſens, quam nec evitare poteſt qui illa appetitur: quippe qui hoſtem omni loco in

ſe

ſe ipſe circumferat. Similiter etiam quæ extrinſecus adhibetur, incenſio ac tentatio, probationem operatur; quæ vero intrinſecus oritur, mortem inducit. Bellum quoque accidentario ac velut caſu externo agente conflatum, facile diſſolvitur; quod autem ipſi animo ineſt, ad mortem uſque extenditur. Cum tali igitur perſecutione ſi carnales divitias habeas, ſi fratres carnales & alia pignora; omnem hanc poſſeſſionem cenſumque in malum cedentem relinque, tibi ipſe pacem præbe, prolixa liberare perſecutione, ad Evangelium ab illis convertere, præ omnibus Salvatorem elige, tuæ patronum ac ſolatium animæ, nullumque finem habituræ præbitorem vitæ. [a] *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna.* Et in præſenti quidem tempore caduca ſunt nullaque firmitate fulta; in futuro autem æterna eſt vita.

XXVI. [b] *Erunt primi noviſſimi, & noviſſimi primi.* Multa hic locus habet reconditioris ſenſus, & quæ egeant explicatione; non tamen de illo inpræſentiarum vertitur quæſtio. Non enim ad ſolas divitias ſpectat, ſed ad o-

[a] 2 Cor. 4. 18. [b] Marc. 10. 31.

mnes

ἐχθρὸν ἐν ἑαυτῷ περιάγει πανταχοῦ. οὕτω καὶ πύρωσις, ἡ μὲν ἔξωθεν προσπίπτουσα, δοκιμασίαν κατεργάζεται· ἡ δὲ ἔνδοθεν, θάνατον διαπράττεται. καὶ πόλεμος, ὁ μὲν ἐπακτὸς, ῥᾳδίως καταλύεται· ὁ δὲ ἐν τῇ ψυχῇ, μέχρι θανάτου παραμετρεῖται. μετὰ διωγμοῦ τοιούτου πλοῦτον ἐὰν ἔχῃς τὸν αἰσθητὸν, κἂν ἀδελφοὺς τοὺς πρὸς αἵματος καὶ τὰ ἄλλα ἐνέχυρα, κατάλιπε τὴν τούτων παγκτησίαν τὴν ἐπὶ κακῷ, εἰρήνην σεαυτῷ παράσχες, ἐλευθερώθητι διωγμοῦ μακροῦ, ἀποστράφηθι πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ἀπ᾽ ἐκείνων, ἑλοῦ τὸν σωτῆρα πρὸ πάντων, τὸν τῆς σῆς συνήγορον καὶ παράκλητον ψυχῆς, τὸν τοῦ ἀπείρου πρύτανιν ζωῆς. τὰ γὰρ βλεπόμενα, πρόσκαιρα· τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα, αἰώνια. καὶ ἐν μὲν τῷ παρόντι χρόνῳ ὠκύμορα καὶ ἀβέβαια, ἐν τῷ ἐρχομένῳ δὲ ζωή ἐστιν αἰώνιος.

26. Ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι. τοῦτο πολύχουν μέν ἐστι κατὰ τὴν ὑπόνοιαν καὶ τὸν σαφισμὸν, οὐ μὴν ἔν γε τῷ παρόντι τὴν ζήτησιν ἀπαιτεῖ. οὐ γὰρ μόνον ῥέπει πρὸς τοὺς πολυκτήμονας, ἀλλ᾽

ἁπλῶς

ἁπλῶς πρὸς ἅπαντας ἀνθρώπους, τοὺς πίστει καθάπαξ ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντας. ὥστε τοῦτο μὲν ἀνακείσθω τῷ νῷ. τὸ δέ γε προκείμενον ἡμῖν, οἶμαι μηδέν τι ἐνδεέστερον τῆς ἐπαγγελίας δεδεῖχθαι, ὅτι τοὺς πλουσίους οὐδένα τρόπον ὁ σωτὴρ κατ' αὐτόν γε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν περιβολὴν τῆς κτήσεως ἀποκέκλεικεν· οὐδ' αὐτοῖς ἀποτετάφρευκε τὴν σωτηρίαν, εἴ γε δύναιντο καὶ βούλοιντο ὑποκύπτειν τὴν ἑαυτῶν ζωὴν τοῦ θεοῦ ταῖς ἐντολαῖς, καὶ τῶν προσκαίρων προτιμῷεν, καὶ βλέποιεν πρὸς τὸν κύριον ἀτενεῖ τῷ βλέμματι, καθάπερ εἰς ἀγαθοῦ κυβερνήτου νεῦμα δεδορκότες, τί βούλεται, τί προστάσσει, τί σημαίνει, τί δίδωσι τοῖς αὐτοῦ ναύταις τὸ σύνθημα. ποῦ καὶ ποθὲν τὸν ὅρμον ἐπαγγέλλεται. τί γὰρ ἀδικεῖ τις, εἰ προσέχων τὴν γνώμην, καὶ φειδόμενος πρὸ τῆς πίστεως, βίον ἱκανὸν συνελέξατο; ἢ καὶ τὸ τούτου μᾶλλον ἀνέγκλητον, εἰ εὐθὺς ὑπὸ τοῦ θεοῦ τοῦ τὴν ψυχὴν νέμοντος, εἰς οἶκον τοιούτων ἀνθρώπων εἰσῳκίσθη γένος ἀμφιλαφὲς, τοῖς χρήμασιν ἰσχῦον καὶ τῷ πλούτῳ κρατιῶν; εἰ γὰρ διὰ τὴν ἀκούσιον ἐκ πλούτω γένεσιν ἀπελήλατο ζωῆς, ἀδικεῖται μᾶλλον ὑπὸ τοῦ γειναμένου θεοῦ, προσκαίρου μὲν ἡδυπα-

mnes plane homines qui fidei ſemel nomen dedere. Itaque huic modo ſuperſedeamus quæſito: quod autem ſubjectum argumento eſt ita demonſtratum arbitror, ut ſatisfactum ſit datæ fidei; quod nempe Salvator ad ipſas divitias quod attinet longeque copioſam ſubſtantiam, divites nullo modo excluſerit aut eis ſalutem intercluſerit, ſi modo poſſint ac velint Divinis inclinare mandatis, vitamque ſuam rebus temporaneis præferant, necnon fixis in Dominum luminibus, ejus ut boni gubernatoris nutum avida expectatione attendant, quid velit, quid jubeat, quid mandet, quam ſuis nautis dat teſſeram; quo tandem & unde curſum navigationis intendat. Quid enim peccat aliquis aut nocet, quod ante fidem ſuſceptam animum adhibens uſuſque parſimonia, quantæ ſufficiant ad honeſtam vitæ ſuſtentationem ſibi facultates paravit? aut, quod etiam à culpa remotius eſt, ſi ſtatim à Deo præbente animam, in domum ejuſmodi hominum genuſque copioſum inductus eſt, potens ſcilicet pecunia & divitiis præſtans? Si enim ejectus vita eſt, quod non ſponte ſua inter divitias natus eſt, injuriam certe à Deo Creatore patitur, tempo-

raria

raria quidem proſperitate donatus, vita autem æterna privatus. Quorſum vero prorſus opus erat opes è terra pullulare, ſi mortem important ejuſque auctores exiſtunt? Si quis tamen, quibus fultus divitiis eſt, de potentia decedere animumque flectere poteſt; & modeſte ſapere atque ſobrius eſſe, Deumque unum quærere ac Deum anhelare, & cum Deo converſationem habere: hic pauper præſto mandatis eſt, liber, invictus, nullâ laborans ægritudine, nullo ex pecuniis vulnere. Sin minus, [a] *facilius camelus per acum ingredietur, quam dives ejuſmodi intrabit in regnum cœlorum.* Porro etiam altius quidpiam ſignificet camelus, per arctam ac coanguſtatam viam antevertens divitem; quod Salvatoris myſterium in expoſitione Principiorum & Theologiæ condiſcere licet.

XXVII. Verum exponamus primum de parabola quod illius conſpicuum eſt, & cujus gratia dicta fuit. Doceat locupletes haud negligendam ſalutem, quaſi ejus jam ſpes omnis illis ſublata ſit. Nec vero rurſus opes pelago mergendas aut improbandas, quaſi vitæ inſidiantes & inimicas: ſed diſcendum, quomodo quave ratione

[a] Marc. 10. 25.

illis

ἡδυπαθείας κατηξιωμένος, ἀϊδίου δὲ ζωῆς ἀπεστερημένος. τί δὲ ὅλως πλοῦτον ἐχρῆν ἐκ γῆς ἀνατεῖλαι ποτε, εἰ χορηγὸς καὶ πρόξενός ἐστι θανάτου; ἀλλ' εἰ δύναταί τις ἐνδοτέρῳ τῶν ὑπαρχόντων κάμπτειν τῆς ἐξουσίας, καὶ μέτρια φρονεῖν, καὶ σωφρονεῖν, καὶ θεὸν μόνον ζητεῖν, καὶ θεὸν ἀναπνεῖν, καὶ θεῷ συμπολιτεύεσθαι, πτωχὸς οὗτος παρέστηκε ταῖς ἐντολαῖς, ἐλεύθερος, ἀήττητος, ἄνοσος, ἄτρωτος ὑπὸ χρημάτων. εἰ δὲ μή, θᾶττον κάμηλος διὰ βελόνης εἰσελεύσεται, ἢ ὁ τοιοῦτος πλούσιος ἐπὶ τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ παρελεύσεται. σημαινέτω μὲν οὖν τι καὶ ὑψηλότερον ἡ κάμηλος, διὰ στενῆς ὁδοῦ καὶ τεθλιμμένης φθάνουσα τὸν πλούσιον, ὅπερ ἐν τῇ ἀρχῶν [1] καὶ θεολογίας ἐξηγήσει μυστήριον τοῦ σωτῆρος ὑπάρχει μαθεῖν.

27. Οὐ μὴν ἀλλὰ τό γε φαινόμενον πρῶτον, καὶ δι' ὃ λέλεκται, τῆς παραβολῆς παρεχέσθω. διδασκέτω τοὺς εὐποροῦντας ὡς οὐκ ἀμελητέον τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, ὡς ἤδη προκατεγνωσμένοις, οὐδὲ καταποντιστέον αὖ πάλιν τὸν πλοῦτον, οὔτε καταδικαστέον ὡς τῆς ζωῆς ἐπίβουλον καὶ πολέμιον· ἀλλὰ μαθη-

1 Hujus libri mentio habetur Stromat. l. 3.

τέον τίνα τρόπον καὶ πῶς πλούτῳ χρηστέον, καὶ τὴν ζωὴν κτητέον. ἐπειδὴ γὰρ οὔτε ἐκ παντὸς ἀπόλλυταί τις, ὅτι πλουτεῖ δεδιὼς, οὔτε ἐκ παντὸς σώζεται θαῤῥῶν καὶ πιστεύων ὡς σωθήσεται· φέρε σκεπτέον ἥντινα τὴν ἐλπίδα αὐτοῖς ὁ σωτὴρ ὑπογράφει, καὶ πῶς ἂν τὸ μὲν ἀνέλπιστον ἐχέγγυον γένοιτο, τὸ δὲ ἐλπισθὲν εἰς κτῆσιν ἀφίκοιτο. φησὶν οὖν ὁ διδάσκαλος, τίς ἡ μεγίστη τῶν ἐντολῶν, ἠρωτημένος· ἀγαπήσεις τὸν κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεώς σου. ταύτης μείζω μηδεμίαν ἐντολὴν εἶναι· καὶ μάλα εἰκότως. καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ πρώτου καὶ περὶ τοῦ μεγίστου παρήγγελται, αὐτοῦ τοῦ θεοῦ, πατρὸς ἡμῶν, δι' οὗ καὶ γέγονε καὶ ἔστι τὰ πάντα, καὶ εἰς ὃν τὰ σωζόμενα πάλιν ἐπανέρχεται. ὑπὸ τούτου τοίνυν προαγαπηθέντας καὶ τοῦ γενέσθαι τυχόντας οὐχ ὅσιον ἄλλο τι πρεσβύτερον ἄγειν καὶ τιμιώτερον· ἐκτίνοντας μόνην τὴν χάριν ταύτην μικρὰν ἐπὶ μεγίστοις, ἄλλο δὲ μηδοπωοῦν ἔχοντας ἀνενδεεῖ καὶ τελείῳ θεῷ πρὸς ἀμοιβὴν ἐπινοῆσαι· αὐτῷ δὲ τῷ ἀγαπᾷν τὸν πατέρα εἰς οἰκείαν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, ἀφθαρσίαν κομιζομένους. ὅσον γὰρ

ἀγαπᾷ

illis utendum, & ut vita comparanda ſit. Nam quia non omnino perit quis, timens quia dives ſit, nec omnino ſalvus eſt, ea fiducia ac ſpe, qua ſe ſalvum fore confidit: age conſideremus, quam illis ſpem Salvator præſcribat; & qua item ratione quod extrá ſpem fore videtur, pignoris loco fiat, quodque illa nititur, in adeptionem evadat. Ait igitur magiſter, interrogatus, quod ſit maximum mandatorum, [a] *Diliges Dominum Deum ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Hoc nullum eſſe majus mandatum; & jure quidem optimo: nam & de primo maximoque latum mandatum eſt, de ipſo nimirum Deo, patre noſtro, per quem facta ſunt atque exiſtunt omnia, & ad quem rurſus revertuntur quæ fiunt ſalva. Ab hoc igitur ante dilectos & conditos, nefas aliud quidvis antiquius ducere ac præſtantius, quam ut hanc duntaxat exiguam gratiam maximorum munera grata vice referamus, cum nihil aliud excogitari poſſit, quod nullius egenti ac perfecto Deo rependi à nobis poſſit; ipſaque ea ratione qua Patrem diligimus, quanta virtus ac facultas eſt, incorruptionis munus conſequamur. Quan-

[a] Matt. 12. 36, 37, 38.

to enim quis amplius Deum diligit; tanto in Deum intimius quaſi pervadit.

XXVIII. Alterum autem ordine, nec quicquam priore minus ait eſſe mandatum, *a Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Ergo Deum ſupra teipſum. Percontante autem eo, quo cum illi ſermo, *b Et quis eſt meus proximus?* non eodem modo, quo Judæi, definivit proximum, id eſt conſanguineum, civem, proſelytum, aut qui ſimiliter circumciſus ſit, vel una eademque lege utitur: ſed hominem inducit, qui procul ab Jeruſalem deſcendat in Jericho: huncque oſtendit à latronibus confoſſum, projectum ſemivivum in via; quem Sacerdos prætereat, Levites deſpiciat; Samaritanus vero (ſpretus ille ac ſegregatus) miſericordia impertiat: venit autem non caſu ut illic ſecus locum tranſiens, ſed illis inſtructus quæ ſic verſanti in periculo ac laboranti opus erant, puta oleo, alligaturis, jumento; qui mercedem ſtabulario partim tribuat, partim ſe daturum polliceatur. *c Quis horum*, inquit, *fuit proximus, ejus qui dira paſſus eſt?* Illoque reſpondente, *Qui fecit miſericordiam in illum. Et tu*, inquit, *vade, & fac ſimiliter;*

a Matt. 22. 39. *b* Luc. 10. 29. *c* v. 36, 37.

ἀγαπᾷ τις τὸν θεὸν, τοσούτῳ καὶ πλέον ἐνδοτέρω τοῦ θεοῦ παραδύεται.

28. Δευτέραν δὲ τάξει, καὶ οὐδέν τι μικροτέραν ταύτης εἶναι λέγει, τὸ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν· οὐκοῦν τὸν θεὸν ὑπὲρ σεαυτόν. πυνθανομένου δὲ τοῦ προσδιαλεγομένου, τίς ἐστί μου πλησίον; οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον ἰουδαίοις προωρίσατο τὸν πρὸς αἵματος, οὐδὲ τὸν πολίτην, οὐδὲ τὸν προσήλυτον, οὐδὲ τὸν ὁμοίως περιτετμημένον, οὐδὲ τὸν ἑνὶ καὶ ταυτῷ νόμῳ χρώμενον· ἀλλὰ ἄνωθεν καταβαίνοντα ἀπὸ ἱερουσαλὴμ ἄγει τῷ λόγῳ τινὰ εἰς ἱεριχὼ, καὶ τοῦτον δείκνυσιν ὑπὸ λῃστῶν συγκεκεντημένον, ἐῤῥιμμένον ἡμιθνῆτα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ὑπὸ ἱερέως παροδευόμενον ὑπὸ λευίτου παρορώμενον, ὑπὸ δὲ τοῦ σαμαρείτου τοῦ ἐξωνειδισμένου καὶ ἀφωρισμένου κατελεούμενον· ὃς οὐχὶ κατὰ τύχην, ὡς ἐκεῖνοι παρῆλθον, ἀλλ᾽ ἧκεν ἐσκευασμένος ὧν ὁ κινδυνεύων ἐδεῖτο, οἶνον, ἔλαιον, ἐπιδέσμους, κτῆνος, μισθὸν τῷ πανδοχεῖ, τὸν μὲν ἤδη διδόμενον, τὸν δὲ προσυπισχνούμενον. τίς ἔφη τούτων γέγονε πλησίον τῷ τὰ δεινὰ παθόντι; τοῦ δὲ ἀποκρινομένου, ὁ τὸν ἔλεον πρὸς αὐτὸν ἐπιδειξάμενος. καὶ σὺ

τοίνυν προσδεθεὶς, οὕτω ποίει τῆς ἀγάπης βλαστανούσης εὐποιΐαν.

29. Ἐν ἀμφοτέραις μὲν οὖν ταῖς ἐντολαῖς ἀγάπην εἰσηγεῖται· τάξει δ' αὐτὴν διῄρηκε. καὶ ὅπου μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς ἀγάπης ἀνάπτει τῷ θεῷ, ὅπου δὲ τὰ δευτερεῖα νέμει τῷ πλησίον. τίς δ' ἂν ἄλλος εἴη, πλὴν αὐτὸς ὁ σωτὴρ; ἢ τίς μᾶλλον ἡμᾶς ἐλεήσας ἐκείνου, τοὺς ὑπὸ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους ὀλίγου τεθανατωμένους τοῖς πολλοῖς τραύμασι, φόβοις, ἐπιθυμίαις, ὀργαῖς, λύπαις, ἀπάταις, ἡδοναῖς; τούτων δὲ τῶν τραυμάτων μόνος ἰατρὸς Ἰησοῦς, ἐκκόπτων ἄρδην τὰ πάθη πρόρριζα· οὐχ ὥσπερ ὁ νόμος ψιλὰ τὰ ἀποτελέσματα, τοὺς καρποὺς τῶν πονηρῶν φυτῶν, ἀλλὰ τὴν ἀξίνην τὴν ἑαυτοῦ πρὸς τὰς ῥίζας τῆς κακίας προσαγαγών. οὗτος ὁ τὸν οἶνον τὸ αἷμα τῆς ἀμπέλου τῆς Δαβὶδ ἐκχέας ἡμῶν ἐπὶ τὰς τετρωμένας ψυχὰς, ὁ τὸ ἐκ σπλάγχνων πνεύματος [1] ἔλαιον προσενέγκων, καὶ ἐπιδαψιλευόμενος. οὗτος ὁ τοὺς τῆς ὑγείας καὶ σωτηρίας δεσμοὺς ἀλύτους ἐπιδείξας, ἀγάπην, πίστιν, ἐλπίδα· οὗτος ὁ διακονεῖν ἀγγέλους καὶ ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας ἡμῖν ὑπο-

1 MS. πρὸς.

τάξας

militer: quod videlicet caritas beneficentiæ parens ſit.

XXIX. In utroque igitur mandato caritatem documento tradit, ordine tamen ambo hæc diſtinxit; primaſque caritatis partes Deo aſcribit, ſecundas vero proximo tribuit. Quis vero alius fuerit quam ipſe Salvator? aut quis illo majorem nobis miſericordiam impendit, à mundi ſcilicet rectoribus tenebrarum vix non multis vulneribus, terroribus, deſideriis, furoribus, mœroribus, fraudibus, voluptatibus enecatis atque extinctis? Horum porro vulnerum medicus ſolus eſt Jeſus, qui radicitus vitia prorſus exſcindat, non ſicut Lex nuda effecta (pravarum fructus plantarum) ſed qui ipſe ſuam ſecurim malitiæ radicibus admoverit. Hic eſt, qui vinum (ſanguinem vitis Davidicæ) ſauciis animabus infudit; qui ex viſceribus Spiritus oleum adhibuit, abundantiorique largitate tribuit. Hic eſt qui ſanitatis ſalutiſque alligaturas, caritatem, fidem, ſpem inſolubiles effecit. Hic eſt qui angelos & principatus & poteſtates, ut nobis miniſterio fungantur, ſub magna

magna mercede ſubjecit; nam & ipſi liberabuntur à mundi vanitate in revelatione gloriæ filiorum Dei. Hunc igitur æque diligere oportet ac Deum: diligit autem Chriſtum, qui facit ejus voluntatem, ſervatque illius mandata. [a] *Non* enim *omnis qui dicit mihi Domine Domine*, intrabit *in regnum cœlorum, ſed qui facit voluntatem patris mei.* Et, [b] *Quid me dicitis Domine Domine, & non facitis quæ dico?* Et, [c] *Vos beati qui videtis & auditis, quæ nec juſti, nec Prophetæ viderunt*; modo tamen feceritis ea quæ dico.

XXX. Primus igitur hic eſt, qui Chriſtum diligit; ſecundum eum, qui ejus fideles honori habet ac colit. Quod enim in diſcipulum quis egerit, hoc in ſe Dominus factum accipit, ac quicquid illud eſt ſibi aſcribit. [d] *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſurivi enim, & dediſtis mihi manducare; ſitivi, & dediſtis mihi bibere; hoſpes eram, & collegiſtis me; nudus, & cooperuiſtis me; infirmus, & viſitaſtis me; in carcere*

a Joan. 14. 23. Matt. 7. 21. *b* Luc. 6. 40. *c* Matt. 13. 23. *d* Mat. 25. 34, &c.

cere

πράξας ἐπὶ μεγάλῳ μισθῷ, διότι καὶ αὐτοὶ ἐλευθερωθήσονται ἀπὸ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου παρὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δόξης τῶν υἱῶν τοῦ θεοῦ. τοῦτον οὖν ἀγαπᾷν ἴσα χρὴ τῷ θεῷ· ἀγαπᾷ δὲ χριστὸν ἰησοῦν ὁ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῶν καὶ φυλάσσων αὐτοῦ τὰς ἐντολάς. οὐ γὰρ πᾶς ὁ λέγων μοι κύριε κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου. καὶ, τί με λέγετε κύριε κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω; καὶ, ὑμεῖς μακάριοι οἱ ὁρῶντες, καὶ ἀκούοντες, ἃ μήτε δίκαιοι, μήτε προφῆται, ἐὰν ποιῆτε ἃ λέγω.

30. Πρῶτος μὲν οὖν οὗτός ἐστιν ὁ χριστὸν ἀγαπῶν. δεύτερος δὲ, ὁ τοὺς εἰς ἐκεῖνον πεπιστευκότας τιμῶν καὶ περιέπων. ὃ γὰρ ἄν τις εἰς μαθητὴν ἐργάσηται, τοῦτο εἰς ἑαυτὸν ὁ κύριος ἐκδέχεται, καὶ πᾶν ἑαυτοῦ ποιεῖται. δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς τοῦ κόσμου. ἐπείνασα γὰρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐδώκατέ μοι πιεῖν· καὶ ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς ἤμην, καὶ ἐνεδύσατέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην,

καὶ

καὶ ἤλθετε πρός με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες· κύριε, πότε σε εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν· ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ εἴδομέν σε ξένον, καὶ συνηγάγομεν· ἢ γυμνὸν, καὶ περιεβάλομεν; ἢ πότε σε εἴδομεν ἀσθενοῦντα, καὶ ἐπεσκεψάμεθα; ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρός σε; ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων πρὸς τοὺς ταῦτα μὴ παρασχόντας, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ᾽ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ ὑμᾶς δεχόμενος, ἐμὲ δέχεται· ὁ ὑμᾶς μὴ δεχόμενος, ἐμὲ ἀθετεῖ.

31. Τούτους καὶ τέκνα καὶ παιδία, καὶ νήπια, καὶ φίλους ὀνομάζει, καὶ μικροὺς ἐνθάδε ὡς πρὸς τὸ μέλλον ἄνω μέγεθος αὐτῶν· μὴ καταφρονήσητε λέγων ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. τούτων γὰρ οἱ ἄγγελοι διαπαντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρός μου ἐν οὐρανοῖς. καὶ ἑτέρωθι, μὴ φοβεῖσθε τὸ μικρὸν ποίμνιον· ὑμῖν γὰρ εὐδόκησεν ὁ πατὴρ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. κτλ.

τῶν

cere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei juſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pavimus te; & ſitientem, & dedimus tibi potum; Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus? & nudum, & cooperuimus? aut quando te vidimus infirmum, & viſitavimus? aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens rex dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſtis uni ex his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Rurſus vero è contrario, ad eos qui hæc non præbuerunt: *Amen dico vobis, quamdiu non feciſtis uni ex his minimis, nec mihi feciſtis.* Alio item loco: [a] *Qui vos recipit, me recipit: qui vos non recipit, me ſpernit.*

XXXI. Hos vocat & filios & pueros & infantes & amicos, & parvulos in præſenti, ſi cum futura illa in cœlis magnitudine conferantur. [b] *Ne contemnatis,* inquit, *unum ex his puſillis; angeli enim eorum ſemper vident faciem patris mei, qui eſt in cœlis.* Alio quidem loco: [c] *Nolite timere puſillus grex: complacuit enim Patri dare vobis regnum* cœlorum. Hac ipſa ratione, etiam Joanne, qui maximus eſt inter natos

a Matt. 10. 40. Luc. 10. 16. *b* Matt. 18. 10.
c Luc. 12. 32. Matt. 11. 11.

mulie-

mulierum, qui minor eſt in regno cœlorum (ſuum nimirum diſcipulum) majorem eſſe dicit. Ac rurſus, [a] *Qui recipit juſtum aut Prophetam in nomine juſti aut Prophetæ, illius mercedem recipiet: & qui potum dederit diſcipulo in nomine diſcipuli calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem.* Hæc igitur ſola merces non peribit. Et rurſus, [b] *facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula*; ita nimirum ut quicquid facultatum penes ſe quis poſſideat, non eſſe proprium natura cenſum ſubſtantiamque pronuntiet. Ex hac porro iniquitate licet etiam rem juſtam ac ſalutarem præſtare; ut nempe eorum aliquem reficias atque ſuſtentes, qui æternum apud Patrem tabernaculum nacti ſunt. Vide primum quidem non juſſiſſe ut à te exigi patiaris, nec ut importunos tibi fore egenos ſinas; ſed ut tu ipſe quæras in quos beneficium ſis collocaturus, & qui Salvatoris digni diſcipuli exiſtant. Et præclare quidem ab Apoſtolo, [c] *Hilarem enim datorem diligit Deus*; qui largitate delectatur, nec ſeminando parcus exiſtat, ut & ita parique ubertate metat; ſine murmura-

[a] Matt. 10.41. [b] Luc. 16.9. [c] 2 Cor. 9.7.

tione

τὰ αὐτὰ καὶ τοῦ μεγίστου ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου, τὸν ἐλάχιστον ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τουτέστι τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν εἶναι μείζω λέγει. καὶ πάλιν· ὁ δεχόμενος δίκαιον ἢ προφήτην, εἰς ὄνομα δικαίου ἢ προφήτου, τὸν ἐκείνων μισθὸν λήψεται. ὁ δὲ μαθητὴν ποτίσας εἰς ὄνομα μαθητοῦ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος, τὸν μισθὸν οὐκ ἀπολέσει. οὐκοῦν οὗτος μόνος ὁ μισθὸς οὐκ ἀπολλύμενός ἐστι. καὶ αὖθις· ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς· φύσει μὲν ἅπασαν κτῆσιν ἣν αὐτός τις ἐφ' ἑαυτοῦ κέκτηται, οὐκ ἰδίαν οὖσαν ἀποφαίνων· ἐκ δὲ ταύτης τῆς ἀδικίας ἐνὸν καὶ πρᾶγμα δίκαιον ἐργάσασθαι καὶ σωτήριον, ἀναπαῦσαί τινα τῶν ἐχόντων αἰώνιον σκηνὴν παρὰ τῷ πατρί. ὅρα πρῶτον μὲν, ὡς οὐκ ἀπαιτεῖσθαι σε κεκέλευκεν, οὐδὲ ἐνοχλεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸν ζητεῖν τοὺς εὖ πεισομένους, ἀξίους τε ὄντας τοῦ σωτῆρος μαθητάς. καλὸς μὲν οὖν καὶ ὁ τοῦ ἀποστόλου λόγος· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ θεὸς, χαίροντα τῷ διδόναι, καὶ μὴ φειδόμενον, ὡς σπείροντα, [1] ἵνα

1 MS. habet ἵνα μή.

οὕτω καὶ θερίσῃ, δίχα γογγυσμοῦ καὶ διακρίσεως, καὶ λύπης, καὶ κοινωνοῦντα, ὅπερ ἐστὶν εὐεργεσία [1] ἀγαθή. κρείττων δ' ἐστὶ τούτου ὁ τῷ κυρίῳ λελεγμένος ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου. θεοῦ γὰρ ὄντως ἡ τοιαύτη φιλοδωρεά. οὑτοσὶ δὲ ὁ λόγος ὑπὲρ ἅπασάν ἐστι [2] τελειότητα, μηδ' αἰτεῖσθαι περιμένειν, ἀλλ' αὐτὸς ἀναζητεῖν, ὅστις ἄξιος εὖ παθεῖν.

32. Ἔπειτα τηλικοῦτον μισθὸν ὁρίσαι τῆς κοινωνίας, αἰώνιον σκηνήν. ὢ καλῆς ἐμπορίας, ὢ θείας ἀγορᾶς. ὠνεῖται χρημάτων τις ἀφθαρσίαν, καὶ δοὺς τὰ διολλύμενα τοῦ κόσμου, μονὴν τούτων αἰώνιον ἐν οὐρανοῖς ἀντιλαμβάνει. πλεῦσον ἐπὶ ταύτην, ἂν σωφρονῇς, τὴν πανήγυριν, ὦ πλούσιε. κἂν δέῃ, περίελθε [3] γῆν ὅλην. μὴ φείσῃ κινδύνων καὶ πόνων, ἵν' ἐνταῦθα βασιλείαν οὐράνιον ἀγοράσῃς. τί σε λίθοι διαφανεῖς καὶ σμάραγδοι τοσοῦτον εὐφραίνουσι, καὶ οἰκία τροφὴ πυρὸς, ἢ χρόνου παίγνιον, ἢ σεισμοῦ πάρεργον, ἢ ὕβρισμα τυράννου; ἐπιθύμησον ἐν οὐρανοῖς οἰκῆσαι καὶ βασιλεῦσαι μετὰ θεοῦ. ταύτην σοι τὴν βασιλείαν ἄνθρωπος δώσει θεὸν ἀπομιμούμενος. ἐνταῦθα

1 MS. καθά. 2 MS. θεότητα. 3 MS. τὴν ὅλην.

μικρὰ

tione & diſtinctione, nullaquè mœſtitudine tribuat, quod præclare munus beneficentiæ eſt. Hoc autem melior eſt, ad quem Salvator dixit alio loco, [a] *Omni petenti te, tribue.* Dei namque vere ejuſcemodi ſicque facilis largitas. Ceterum doctrina hæc omni major eſt perfectione, ut nec expectes, qui à te efflagitet, ſed ipſe inquiras, quis dignus ſit, in quem beneficium conferas.

XXXII. Deinde tantam ſtatuere mercedem erogationis, æternum tabernaculum! ô pulcram negotiationem! ô divinum mercimonium! Emit quis pecunia incorruptionem, datiſque ſeculi rebus quæ intereunt, præmii loco æternam in cœlis manſionem recipit. Tu qui dives es, ad has, ſi ſapis, navigationem inſtitue nundinas. Si neceſſe ſit, terram omnem peragra. Ne parcas periculis ac laboribus, ut quamdiu præſens agitur vita, coemas regnum cœlorum. Cur te adeo recreant lapilli pretioſi & ſmaragdi, domuſque ignis pabulum, ſive temporis ludibrium, aut terræ motus aliud agentis excidium, aut tyranni injuria? In votis habeto cœlorum habitaculum & ut regnes cum Deo. Hic, quæ parva ſunt acceptis, ibi te per omnia ſecula contubernalem efficiet.

a Luc. 6. 30.

 Sup-

Supplica ut accipiat: feſtina, enitere; time ne te ille ſpernat. Nec enim is in mandatis habet ut accipiat, ſed tu ut præbeas. Quin ne hoc quidem dixit Dominus, dato, præbe, beneficentia utere, auxilio fove, ſed *a Fac amicum.* Amicus autem, non una largitione ſeu munere, ſed longa familiaritate præſtatur. Nam neque fides aut caritas aut tolerantia unius diei eſt, ſed *b qui perſeveravit uſque in finem, ſalvus erit.*

XXXIII. Quonam igitur modo homo hæc tribuit? Dabo enim non ſolum amicis, verum etiam amicis amicorum. Ecquiſnam vero hic eſt Dei amicus? Tu quidem noli judicare quis dignus aut indignus ſit; fieri enim poteſt ut opinione tua errore labaris. Sic vero in proclivi cum ſit error melius erit, ut & indignis benefacias propter dignos, quam ut dum caves indignos, ne in eos quidem qui bene merentur, incidas. Dum enim nimia cautione uteris, viderisq; probare quinam merito necne accepturi ſint, contingit ut Dei amicos colere negligas; cujus neglectus pœna, æternum ignis ſupplicium exiſtit. Quod vero omnibus qui indigeant deinceps præbeas, ne-

a Luc. 16. 9. *b* Matt. 10. 22.

ceſſe

μικρὰ λαβὼν, ἐκεῖ δι' ὅλων αἰώνων σύνοικόν σου ποιήσεται· ἱκέτευσον ἵνα λάβῃ· σπεῦσον, ἀγωνίασον· φοβήθητι μή σε ἀτιμάσῃ. οὐ γὰρ κεκέλευσται λαβεῖν, ἀλλά σε παρασχεῖν. οὐ μὴν οὐδ' εἶπεν ὁ κύριος· δὸς ἢ παράσχες, ἢ εὐεργέτησον, ἢ βοήθησον· φίλον δὲ ποίησαι. ὁ δὲ φίλος οὐκ ἐκ μιᾶς δόσεως, ἀλλὰ συνουσίας μακρᾶς. οὐδὲ γὰρ ἡ πίστις, οὐδὲ ἡ ἀγάπη, οὐδὲ ἡ καρτερία μιᾶς ἡμέρας, ἀλλ' ὁ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται.

33. Πῶς οὖν ὁ ἄνθρωπος ταῦτα δίδωσι; δώσω γὰρ οὐ μόνον τοῖς φίλοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς φίλοις τῶν φίλων. καὶ τίς οὗτός ἐστιν ὁ φίλος τοῦ θεοῦ; σὺ μὲν μὴ κρῖνε τίς ἄξιος ἢ τίς ἀνάξιος. ἐνδέχεται γάρ σε διαμαρτεῖν περὶ τὴν δόξαν. ὡς ἐν ἀμφιβόλῳ δὲ τῆς ἀγνοίας, ἄμεινον καὶ τοὺς ἀναξίους εὖ ποιεῖν διὰ τοὺς ἀξίους, ἢ φυλασσομένους τοὺς ἧσσον ἀγαθοὺς, μηδὲ τοῖς σπουδαίοις περιπεσεῖν. ἐκ μὲν γὰρ τοῦ φείδεσθαι, καὶ προσποιεῖσθαι δοκιμάζειν τοὺς εὐλόγως ἢ μὴ τευξομένους, ἐνδέχεταί σε καὶ θεοφιλῶν ἀμελῆσαι τινῶν· οὗ τὸ ἐπιτίμιον κόλασις ἔμπυρος αἰώνιος. ἐκ δὲ τοῦ προΐεσθαι πᾶσιν ἑξῆς τοῖς χρῄζου-

σιν, ἀνάγκη πάντως εὑρεῖν τινα, καὶ τῶν σῶσαι παρὰ θεῷ δυναμένων. μὴ κρῖνε τοίνυν, ἵνα μὴ κριθῇς· ᾧ μέτρῳ μετρεῖς, τούτῳ καὶ ἀντιμετρηθήσεταί σοι. μέτρον καλὸν, πεπιεσμένον καὶ σεσαλευμένον, ὑπερεκχυνόμενον ἀποδοθήσεταί σοι. πᾶσιν ἄνοιξον τὰ σπλάγχνα τοῖς τοῦ θεοῦ μαθηταῖς ἀπογεγραμμένοις· μὴ πρὸς σῶμα ἀπιδὼν ὑπεροπτῶς, μὴ πρὸς ἡλικίαν ἀμελῶς διατεθείς. μηδ' εἴ τις ἀκτήμων ἢ δυσειδὴς ἢ ἀσθενὴς φαίνεται, πρὸς τοῦτο τῇ ψυχῇ δυσχεράνῃς καὶ ἀποστραφῇς. σχῆμα τοῦτ' ἔστιν ἔξωθεν ἡμῖν περιβεβλημένον, τῆς εἰς κόσμον παρόδου πρόφασις, ἵνα εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο παιδευτήριον εἰσελθεῖν δυνηθῶμεν· ἀλλ' ἔνδον ὁ κρυπτὸς ἐνοικεῖ πατὴρ, καὶ ὁ τούτου παῖς ὁ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανὼν, καὶ μεθ' ἡμῶν ἀναστάς.

34. Τοῦτο τὸ σχῆμα βλεπόμενον ἐξαπατᾷ τὸν θάνατον καὶ τὸν διάβολον. ὁ γὰρ ἐντὸς πλοῦτος, τὸ κάλλος, αὐτοῖς ἀθεατός ἐστι. καὶ μαίνονται περὶ τὸ σαρκίον, οὗ καταφρονοῦσιν ὡς ἀσθενοῦς, τῶν ἔνδον ὄντες τυφλοὶ κτημάτων· οὐκ ἐπιστάμενοι πηλίκον τινὰ θησαυρὸν ἐν ὀστρακίνῳ σκεύει βαστάζομεν,

δυνάμει

ceſſe omnino etiam aliquem nanciſci, qui apud Deum ſalutem conciliare queat. a *Noli* itaque *judicare, ut non judiceris: qua menſura menſus fueris, remetietur tibi. Menſura bona, conferta & coagitata, & ſuperfluens reddetur tibi.* Cunctis aperi viſcera, qui Dei diſcipulorum numero adſcripti ſint; non faſtidioſe conjectis in corpus oculis, nec ita ut pro ætate aut ſtatura oriſque compoſitione neglectim in quenquam habueris. Si quis denique egenus, pannoſus, deformis, debilis videatur, ne idcirco inique feras aut averſeris. Habitus hic nobis exterius adhibitus eſt, noſtri in mundum ingreſſus occaſio, ut in communem hanc ſcholam ingredi poſſemus; ſed intus inhabitat qui abſconditus eſt Pater & Filius ejus, qui pro nobis mortuus eſt, & nobiſcum reſurrexit.

XXXIV. Hic habitus oculis objectus, mortem decipit & diabolum: quibus nimirum interior opulentia (decor ſcilicet) inaſpecta ſit; & circa corpuſculum furore agitantur, ut imbecillum contemnentes, qui ad interiores animique contuendas opes cæci ſint; non intelligentes quantum b *theſaurum in teſtaceo vaſe* feramus,

a Matt. 7. 1. Luc. 6. 38. b 2 Cor. 4. 7.

Dei

Dei Patris virtute, Deique Filii ſanguine, necnon Spiritus Sancti rore communitum. Tu vero cave ne decipiaris, qui veritatis guſtum feceris, magnæque redemtionis pretio dignus habitus ſis; ſed contra quam faciunt reliqui homines, coge tibi exercitum inermem, ad bella ineptum, fundendi ſanguinis neſcium, ira vacuum, incontaminatum; ſenes pietate præſtantes, pupillos religioſis moribus, viduas manſuetudine inſtructas, viros caritate ornatos. Tales divitiis tuis, corporique & animo tibi para ſatellites, quorum Deus imperator exiſtat; per quos ipſa prope mergenda navis emergat, quam ſolæ levent Sanctorum preces; vigenſque morbus edometur, quem fugent crebro injectæ manus; ac latronum inſultus inermis fiat, piis precibus deſpoliantibus; viſque poſtremo dæmonum frangatur, contenta mandatorum opera ac tenore iners comprobata.

XXXV. Hi omnes milites ac cuſtodes ſtrenui. Nemo otioſus, nemo inutilis. Hic quidem à Deo te tuamque ſalutem efflagitare poteſt, ille vero laborantem ſolari; alius lacrymas & gemitus miſerante affectu in tui gratiam

δυνάμει θεοῦ πατρὸς καὶ αἵματι θεοῦ παιδὸς καὶ δρόσῳ πνεύματος ἁγίου περιτετειχισμένον. ἀλλὰ σύ γε μὴ ἐξαπατηθῇς ὁ γεγευμένος τῆς ἀληθείας, καὶ κατηξιωμένος τῆς μεγάλης λυτρώσεως· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις σεαυτῷ κατάλεξον στρατὸν ἄοπλον, ἀπόλεμον, ἀναίμακτον, ἀόργητον, ἀμίαντον, γέροντας θεοσεβεῖς, ὀρφανοὺς θεοφιλεῖς, χήρας πραότητι ὡπλισμένας, ἄνδρας ἀγάπῃ κεκοσμημένους. τοιούτοις κλῆσαι τῷ σῷ πλούτῳ καὶ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ δορυφόρους, ὧν στρατηγεῖ θεὸς, δι' οὓς καὶ ναῦς βαπτιζομένη κουφίζεται, μόναις ἁγίων εὐχαῖς κυβερνωμένη, καὶ νόσος ἀκμάζουσα δαμάζεται, χειρῶν ἐπιβολαῖς διωκομένη, καὶ προσβολὴ λῃστῶν ἀφοπλίζεται, εὐχαῖς εὐσεβέσι σκυλευομένη, καὶ δαιμόνων βία θραύεται, προστάγμασι συντόνοις ἐλεγχομένη ἐν ἔργοις.

35. Οὗτοι πάντες οἱ στρατιῶται καὶ φύλακες βέβαιοι. οὐδεὶς ἀργὸς, οὐδεὶς ἀχρεῖος. ὁ μὲν ἐξαιτήσασθαί σε δύναται παρὰ θεοῦ, ὁ δὲ παραμυθήσασθαι κάμνοντα, ὁ δὲ δακρῦσαι καὶ στενάξαι συμπαθῶς ὑπὲρ σοῦ

πρὸς τὸν κύριον τῶν ὅλων, ὁ δὲ διδάξαι τι τῶν πρὸς τὴν σωτηρίαν χρησίμων, ὁ δὲ νουθετῆσαι μετὰ παῤῥησίας, ὁ δὲ συμβουλεῦσαι μετ᾽ εὐνοίας· πάντες δὲ φιλεῖν ἀληθῶς, ἀδόλως, ἀφόβως, ἀνυποκρίτως, ἀκολακεύτως, ἀπλάστως. ὦ γλυκεῖα θεραπεία φιλούντων, ὦ μακάριοι διάνοιαι θαῤῥούντων, ὦ πίστις εἰλικρινὴς θεὸν μόνον δεδιότων, ὦ λόγων ἀλήθεια παρὰ τοῖς ψεύσασθαι μὴ δυναμένοις, ὦ κάλλος ἔργων παρὰ τοῖς θεῷ διακονεῖν πεπεισμένοις, πείθειν θεὸν, ἀρέσκειν θεῷ, οὐ σαρκὸς τῆς σῆς ἅπτεσθαι· λαλεῖν, ἀλλὰ τῷ βασιλεῖ τῶν αἰώνων ἐν σοὶ κατοικοῦντι.

36. Πάντες οὖν οἱ πιστοὶ καλοὶ, θεοπρεπεῖς, καὶ τῆς προσηγορίας ἄξιοι, ἣν ὥσπερ διάδημα περίκεινται. οὐ μὴν ἀλλ᾽ εἰσὶν ἤδη τινὲς καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἐκλεκτότεροι, καὶ τοσούτῳ μᾶλλον ἧττον ἐπίσημοι πρὸς τὸν λιμένα ἐκ τοῦ κλύδωνος τοῦ κόσμου νεωλκοῦντες ἑαυτοὺς καὶ ἐπανάγοντες ἐπ᾽ ἀσφαλές· οὐ βουλόμενοι δοκεῖν ἅγιοι· κἂν εἴπῃ τι, αἰσχυνόμενοι· ἐν βάθει γνώμης ἀποκρύπτοντες τὰ ἀνεκλάλητα μυστήρια,

καὶ

tiam ad univerſorum Dominum fundere, alius quidpiam eorum, quæ ad ſalutem conducunt docere; alter libere admonere ac corripere, alter benevole conſilium dare; omnes denique vere, ſine dolo, nullo timore, nulla ſimulatione autve adulatione, nihilque ficte amare. O dulce amicorum obſequium! ô beata ſervitia eorum, qui fiducia polleant! ô ſincera fides eorum, qui ſolum Deum timeant! ô verborum veritas apud eos, qui mentiri non poſſunt! ô pulcra illorum opera, quibus conſtitutum eſt ut Deo miniſtrent, Deum flectant, Deo placeant, non carnem tuam impuro amore contingant! ut loquantur, ita tamen ut cum Rege ſeculorum, qui in te habitet, ſermonem habeat.

XXXVI. Omnes itaque fideles probi diviniſque moribus inſtituti atque ea digni nuncupatione, qua velut diademate corona inclyta redimiti ſunt. Enimvero non deſunt qui & jam inter electos majori electis præſtantia fulgeant, eoque magis illuſtres ſint, quo velut ad portum ex mundi procella ſeipſos ſubducant, reſque ſuas in tutum recipiant: qui Sancti videri nolunt; ac ſi quis nuncupaverit, erubeſcant: qui imo ipſo pectore ineffabilia myſteria abſcon-

abſcondant, ſuamque nobilitatem humanis oculis objici contemnant. Hos nimirum Scripturá [a] *Lumen mundi* & *Sal terræ* vocat. Hoc nempe ſemen (Dei ſcilicet imago & ſimilitudo, veraque ejus proles & hæres) velut in exilium quoddam ac peregrinationem magno Patris propenſiore conſilio congruaque eis ratione ac ſorte huc mittitur: quo auctore mundi res, tum oculis expoſitæ, tum occultæ conditæ ſunt: aliæ quidem eorum obſequiis deditæ, aliæ vero ipſorum exercendi gratia excolendæque virtutis atque aliæ doctrinæ cauſa conſtitutæ: cunctaque continentur ac conſervantur, quoad ſemen mortali hoc ſtatu manſerit: quo collecto celerrime diſſolvenda ſunt.

XXXVII. Quid enim Deo amplius neceſſaria caritatis myſteria? Tuncq; adeo Patris ſinum inſpicies, quem ſolus enarravit unigenitus filius Deus. Eſt autem & Deus ipſe caritas, qua & venatu prope nobis captus eſt. Et quidem arcana deitate Pater; qua vero nos miſericordia perſecutus eſt, extitit mater. Pater diligendo, quaſi fœminam induit; hujuſque rei grande indicium eſt, quem is ex ſe genuit: ac qui ex caritate prognatus fructus ipſe cari-

[a] Matt. 5. 13, 14.

καὶ τὴν αὐτῶν εὐγένειαν ὑπερηφανοῦντες ἐν κόσμῳ βλέπεσθαι, οὓς ὁ λόγος φῶς τοῦ κόσμου καὶ ἅλας τῆς γῆς καλεῖ. τοῦτ' ἔστι τὸ σπέρμα, εἰκὼν καὶ ὁμοίωσις θεοῦ, καὶ τέκνον αὐτοῦ γνήσιον, καὶ κληρονόμον, ὥσπερ ἐπί τινα ξενιτείαν ἐνταῦθα πεμπόμενον ὑπὸ μεγάλης οἰκονομίας καὶ ἀναλογίας τοῦ πατρὸς, δι' ὃ καὶ τὰ φανερὰ καὶ τὰ ἀφανῆ τοῦ κόσμου δεδημιούργηται· τὰ μὲν εἰς δουλείαν, τὰ δὲ εἰς ἄσκησιν, τὰ δὲ εἰς μάθησιν [1] αὐτῶν· καὶ πάντα μέχρις ἂν ἐνταῦθα τὸ σπέρμα μένῃ, συνέχεται· καὶ συναχθέντος αὐτοῦ, ταῦτα τάχιστα λυθήσεται.

37. Τί γὰρ ἔτι δεῖ θεῷ τὰ τῆς ἀγάπης μυστήρια; καὶ τότε ἐποπτεύσεις τὸν κόλπον τοῦ πατρὸς, ὃν ὁ μονογενὴς υἱὸς θεὸς μόνος ἐξηγήσατο. ἔστι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ θεὸς ἀγάπη, καὶ δι' ἀγάπην ἡμῖν [2] ἐθηράθη. καὶ τὸ μὲν ἄῤῥητον αὐτοῦ, πατήρ· τὸ δὲ εἰς ἡμῖν συμπαθὲς, γέγονε μήτηρ. ἀγαπήσας ὁ πατὴρ ἐθηλυώθη. καὶ τούτου μέγα σημεῖον, ὃν αὐτὸς ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ. καὶ ὁ τεχθεὶς ἐξ ἀγάπης καρπὸς, ἀγάπη. διὰ τοῦτο

1 αὐτῷ MS. 2 Legendum videtur ἐθηλυώθη.

καὶ αὐτὰς κατῆλθε· διὰ τοῦτο ἄνθρωπον ἀνέδυ. διὰ τοῦτο τὰ ἀνθρώπων ἑκὼν ἔπαθεν, ἵνα πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν οὓς ἠγάπησε μετρηθεὶς, ἡμᾶς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀντιμετρήσῃ. καὶ μέλλων σπένδεσθαι καὶ λύτρον ἑαυτὸν ἐπιδιδοὺς, καινὴν ἡμῖν διαθήκην καταλιμπάνει· ἀγάπην ἡμῖν δίδωμι τὴν ἐμήν. τίς δέ ἐστιν αὕτη, καὶ πόση; ὑπὲρ ἡμῶν ἑκάστου καθῆκε τὴν ψυχὴν τὴν ἀνταξίαν τῶν ὅλων. ταύτην ἡμᾶς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀνταπαιτεῖ. εἰ δὲ τὰς ψυχὰς ὀφείλομεν τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοιαύτην τὴν συνθήκην πρὸς τὸν σωτῆρα ἀνθωμολογησόμεθα, ἔτι τὰ τοῦ κόσμου, τὰ πτωχὰ καὶ ἀλλότρια καὶ παραῤῥέοντα καθείρξομεν ταμιευόμενοι; ἀλλήλων ἀποκλείσομεν, ἃ μετὰ μικρὸν ἕξει τὸ πῦρ; θείως γε καὶ ἐπιπόνως ὁ ἰωάννης· ὁ μὴ φιλῶν, φησὶ, τὸν ἀδελφὸν, ἀνθρωποκτόνος ἐστὶ, σπέρμα τοῦ κάϊν, θρέμμα τοῦ διαβόλου, θεοῦ σπλάγχνον οὐκ ἔχει, ἐλπίδα κρειττόνων οὐκ ἔχει. ἄσπορός ἐστιν, ἄγονός ἐστιν, οὐκ ἔστι κλῆμα τῆς ἀεὶ ζώσης ὑπερουρανίας ἀμπέλου, ἐκκόπτεται, τὸ πῦρ ἄθρουν ἀναμένει.

38. Σὺ δὲ μάθε τὴν καθ' ὑπερβολὴν ὁδὸν,

caritas eſt. Propter hoc & ipſe deſcendit: propter hoc hominem induit: propter hoc volens humana paſſus eſt, ut imbecillitati noſtræ ſeſe commetiens, cum dilexiſſet, ſuæ nobis virtutis menſuram modumq; viciſſim rependeret. Jamque immolandus, ac cum ſe pretium redemtionis daret, novum nobis teſtamentum reliquit. Dilectionem meam do vobis. Quænam vero hæc & quanta? Pro unoquoque noſtrum animam poſuit, cujus majus omnibus pretium exiſtit. Hanc, ut alter pro altero ponamus, à nobis exigit. Quod ſi pro fratribus ponere animas debemus, atq; hoc cum Salvatore viciſſim pacti teſtamentum ſumus, adhucne quæ ſeculi ſunt, egena iſta & aliena & effluentia continebimus ac recondemus? Alter alteri clauſa habebimus, quæ brevi poſt abſumenda ignis habebit? Divine ſeduloque Joannes:[a] *Qui non diligit fratrem*, inquit, *homicida eſt*: ſemen Cain, alumnus diaboli: Dei viſcera non habet, ſpem potiorum non habet: ſine ſemine eſt, ſterilis eſt: non eſt palmes in perpetuum viventis ſupercœleſtis vitis: excidetur, eumque denſi ignis vorax manet incendium.

XXXVIII. Tu vero præcellentem

[a] 1 Jo. 3. 14.

viam condiſcito, quam oſtendit Paulus ducentem ad ſalutem. [a] *Caritas non quærit quæ ſua ſunt*, ſed in fratrem effuſa eſt: ita in illum verſa eſt, caſto ejus amore inſanit. [b] *Caritas operit multitudinem peccatorum: perfecta caritas foris mittit timorem: non agit perperam, non inflatur, non gaudet ſuper iniquitate; congaudet autem veritati: omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet. Caritas nunquam excidit. Prophetiæ evacuantur, linguæ ceſſant, curationes in terra deficiunt; manent autem tria hæc, fides, ſpes, caritas; major autem inter hæc eſt caritas.* Et merito; fides enim tranſit, cum ipſis noſtris oculis videndo Deum credemus. Spes quoque evaneſcit, illorum conſpectu quæ in ſpe poſita ſunt. Caritas vero in complementum pariter venit, & augetur magis, ubi perfectio advenerit. Si quis illam in animum ſuſceperit, quamvis peccatis obnoxius ſit, quamvis multa illicita perpetraverit, adaucta caritate puraque adhibita pœnitentia, errata ſua corrigere poteſt. Nam neque hoc tibi deeſſe velim, ut deſperes animumque deſpondeas; ut & divitem noveris quis tandem ille ſit, qui locum in cœlis non habeat,

a 1 Cor. 12.32. & 13.5. *b* 1 Pet. 4.8. 1 Joan. 4. 18. 1 Cor. 13.4.

quove

ταύτην δείκνυσι Παῦλος ἐπὶ σωτηρίαν· ἡ ἀγάπη τὰ ἑαυτῆς οὐ ζητεῖ, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὸν ἀδελφὸν ἐκκέχυται· περὶ τοῦτον ἐπτόηται, περὶ τοῦτον σωφρόνως μαίνεται. ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν, ἡ τελεία ἀγάπη ἐκβάλλει τὸν φόβον, οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἐπιχαίρει τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ, πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει, προφητεῖαι καταργοῦνται, γλῶσσαι παύονται, ἰάσεις ἐπὶ γῆς καταλείπονται, μένει δὲ τὰ τρία ταῦτα, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη· μείζων δὲ ἐν τούτοις ἡ ἀγάπη. καὶ δικαίως, πίστις μὲν γὰρ ἀπέρχεται, ὅταν αὐτοψίᾳ πεισθῶμεν ἰδόντες θεόν. καὶ ἐλπὶς ἀφανίζεται τῶν ἐλπισθέντων [ἐρχομένων] ἀγάπη δὲ εἰς πλήρωμα συνέρχεται καὶ μᾶλλον αὔξεται τῶν τελείων παραδοθέντων. ἐὰν ταύτην ἐμβάληταί τις τῇ ψυχῇ, δύναται κἂν ἐν ἁμαρτήμασιν ᾖ γεγεννημένος, κἂν πολλὰ τῶν κεκωλυμένων εἰργασμένος, αὐξήσας τὴν ἀγάπην, καὶ μετάνοιαν καθαρὰν λαβὼν, ἀναμάχεσθαι τὰ ἐπταισμένα. μήτε γὰρ τοῦτο εἰς ἀπόγνωσίν σοι καὶ ἀπόνοιαν καταλελείφθω, εἰ καὶ τὸν πλούσιον μάθοις ὅστις ἐστὶν,

ὁ χώραν ἐν οὐρανοῖς οὐκ ἔχων, καί τινα τρόπον τοῖς οὖσι χρώμενος.

39. Ἄν τις τό τε ἐπίμεμπτον τοῦ πλούτου καὶ χαλεπὸν εἰς ζωὴν διαφύγοι, καὶ δύναιτο τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν ἐπαύρασθαι, εἴη δὲ τετυχηκὼς, ἢ δι᾽ ἄγνοιαν, ἢ περίστασιν ἀκούσιον, μετὰ τὴν σφραγῖδα καὶ τὴν λύτρωσιν περιπετὴς τοῖς ἁμαρτήμασιν ἢ παραπτώμασιν, ὡς ὑπαινηνέχθαι τέλεον· οὗτος καταψήφισται παντάπασιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ. παντὶ γὰρ τῷ μεθ᾽ ἀληθείας ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπιστρέψαντι πρὸς τὸν θεὸν ἀνεῴγασιν αἱ θύραι, καὶ δέχεται τρισάσμενος πατὴρ υἱὸν ἀληθῶς μετανοοῦντα. ἡ δὲ ἀληθινὴ μετάνοια τὸ μηκέτι τοῖς αὐτοῖς ἔνοχον εἶναι, ἀλλὰ ἄρδην ἐκριζῶσαι τῆς ψυχῆς, ἐφ᾽ οἷς ἑαυτοῦ κατέγνω θάνατον ἁμαρτήμασι. τούτων γὰρ ἀναιρεθέντων, αὖθις εἰς σὲ θεὸς εἰσοικισθήσεται· μεγάλην γάρ φησι καὶ ἀνυπέρβλητον εἶναι χαρὰν καὶ ἑορτὴν ἐν οὐρανοῖς τῷ πατρὶ καὶ τοῖς ἀγγέλοις ἑνὸς ἁμαρτωλοῦ ἐπιστρέψαντος καὶ μετανοήσαντος. διὸ καὶ κέκραγεν· ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν. οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν. κἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν

quove is modo ſuis facultatibus utatur.

XXXIX. Si quis tum abundantes divitias, tum penuriam quo ægre vitam ſuſtentet, evaſerit, æternaque bona proclive aſſequi potuerit, ſed vel forte per ignorantiam aut vitæ caſus involuntarios, poſt ſignaculum & liberationem à peccatis, in peccata ſeu debita prolapſus fuerit, ita ut illis prorſus obrutus ſit; is à Deo penitus rejectus eſt, & reprobus exiſtit. Quiſquis enim ex toto corde ad Deum convertatur, portæ ei apertæ ſunt, ſuſcipitque libentiſſimo animo Pater filium vere pœnitentem. Vera autem pœnitentia eſt, in eadem non rurſus delabi, ſed ex animo prorſus evellere, quibus ſe mortis reum peccatis agnovit. His enim ſublatis, in te rurſus Deus habitabit. [a] Ingens enim & incomparabile gaudium feſtamque lætitiam in cœlis eſſe Patri dicit atque angelis, dum unus peccator convertitur & pœnitentiam agit. Idcirco etiam clamabat, [b] *Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Nolo mortem peccatoris, ſed ut eum pœniteat. Si fuerint peccata veſtra ut lana phœniceo tincta, quaſi ni-*

[a] Luc.15.2. [b] Oſee 6.6. Matt.9.13. Ezech.18.23. Iſai.1.18. Luc.5.21. *vem*

vem dealbabo; & ſi fuerint nigriora fuligine, ut nivem alba abluendo præſtabo. Solus enim Deus peccata poteſt dimittere, & delicta non imputare: quandoquidem nobis etiam Deus præcipit, [a] ut pœnitentibus fratribus quotidie dimittamus. [b] Quod ſi nos, cum ſimus mali, novimus bona data dare; quanto magis Pater miſericordiarum, bonus ille Pater totius conſolationis, miſericordiæ viſceribus totus affluens, & multum miſericors, longa propenſe uti patientia habet, & eos qui convertuntur expectat. Vere autem converti à peccatis, eſt peccandi finem facere, nec ultra ad ea quæ ſunt retro reſpicere.

XL. Præteritorum igitur quidem veniam concedit Deus: in ſequentia autem ut non incidat, ſibi quiſque auctor exiſtit. Et hoc eſt pœnitere, de tranſactis dolorem habere, hæcque à Patre memoria deleri flagitare; qui unus omnium poteſt miſericordia ſua, infecta facere quæ facta ſunt, ac Spiritus rore abolere ſuperioris vitæ delicta. [c] *In quibus enim*, ait, *vos invenero, in eis judicabo:* ac quotidie univerſalem finem clamat; ita nimirum ut & qui optimam duxerit vitam,

[a] Matt. 6. 14. [b] Luc. 11. 13. [c] In Evang. Apocr.

νικοῦν ἔριον, ὡς χιόνα λευκανῶ· κἂν μελάντερον τοῦ σκότους, ὡς ἔριον λευκὸν ἐκνίψας ποιήσω. θεῷ γὰρ μόνῳ δυνατὸν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν παρασχέσθαι καὶ μὴ λογίσασθαι παραπτώματα. ὅπου γε καὶ ἡμῖν παρακελεύεται τῆς ἡμέρας ἑκάστης ὁ κύριος ἀφιέναι τοῖς ἀδελφοῖς μετανοοῦσιν. εἰ δὲ ἡμεῖς πονηροὶ ὄντες ἴσμεν ἀγαθὰ δόματα διδόναι, πόσῳ μᾶλλον ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν, ὁ ἀγαθὸς πατὴρ πάσης παρακλήσεως, ὁ πολύσπλαγχνος καὶ πολυέλεος πέφυκε μακροθυμεῖν, τοὺς ἐπιστρέψαντας περιμένειν; ἐπιστρέψαι δέ ἐστιν ὄντως ἀπὸ τῶν ἁμαρτημάτων, τὸ παύσασθαι, καὶ μηκέτι βλέπειν εἰς τὰ ὀπίσω.

40. Τῶν μὲν οὖν προγεγενημένων θεὸς δίδωσιν ἄφεσιν, τῶν δὲ ἐπιόντων αὐτὸς ἕκαστος ἑαυτῷ. καὶ τοῦτ' ἔστι μεταγνῶναι, τὸ καταγνῶναι τῶν παρῳχημένων, καὶ αἰτήσασθαι τούτων ἀμνηστίαν παρὰ πατρὸς, ὃς μόνος τῶν ἁπάντων οἷός τε ἐστὶν ἄπρακτα ποιῆσαι τὰ πεπραγμένα, ἐλέῳ τῷ παρ' αὐτοῦ καὶ δρόσῳ πνεύματος ἀπαλεῖψαι τὰ προημαρτημένα. ἐφ' οἷς γὰρ ἂν εὕρω ἡμᾶς, φησὶν, ἐπὶ τούτοις καὶ κρινῶ· καὶ παρ' ἕκαστα βοᾷ τὸ τέλος πάντων. ὥστε καὶ τῷ τὰ μέγιστα εὖ πεποιηκότι

πεποιηκότι κατὰ τὸν βίον, ἐπὶ δὲ τοῦ τέλους ἐξοκείλαντι πρὸς κακίαν, ἀνόητοι πάντες οἱ πρόσθεν πόνοι, ἐπὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ δράματος ἐξάθλῳ γινομένῳ· τῷ τε χεῖρον καὶ ἐπισεσυρμένως βιώσαντι πρότερον, ἔστιν ὕστερον μετανοήσαντι πολλοῦ χρόνου πολιτείαν πονηρὰν ἐκνικῆσαι τῷ μετὰ τὴν μετάνοιαν χρόνῳ. ἀκριβείας δὲ δεῖ πολλῆς, ὥσπερ τοῖς μακρᾷ νόσῳ πεπονηκόσι σώμασι διαίτης χρεία καὶ προσοχῆς πλείονος. ὁ κλέπτης ἄφεσιν βούλει λαβεῖν; μηκέτι κλέπτε. ὁ μοιχεύσας, μηκέτι πυρούσθω. ὁ πορνεύσας, λοιπὸν ἁγνευέτω. ὁ ἁρπάσας, ἀποδίδου καὶ προσαποδίδου. ὁ ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον. ὁ ἐπίορκος, μηκέτι ὄμνυε, καὶ τὰ ἄλλα πάθη σύντεμε, ὀργὴν, ἐπιθυμίαν, λύπην, φόβον, ἵνα εὑρεθῇς ἐπὶ τῆς ἐξόδου πρὸς τὸν ἀντίδικον ἐνταῦθα διαλελύσθαι φθάνων. ἔστι μὲν οὖν ἀδύνατον ἴσως, ἀθρόως ἀποκόψαι πάθη σύντροφα, ἀλλὰ μετὰ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀνθρωπείας ἱκεσίας, καὶ ἀδελφῶν βοηθείας, καὶ εἰλικρινοῦς μετανοίας, καὶ συνεχοῦς μελέτης κατορθοῦνται.

41. Δίο δεῖ πάντως σε τὸν σοβαρὸν καὶ

δυνατον,

ad extremum autem ad malitiam vitiaque deflexerit, nihil jam anteactæ vitæ laboribus juvandus ſit, qui ad finem luſæ fabulæ palæſtra exceſſerit; & contra, qui antea male diſſoluteque vixit, ſi ejus illum pœniteat, multi temporis vitam perditam, aſſumta poſtmodum pœnitentia, ejuſque abrepto propoſiti vigore, exſuperare poteſt. Longe accurata vero opus diligentia eſt, ſicut & longa ægritudine affectis corporibus exquiſitior diæta majorque cautio neceſſaria eſt. Vis, ô fur, tibi ſcelus dimitti? Deſine furari. Qui adulter eſt, non amplius libidinis faces admittat. Qui fornicarius & conſtrúprator, deinceps caſte vivat. Qui raptor eſt, redde, & quidpiam plus addito. Teſtis falſus, verax eſſe diſcito. Perjurus, à juramento abſtine, atque alios affectus vitiaque præcide, iram, cupiditatem, animi mœſtitiam, timorem, ut ſub exceſſum *a* cum adverſario te tranſegiſſe eique reconciliatum eſſe, interim dum præſens vita ageretur, inveniaris. Et affectus quidem inolitos confeſtim ſimulque præcidere impoſſibile forte eſt; Dei tamen virtute & humanis precibus fratrumque auxilio; necnon vera pœnitentia aſſiduaq; meditatione res præſtari poteſt.

XLI. Quapropter neceſſarium omnino

a Matt. 5. 14.

mnino eſt, ut ſuperbus & potens ac dives aliquem tibi Dei hominem præficias, qui te virtutis ſtudio animet, tibique illo rector ac gubernator exiſtat. Habeas unum ſaltem quem verearis, vel unum habe quem timeas. Aſſueſce vel unum audire libere loquentem, qui acrimonia ſua ſimul & mordeat, & molliore cultu deliniat. Neque enim conducit oculis ſemper laſcive intueri, ſed & lacrymas aliquando fundere, & acrioribus pungi pro majori valetudine. Sic & animo aſſidua voluptate nihil pernicioſius: cæcatur enim colliquatione, dum libere increpantis ſermone immotus perſiſtit. Hunc tu & iratum timeas & gementem doleas, & ſedantem iram verearis, & pœnas deprecantem antevertas. Hic pro te plures noctes inſomnes ducat, fundens pro te preces ad Deum, ac conſuetis precibus Patrem captans. Neque enim ille viſcera ſua dura præbet orantibus filiis. Rogabit autem pure, ſi à te honoretur tanquam Dei angelus, nec per te contriſtetur, ſed propter te. Hæc eſt pœnitentia non ficta, *a Deus non irridetur*, nec verbis inanibus aures dat. Solus enim medullas ſcrutatur, & renes cordis: pleneque audit inter flammas poſitos, & exaudit deprecantes in ventre ceti: & prope eſt

a Gal. 6. 7.

cunctis

δυνατὸν καὶ πλέσιον ἐπιστήσασθαι ἑαυτῷ
τινα ἄνθρωπον θεοῦ καθάπερ ἀλείπτην καὶ κυ-
βερνήτην. αἰδοῦ κἂν ἕνα, φοβοῦ κἂν ἕνα.
μελέτησον ἀκούειν κἂν ἑνὸς παρρησιαζομένου
καὶ στύφοντος ἅμα καὶ θεραπεύοντος. οὐδὲ γὰρ
τοῖς ὀφθαλμοῖς συμφέρει τὸν ἀεὶ χρόνον ἀ-
κολάστοις μένειν, ἀλλὰ καὶ δακρῦσαι καὶ
δηχθῆναί ποτε ὑπὲρ τῆς ὑγείας τῆς πλείο-
νος. οὕτω καὶ ψυχῇ διηνεκοῦς ἡδονῆς οὐδὲν
ὀλεθριώτερον. ἀποτυφλοῦται γὰρ ἀπὸ τῆς τήξεως,
ἐὰν ἀκίνητος τῷ παρρησιαζομένῳ διαμείνῃ λόγῳ. τοῦτον καὶ ὀργισθέντα φοβήθητι,
καὶ στενάξαντα λυπήθητι, καὶ ὀργὴν παύοντα
αἰδέσθητι, καὶ κόλασιν παραιτούμενον φθάσον.
οὗτος ὑπὲρ σοῦ πολλὰς νύκτας ἀγρυπνησάτω,
πρεσβεύων ὑπὲρ σοῦ πρὸς θεὸν, καὶ λιτανείαις
συνήθεσι μαγεύων τὸν πατέρα. οὐ γὰρ αὐτέ-
χει τοῖς τέκνοις αὐτοῦ τὰ σπλάγχνα δεο-
μένοις. δεήσεται δὲ καθαρῶς ὑπὸ σοῦ προ-
τιμώμενος ὡς ἄγγελος τοῦ θεοῦ, καὶ μηδὲν
ὑπό σου λυπούμενος, ἀλλ' ὑπὲρ σοῦ. τοῦτ'
ἔστι μετάνοια ἀνυπόκριτος. θεὸς οὐ μυκτη-
ρίζεται, οὐδὲ προσέχει κενοῖς ῥήμασι· μόνος
γὰρ ἀνακρίνει μυελοὺς καὶ νεφροὺς καρδίας καὶ τῶν
ἐν πυρὶ κατακούει, καὶ τῶν ἐν κοιλίᾳ κήτους ἱκε-

τελούντων ἐξακούει καὶ πᾶσιν ἐγγύς ἐστι τοῖς πιστεύουσι, καὶ πόῤῥω τοῖς ἀθέοις, ἂν μὴ μετανοήσωσιν.

42. Ἵνα δὲ ἔτι θαῤῥῇς, οὕτω μετανοήσας ἀληθῶς, ὅτι σοι μένει σωτηρίας ἐλπὶς ἀξιόχρεως, ἄκουσον μῦθον, οὐ μῦθον ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου παραδεδομένον καὶ μνήμῃ πεφυλαγμένον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἔφεσον, ἀπῄει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἐθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἁρμόσων, ὅπου δὲ κλῆρον, ἕνα τέ τινα κληρώσων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων. ἐλθὼν καὶ ἐπί τινα τῶν οὐ μακρὰν πόλεων ἧς καὶ τοὔνομα λέγουσιν [1] ἔνιοι, καὶ τὰ ἄλλα ἀναπαύσας τοὺς ἀδελφοὺς, ἐπὶ πᾶσι τῷ καθεστῶτι προσβλέψας ἐπισκόπῳ, νεανίσκον ἱκανὸν τῷ σώματι καὶ τὴν ὄψιν ἀστεῖον καὶ θερμὸν ἰδὼν, τοῦτον ἔφησε παρατίθεμαι μετὰ πάσης σπουδῆς, ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος, τοῦ δὲ δεχομένου καὶ πάνθ' ὑπισχνουμένου, καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ διετείλατο καὶ διεμαρτύρατο. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ

1 Smyrna erat, si Chron. Alexand. fides.

τὴν

cunctis fidelibus, procul vero ab infidelibus, niſi ad ſanctiorem mentem pœnitendo redeant.

XLII. Ut autem magis confidas, modo ſic vere pœnitueris, certæ tibi fidei tutamque manere ſalutis ſpem; audi fabulam, quæ ipſa non fabula, ſed vera de Joanne Apoſtolo tradita narratio ſit, ac memoriæ ſtudioſe commendata. Cum enim poſt tyranni obitum è Patmo inſula Epheſum rediiſſet, vicinas quoque gentes rogatus viſebat, partim quidem ut epiſcopos conſtitueret, partim vero ut integras Eccleſias diſponeret ac formaret, partim etiam ut unumquemque eorum, quos Spiritus deſignaret, in clerum cooptaret. Cum itaque ad urbem quandam haud procul Epheſo diſſitam veniſſet (ejus & nomen nonnulli referunt) atque alias præſentia verbiſque ſuis fratres conſolatus eſſet, ad extremum viſo juvene quodam egregia corporis ſtatura, eleganti vultu, ferventique ingenio atque indole, ad loci epiſcopum converſus: *Hunc*, inquit, *coram Eccleſia ac Chriſto teſte, omni tibi opera commendo.* Tumque illo ſuſcipiente ac cuncta præſtiturum pollicente, eadem ipſa Joannes rurſus perurgebat ac conteſtabatur. Poſthæc Jo-

annes quidem Epheſum profectus eſt: Presbyter vero adoleſcentem ſibi traditum in domum ſuam ſuſcipiens, educando, continendo, fovendo operam dabat: ac tandem ſacro baptiſmate initiavit. Deinceps Sacerdos de priſtina cura atque cuſtodia paulatim remiſit, ut qui perfectum ei tutamen, ac quo cautum omnino foret, Domini ſignaculum adhibuiſſet. Illum ergo præmatura potitum libertate, æquales quidam ſibi adjungunt, deſides ac diſſoluti, & flagitiis omnibus aſſuefacti. Ac primum qui magnificis conviviis juvenem illiciunt: noctu deinde ad ſpoliandos obvios egreſſi, ſecum trahunt; inde ad majorum ſcelerum ſocietatem cohortantur. At ille ſenſim aſſueſcebat pravitati, genii magnitudine ac præſtanti indole velut equus duri oris robuſtuſque à recto abreptus, ac frœnum mordens, acrius in præceps ferebatur. Jam itaque prorſus abjecta ſpe ſalutis ex Deo conſequendæ, nihil ultra mediocre animo deſignabat; ſed grandi aliquo perpetrato facinore, quod ſemel perierat, pari reliquis exitu luere vixdum reluctantibus animis cogitabat. Illis igitur ipſis aſſumtis, inſtitutoque latronum collegio, dux ipſe latronum haud ſegniter erat; violentia,

τὴν ἔφεσον ἀπῄρεν. ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἴκαδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον ἔτρεφε, συνεῖχεν, ἔθαλπε, τὸ τελευταῖον ἐφώτισε. καὶ μετὰ τοῦτο ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακτήριον ἐπιστήσας τὴν σφραγῖδα τοῦ κυρίου. τῷ δὲ ἀνέσεως πρὸ ὥρας λαβομένῳ προσφθείρονταί τινες ἥλικες ἀργοὶ, καὶ ἀπερρωγότες, ἐθάδες κακῶν. καὶ πρῶτον μὲν δι' ἑστιάσεων πολλῶν πολυτελῶν αὐτὸν ἐπάγονται. εἶτα που καὶ νύκτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν, ἐξιόντες συνεπάγονται. εἶτα τι καὶ μεῖζον συμπράττειν ἠξίουν. ὁ δὲ κατ' ὀλίγον προσειθίζετο, καὶ διὰ μέγεθος φύσεως, ἐκστὰς ὥσπερ ἄστομος καὶ εὔρωστος ἵππος ὀρθῆς ὁδοῦ, καὶ τὸν χαλινὸν ἐνδακὼν, μειζόνως κατὰ τῶν βαράθρων ἐφέρετο. ἀπογνοὺς δὲ τελέως τὴν ἐν θεῷ σωτηρίαν, οὐδὲν ἔτι μικρὸν διενοεῖτο, ἀλλὰ μέγα τι πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπολώλει ἴσα τοῖς ἄλλοις παθεῖν ἠξίου. αὐτοὺς δὲ τούτους ἀναλαβὼν καὶ ληστήριον συγκροτήσας, ἕτοιμος λῄσταρχος ἦν, βιαιότατος, μιαιφονώτατος, χαλεπώτα-

τοῦ χρόνου ἐν μέσῳ, καί τινος ἐπιπεσούσης χρείας, ἀνακαλοῦσι τὸν Ἰωάννην. ὁ δὲ ἐπειδὴ τὰ ἄλλα ὧν χάριν ἧκε κατεστήσατο, ἄγε δή, ἔφη, ὦ ἐπίσκοπε, τὴν παρακαταθήκην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐγώ τε καὶ ὁ σωτήρ σοι παρακατεθέμεθα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἧς προκαθέζῃ, μάρτυρος. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγη, χρήματα οἰόμενος, ἅπερ οὐκ ἔλαβε, συκοφαντεῖσθαι· καὶ οὔτε πιστεύειν εἶχεν ὑπὲρ ὧν οὐκ εἶχεν οὔτε ἀπιστεῖν Ἰωάννῃ. ὡς δὲ τὸν νεανίσκον εἶπεν ἀπαιτῶ καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ. [1] στενάξας κάτωθεν ὁ πρεσβύτης καί τι καὶ ἐπιδακρύσας, ἐκεῖνος, ἔφη, τέθνηκε. πῶς, καί τινα θάνατον; θεῷ τέθνηκεν, εἶπεν. ἀπέβη γὰρ πονηρὸς καὶ ἐξώλης, καὶ τὸ κεφάλαιον, λῃστής. καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὄρος κατείληφε μεθ᾽ ὁμοίου στρατιωτικοῦ. καταρρηξάμενος οὖν τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστολος, καὶ μετὰ μεγάλης οἰμωγῆς πληξάμενος τὴν κεφαλήν, καλόν γε ἔφη φύλακα τῆς τἀδελφοῦ ψυχῆς κατέλιπον. ἀλλ᾽ ἵππος ἤδη μοι παρέστω, καὶ ἡγεμὼν γινέσθω μοί τις τῆς ὁδοῦ. ἤλαυνεν ὥσπερ εἶ-

1 Anaſtaſ. Sinaita, στενάζει μέγα ἐκ βάθους εἶτα δακρύει.

χεν,

tia, cædibus atque atrocitate cunctos ſuperabat. Aliquanto poſt tempore, cum novi aliquid neceſſarii operis aut negotii incidiſſet, iterum ad eam urbem accitus eſt Joannes. Qui cum veniſſet, & cuncta quorum gratia venerat, ordinaſſet: *Agedum*, inquit, *Epiſcope, redde nobis depoſitum, quod ego pariter & Chriſtus tibi commendavimus, ſub Eccleſiæ cui præes, præſentia, ipſaque coram teſte.* Ad hæc Epiſcopus primo quidem morari ac attonitum eſſe, cum exiſtimaret pecuniam, quam non accepiſſet, à ſe per calumniam repeti: & ſicut adhibere fidem, ut ſe habere exiſtimaret quæ non habebat, ſic nec Joanni diffidere audebat. Sed ubi Joannes *Juvenem*, inquit, *repeto & fratris animam*; alto ſenex ducto ſuſpirio, vultumque lacrymis affuſus, *Is*, ait, *mortuus eſt. Quomodo*, inquit Joannes, *ac quo mortis genere? Deo*, ait ille, *mortuus eſt. Malus quippe evaſit & perditus; ac quod maximum, latro: nuncque adeo pro Eccleſia montem occupavit, cum latronum pari ſatellitio.* His auditis Apoſtolus ſciſſa veſte, & cum ingenti gemitu caput feriens, *Bonum te*, inquit, *animæ fratris cuſtodem conſtitui? Sed jam mihi præſto ſit equus & aliquis ductor itineris.* Inde ab Eccleſia

cleſia ita ut erat, concito equo iter properavit. Cumque ad locum veniſſet, ab iis qui excubias agebant, latronibus capitur: non ille fugam petens, aut veniam deprecans, ſed clamans: *In hoc ipſum veni, ad veſtrum me ducem deducite.* Is vero ut erat armatus interim expectabat. Sed ubi accedentem agnovit Joannem, præ pudore in fugam verſus eſt. At Joannes totis viribus concito curſu, ætatis oblitus, hominem perſequi inſtitit, identidem clamans, *Quid me patrem tuum, fili, fugis, inermem, ſeniculum? Miſerere mei, fili; noli timere; adhuc tibi ſupereſt vitæ ac ſalutis ſpes. Ego pro te Chriſto rationem reddam. Si ſit opus, tuam ipſe libens mortem ſuſtinebo, quemadmodum Dominus pro nobis mortem tulit. Animam meam pro tua vicariam dabo: Sta modo, & crede. A Chriſto miſſus ſum.* His ille auditis, primum quidem vultu in terram demiſſo ſubſtitit: deinde projectis armis, acerbe flere cœpit. Accedentem vero ſenem complexus, gemitu ac lamentis, quam maxime poterat, crimen diluebat, & lacrymis velut altero quodam baptiſmo expiabatur, ſolam dexteram occultans. Tum Apoſtolus ſpondens dejeranſque veniam

χεῖν, αὐτόθεν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον, ὑπὸ τῆς προφυλακῆς τῶν λῃστῶν ἁλίσκεται, μήτε φεύγων, μήτε παραιτούμενος. ἀλλὰ βοῶν, ἐπὶ τοῦτ᾽ ἐλήλυθα, ἐπὶ τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀναγάγετέ με. ὃς τέως ὥσπερ ὥπλιστο, ἀνέμενεν. ὡς δὲ προσιόντα ἐγνώρισε τὸν ἰωάννην, εἰς φυγὴν αἰδεσθεὶς ἐτράπετο. ὁ δὲ ἐδίωκεν ἀνακράτος, ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας τῆς ἑαυτοῦ. κεκραγώς, τί με φεύγεις, τέκνον, τὸν σαυτοῦ πατέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν με, τέκνον, μὴ φοβοῦ. ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα. ἐγὼ χριστῷ δώσω λόγον ὑπὲρ σοῦ· ἂν δέῃ, τὸν σὸν θάνατον ἑκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν· ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω τὴν ἐμήν. στῆθι, πίστευσον, χριστός με ἀπέστειλεν. ὁ δὲ ἀκούσας πρῶτον μὲν ἔστη κάτω βλέπων. εἶτα ἔρριψε τὰ ὅπλα. εἶτα τρέμων ἔκλαε πικρῶς. προσελθόντα δὲ τὸν γέροντα, περιέλαβεν ἀπολογούμενος ταῖς οἰμωγαῖς ὡς ἐδύνατο, καὶ τοῖς δάκρυσι βαπτιζόμενος ἐκ δευτέρου· μόνην ἀποκρύπτων τὴν δεξιάν. ὁ δὲ ἐγγυώμενος, ἐπομνύμενος, ὡς ἄφεσιν αὐτῷ παρὰ τοῦ σωτῆρος εὕρηται. δεόμενος, γο-

νυπετῶν·

γυμνὴν· αὐτὴν· τὴν δεξιὰν ὡς ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαρμένην καταφιλῶν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε. καὶ δαψιλέσι μὲν εὐχαῖς ἐξαιτούμενος, συνεχέσι δὲ νηστείαις συναγωνιζόμενος· ποικίλαις δὲ [1] ἑρῆσι λόγων κατεπᾴδων αὐτοῦ τὴν γνώμην, οὐ πρότερον ἀπῆλθεν ὥς φασι, πρὶν αὐτὸν κατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ.[2] διδοὺς μέγα παράδειγμα μετανοίας ἀληθινῆς καὶ μέγα γνώρισμα παλιγγενείας, τρόπαιον ἀναστάσεως [3] ἐλπιζομένης, [ὅταν ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος, οἱ ἄγγελοι τοὺς ἀληθῶς μετανοοῦντας δέξονται εἰς ἐπουρανίους σκηνάς] φαιδρῶς γεγηθότες, ὑμνοῦντες, ἀνοιγνύντες τοὺς οὐρανούς. πρὸ δὲ πάντων αὐτὸς ὁ σωτὴρ προαπαντᾷ δεξιούμενος, φῶς ὀρέγων ἄσκιον, ἄπαυστον· ὁδηγῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ πατρὸς, εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. πιστευέτω καὶ ταῦτα τις καὶ θεοῦ μαθηταῖς, καὶ ἐγγυητῇ θεῷ, προφητείαις, εὐαγγελίοις, λόγοις ἀποστολικοῖς, τούτοις συζῶν καὶ τὰ ὦ-

---

1 Cod. Reg. Gall. σειρῆσι λόγων, ut & Niceph. lib. 2. cap. 42.

2 Anaſtaſ. Sinaita addit, ἕως αὐτὸν παῖδα μεθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ συνήγαγε.

3 Sic Anaſtaſ. Sinaita. βλεπομένης Euſeb.

am ſe illi à Salvatore nactum eſſe, oranſque ac in genua provolutus, ipſam juvenis dexteram, velut jam pœnitentia expiatam, exoſculans, ipſum in Eccleſiam reduxit. Exinde partim crebris orationibus Deum deprecans, partim continuatis una cum juvene jejuniis ſimul decertans, variiſque denique ſermonum illecebris animum ejus demulcens, non prius deſtitit (ut aiunt) quam illum firma conſtantia Eccleſiæ gremio admoviſſet; magno veræ pœnitentiæ exemplo exhibito, grandique iteratæ generationis documento, & futuræ reſurrectionis trophæo, [quando in conſummatione ſeculi angeli vere pœnitentes in ſupercœleſtia habitacula deportabunt,] hinc angeli læte geſtientes, laudantes, cœlos aperientes: præ cunctis vero ipſe Salvator obviam factus humaniſſime ſuſcipit, lucem præbens, quam nullæ offuſcant tenebræ, nec tempora ulla interimant: ductor ipſe in ſinum Patris in vitam æternam, in regnum cœlorum iter parans. Iſta quis credat, fidemque cum Dei diſcipulis, tum Deo ſponſori habeat; Prophetiarum, Evangeliorum, Apoſtolorum dictis. Qui in his vitam inſtituat, auremque præbeat atque opera exerceat, ſub ipſo exceſſu dogmatum finem

nem ipſamque exhibitam veritatem conſpiciet. Qui enim pœnitentiæ angelum 1 plane recipit, haud eum tunc ulla pœnitudo incedet, cum corpus reliquerit; nec confundetur, dum Salvatorem cum majeſtate ſua exercituque venientem viderit. Nullus ignis exterrebit metus. Sin autem quiſpiam eo animo ſit ut manere ac quotidie in voluptatibus volutans delinquere velit, præſentiſque vitæ delitias æterna vita potiores ducat, atque à Salvatore veniam indulgente mentis ſenſu abhorreat; is neque Deum, neque divitias, nec quod ante lapſus ſit in crimen vocet, ſed ſuam ipſius animam quæ ipſa ſponte intereat. Ei vero cui cura ſalutis eſt ac inſpectio, eamque deſiderat, ac pene efflictim vimque ipſe adhibens præbere rogat, Pater ille qui eſt in cœlis, veram emundationem vitamque tribuet nulli mutationi obnoxiam; cui cum Filio Jeſu Chriſto, qui vivorum & mortuorum Dominus eſt, per Spiritum Sanctum, ſit gloria honor poteſtas, æterna majeſtas, nunc & ſemper, & in generationes generationum, inque ſecula ſeculorum. AMEN.

1 Reſpicere videtur pœnitentiæ Angelum, de quo frequens occurrit mentio in Hermetis paſtore.

τι ὑπέχων, καὶ τὰ ἔργα ἀσκῶν, ἐπ' αὐτῆς τῆς ἐξόδου τὸ τέλος καὶ τὴν ἐπίδειξιν τῶν δογμάτων ὄψεται. ὁ γὰρ ἐνταῦθα τὸν ἄγγελον τῆς μετανοίας προσιέμενος, οὐ μετανοήσει, τότε ἡνίκα ἂν καταλίπῃ τὸ σῶμα, οὐδὲ καταισχυνθήσεται, τὸν σωτῆρα προσιόντα μετὰ τῆς αὐτοῦ δόξης καὶ στρατείας ἰδών, οὐ δέδιε τὸ πῦρ. εἰ δέ τις αἱρεῖται μένειν καὶ ἐξαμαρτάνειν ἑκάστοτε ἐπὶ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ τὴν ἐνταῦθα τρυφὴν τῆς αἰωνίου ζωῆς προτιμᾷ, καὶ διδόντος τοῦ σωτῆρος ἄφεσιν ἀποστρέφεται, μήτε τὸν θεὸν ἔτι, μήτε τὸν πλοῦτον, μήτε τὸ προπεσεῖν αἰτιάσθω, τὴν δὲ ἑαυτοῦ ψυχὴν ἑκουσίως ἀπολλυμένην. τῷ δὲ ἐπιβλέποντι τὴν σωτηρίαν καὶ ποθοῦντι, καὶ μετὰ ἀναιδείας καὶ βίας αἰτοῦντι παρέξει τὴν ἀληθινὴν κάθαρσιν καὶ τὴν ἄτρεπτον ζωὴν δώσει ὁ πατὴρ ἀγαθὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ᾧ διὰ τοῦ παιδὸς ἰησοῦ χριστοῦ, τοῦ κυρίου ζώντων καὶ νεκρῶν, καὶ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἴη δόξα, τιμή, κράτος, αἰώνιος μεγαλειότης, καὶ νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς γενεὰς γενεῶν, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ΑΜΗΝ.

CLEMENT. ALEXANDR. PRESBYTERI,

Adumbrationes IN PRIOREM D. PETRI *Epiſtolam.*

Cap. 1. v. 3. B*Enedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui per magnam miſericordiam ſuam regeneravit nos.* Si etenim Deus nos genuit ex materia; poſtea vero ſecundum profectum vitæ regeneravit. *Pater Domini noſtri per reſurrectionem Jeſu Chriſti*; ſecundum fidem veſtram reſurgentis in nobis: Sicut è contrario moritur in nobis; id noſtra infidelitate faciente. Dicebat autem iterum, nunquam reverti ſecundo ad corpus animam in hac vita; neque injuſtam fieri quæ angelica facta eſt, neque malignam, ne iterum occaſionem peccandi per ſuſceptionem carnis accipiat: In Reſurrectione autem, utramque in corpus reverti, conjunguntur ſibimet invicem juxta genus proprium, ſecundum compoſitionem alterius ſe quadam congruentia coaptan-

tes ſicut ſagena, vel ædificatio lapidum. Propterea Petrus inquit [c. 2. v. 5.] *Et vos ipſi ſicut lapides vivi ædificamini domus ſpiritalis*; cuſtoditum ſcilicet in cœli locum ſignificans ſedis angelicæ. *In vos*, inquit [cap. 1. 5, 9.] *qui virtute Dei conſervamini fide ac ſpeculatione, percepturi finem fidei veſtræ animarum ſalutem*: Hinc apparet quoniam non eſt naturaliter anima incorruptibilis; ſed gratia Dei, per fidem & juſtitiam, & per intellectum perficitur incorruptibilis. *De qua ſalute*, inquit [v. 10.] *exquiſierunt & ſcrutati ſunt Prophetæ*, & cetera quæ ſequuntur. Declaratur per hoc, cum ſapientia locutos eſſe Prophetas; & Spiritum in eis Chriſti fuiſſe ſecundum poſſeſſionem & ſubjectionem Chriſti: per archangelos enim & propinquos angelos qui Chriſti vocantur Spiritus, operatur Dominus. *Quæ nunc*, inquit [v. 12.] *annunciata ſunt vobis per eos qui vobis evangelizaverunt*. Vetera, inquit, quæ per Prophetas facta ſunt, & plurimos latent; nunc vobis revelata ſunt per Evangeliſtas. *Vobis enim*, inquit [ib.] *manifeſtata ſunt per Spiritum Sanctum qui miſſus eſt*: hoc eſt, Paracletum, de quo Dominus dixit: a *Niſi ego abiero, ille non veniet. In quem concupiſcunt*, inquit [ib.] *an-*

a Jo. 16. 7.

angeli proſpicere: non angeli apoſtatæ, ſicut plurimi ſuſpicantur; ſed quod verum eſt ac Divinum, angeli qui deſiderant profectum perfectionis illius adipiſci. *Sanguine*, inquit [v.19.] *pretioſo, ſicut agni incontaminati & immaculati.* Hic tangit Leviticas & Sacerdotales antiquas celebrationes: Significat autem animam mundam per juſtitiam, quæ offertur Deo. *Præcogniti quidem*, inquit [v.20.] *ante conſtitutionem mundi.* Primo quippe præcognitus ante omnem creaturam quod erat Chriſtus. *Manifeſtati autem in noviſſimis*, per generatum corpus. *Regenerati non ex ſemine corruptibili*, [v.23.] Corruptibilis igitur eſt anima quæ cum corpore ſimul profunditur, ut quidam putant. *Verbum autem Domini*, inquit [v.25.] *permanet in æternum*; tam prophetia quam Divina doctrina. [Cap.2.v.9.] *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium.* Quoniam vero electum genus ſumus Dei electione, abunde clarum eſt. Regale autem dixit, quoniam ad regnum vocati ſumus, & ſumus Chriſti. Sacerdotium autem propter oblationem quæ fit orationibus & doctrinis, quibus adquiruntur animæ quæ offeruntur Deo. *Qui cum malediceretur*, inquit [v. 23.] *non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.*

batur. Dominus hoc utique per bonitatem atque patientiam. *Tradebat autem judicanti ſe injuſte*, [ib.] ſive ſemetipſum, ut ſit hyperbaton hoc modo ſe habens: tradebat autem ſemetipſum ſecundum injuſtam legem judicantibus; quia inutilis illis erat, utpote juſtus exiſtens: vel tradebat Deo injuſte judicantes, id eſt, eos qui eum nequiſſime condemnabant, & gratis neci ejus inſtabant, ut ſupplicia perpetientes, erudiantur. *Qui enim vult vitam*, inquit [cap. 3. v. 10.] *diligere, & videre dies bonos*: hoc eſt, qui vult æternus & incorruptibilis fieri. Vitam vero, Dominum dicit; dies autem bonos, hoc eſt, ſanctos *Quia oculi*, inquit [v. 11.] *Domini ſuper juſtos, & aures ejus in preces eorum.* Multiformem Spiritus Sancti ſpeculationem ſignificat: *Vultus autem Domini ſuper facientes mala* [v 12.] hoc eſt, ſive judicium, ſive ultio, ſive manifeſtatio. *Dominum vero Chriſtum*, inquit [v 15.] *ſanctificate in cordibus veſtris.* Sic habes etiam in Oratione Dominica: *a Sanctificetur nomen*, inquit, *tuum. Chriſtus enim*, inquit [v. 18.] *ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, juſtus pro injuſtis ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem Spiritu.* Hæc ad fidem eorum redigens, dicit. Hoc eſt; in

a Matt. 6. 9.

in noſtris vivificatus eſt ſpiritibus. *Adveniens*, inquit [v.20.] *prædicavit eis qui quondam erant increduli*; ſpeciem quidem ejus non viderunt, ſonum vero vocis audierunt. *Cum ſuſtinet*, inquit [ib.] *Dei longanimitas*. Ita eſt bonus Deus, ut etiam per eruditionem ſalutis operetur effectum. *Per reſurrectionem*, inquit [v.21.] *Jeſu Chriſti*; ſcilicet quæ per fidem in nobis effecta eſt. *Subjectis ſibi Angelis*, [v.22.] qui ſunt, primus ordo: *&* ſubditis *Poteſtatibus*, qui ſunt ſecundi ordinis: ſubditis quoque *Virtutibus*, quæ ad tertium ordinem pertinere declarantur. *Qui reddent*, inquit [c.4.v. 5.] *rationem ei qui paratus eſt judicare vivos & mortuos*. Hi ſecundum præcedentia judicia erudiuntur. Ob hoc etiam ſubjungit: [v.6.] *Propter hoc enim & mortuis evangelizatus eſt*, nobis qui quondam videlicet extabamus infideles. *Ut judicemur quidem ſecundum hominem*, inquit [ib.] *in carne, vivant autem ſecundum Deum in Spiritu*. Quia à fide videlicet exciderunt; dum adhuc in carne ſunt, judicantur ſecundum judicia præcedentia ut pœniteant. Idcirco & ſubnectit, dicens: *Vivant in Spiritu ſecundum Deum*. Sic Paulus quoque; nam & ipſe tale aliquid dicit: quem *a* *tradidi* (inquiens) *Satanæ, ut vivat Spiritu*.

a 1 Cor. 5. 5.

Sicut

[c.4.v.10.] *Sicut boni*, viz. *diſpenſatores multiformis gratiæ Dei*. Similiter & Paulus; *a multifarie*, inquit, *& multis modis Deus olim locutus eſt Patribus noſtris*. *Gaudete*, inquit [v.13.] *communicantes paſſionibus Chriſti*: hoc eſt, ſi juſti eſtis, propter juſtitiam patimini, ſicut Chriſtus pro juſtitia paſſus eſt. *Beati*, inquit [v.14.] *quoniam qui eſt ejus honoris, & virtutis Dei Spiritus, ſuper vos requieſcit*. Hoc poſſeſſivum, *ejus*, & angelicum ſpiritum ſignificat: gloria quippe Dei, illi ſunt per quos ſecundum fidem & juſtitiam glorificatur ad gloriam honorabilem, ſecundum profectum introductorum fidelium. Poteſt etiam ſic intelligi *Spiritus Dei ſuper nos*; Hoc eſt, qui ſecundum fidem animæ ſupervenit, veluti venuſtas quædam mentis & animi pulcritudo. *Quoniam*, inquit [v. 17.] *tempus judicii inchoandi à domo Domini*. His enim, in perſecutionibus conſtitutis, judicium conſequetur. *Deus autem*, inquit [c.5.v.10.] *totius gratiæ*. Totius gratiæ dixit, quoniam bonus eſt, & omnium bonorum dator eſt ipſe. *Salutat vos Marcus filius meus* [v.14.] Marcus Petri ſectator, palam prædicante Petro Evangelium Romæ coram quibuſdam Cæſareanis equitibus, & multa Chriſti teſtimonia proferente; penitus

a Heb. 1. 1.

tus ab eis ut poſſent quæ dicebantur memoriæ commendare, ſcripſit ex his quæ Petro dicta ſunt, Evangelium quod ſecundum Marcum vocitatur. Sicut Lucas quoque, & Actus Apoſtolorum ſtylo executus agnoſceret, & Pauli ad Hebræos interpretatus Epiſtolam.

Ejuſdem Adumbrationes *In Epiſtolam* JUDÆ.

JUdas qui Catholicam ſcripſit Epiſtolam, frater filiorum Joſeph extans, valde religioſus; cum ſciret propinquitatem Domini, non tamen dixit ſe ipſum fratrem ejus eſſe; ſed quid dixit; [cap.1.v.1.] *Judas ſervus Jeſu Chriſti*, utpote Domini; *frater autem Jacobi.* Hoc enim verum eſt; frater erat ejus, Joſeph. *Subintroierunt enim quidam*, inquit [v.4.] *homines impii qui olim præſcripti & prædeſtinati erant in judicium Dei noſtri*, non ut fiant impii: ſed exiſtentes jam

jam impii, in judicium præſcripti ſunt. *Quoniam Dominus Deus ſemel populum,* inquit [v.5.] *de terra Ægypti liberans, deinceps eos qui non crediderunt, perdidit*: ut eos videlicet per ſupplicium erudiret. In præſenti quippe tempore puniti ſunt, & perierunt propter eos qui ſalvantur, donec convertantur ad Dominum. *Angelos vero*, inquit [v.6.] *qui non ſervaverunt proprium principatum*, ſcilicet quem acceperunt ſecundum profectum, *ſed dereliquerunt*, inquit [ib.] *ſuum habitaculum*:, cœlum videlicet ac ſtellas ſignificans, apoſtatæ facti ſunt & vocati. *In judicium*, inquit [ib.] *magnæ diei vinculis perpetuis ſub caligine reſervavit.* Vicinum terris locum, hoc eſt, caliginoſum aërem ſignificat. Vincula vero dixit amiſſionem honoris in quo conſtiterant, & cupiditatem infirmarum rerum; cupiditate quippe devincti propria, converti non queunt. *Sicut Sodoma*, inquit [v.7.] *& Gomorrha.* Quibus ſignificat Dominus remiſſius eſſe, & eruditos pœnituiſſe. *Similiter iiſdem*, inquit [v.8.] *& hi ſomniantes*, hoc eſt, qui ſomniant imaginatione ſua libidines & reprobas cupiditates, bonum eſſe putantes; non illud quod vere bonum eſt, & omni bono ſuperius. *Carnem quidem*, inquit

inquit [ib.] *maculant, dominationem autem ſpernunt, majeſtatem autem blaſphemant*: hoc eſt, ſolum Dominum qui vere Dominus noſter eſt Jeſus Chriſtus, & ſolus laudabilis. *Majeſtatem* inquit, *blaſphemant*, hoc eſt, angelos. [v.9.] *Quando Michael Archangelus cum diabolo diſputans, altercabatur de corpore Moyſis*: hic confirmat aſſumtionem Moyſis. Michael autem hic dicitur qui per propinquum nobis angelum altercabatur cum diabolo. *Hi autem*, inquit [v.10.] *quæcunq; quidem ignorant, blaſphemant. Quæcunque autem naturaliter tanquam muta animalia noverunt, in his corrumpuntur.* Significat eos comedere ac bibere, & rebus venereis indulgere, & alia eos perpetrare dicit quæ ſunt communia cum animalibus ratione carentibus. *Væ illis*, inquit [v.11.] *quia in via Cain abierunt.* Sic etiam peccato Adæ ſubjacemus ſecundum peccati ſimilitudinem. *Nubes*, inquit [v.12.] *ſine aqua*; hoc eſt, qui verbum Divinum & fœcundum in ſe non poſſident. *Ob hoc*, inquit [ib.] *& à ventis, & ſpiritibus violentis, hujuſmodi circumferuntur homines. Arbores*, inquit [ib.] *autumnales, infructuoſæ*, & infideles videlicet, qui nullum fructum fidelitatis apportant. *Bis*, inquit [ib.] *mortuæ*; ſemel

mel ſcilicet quando delinquendo peccarunt; ſecundo vero, quando ſuppliciis contradentur ſecundum prædeſtinata Dei judicia: mors quippe repuranda eſt, etiam quando quiſque hæreditatem non continuo promereretur. *Fluctus*, inquit [v.13.] *ferocis maris.* His verbis vitam gentilem ſignificat, quorum ambitionis abominabilis eſt finis. *Sidera errantia*, hoc eſt, errantes & apoſtatas ſignificat; ex hujuſmodi ſtellis ſunt, qui angelorum cecidere de ſedibus, *quibus*, propter apoſtaſiam, *caligo tenebrarum reſervatur in ſempiternum. Prophetavit autem de his ſeptimus*, inquit [v.14.] *ab Adam Enoch.* His verbis Prophetiam comprobat. *Isti*, inquit [v.19.] *ſegregantes*, fideles ab infidelibus, ſecundum propriam infidelitatem redarguti. Et iterum diſcernentes à canibus. *Animales*, inquit [ib.] *Spiritum non habentes*: Spiritum ſcilicet qui eſt per fidem ſecundum uſum juſtitiæ ſuperveniens. *Vos autem*, inquit [,v.20] *cariſſimi ſuperædificantes voſmetipſos ſanctiſſima veſtra fide in Spiritu Sancto. Quoſdam autem*, inquit [v.21.] *ſalvate de igne rapientes* [v.22.] *quibuſdam vero miſeremini in timore*, id eſt, eos qui in ignem cadunt, doceatis ut ſemetipſos liberent. *Odientes*, inquit [v.23] *eam*

eam quæ carnalis eſt maculatam tunicam; animæ videlicet tunica macula eſt, ſpiritus concupiſcentiis pollutus carnalibus. *Ei autem,* inquit [v.24.] *qui potens eſt conſervare vos ſine offenſione, & conſtituere ante conſpectum gloriæ ſuæ immaculatos in lætitia.* In conſpectu gloriæ ſuæ dicit, coram angelis. Immaculatos autem conſtituendos, angelos factos, cum dicit Daniel de populo, & venit in conſpectu Domini, non hoc dicit quoniam vidit Deum; hoc enim impoſſibile eſt ut quiſque non mundo corde videat Deum: ſed hoc dicit, quia cuncta quæcunque faciebat populus, in conſpectu erant Dei, & manifeſta illi conſtabant; hoc eſt, quoniam nihil abſconditum eſt à Domino. In Evangelio vero ſecundum [a] Marcum interrogatus Dominus à principe Sacerdotum *ſi ipſe eſſet Chriſtus filius Dei benedicti. Reſpondens dixit: ego ſum, & videbitis filium hominis à dextris ſedentem virtutis. Virtutes* autem ſignificant ſanctos angelos. Proinde etiam cum dicit *à dextris Dei,* eoſdem ipſos dicit propter æqualitatem & ſimilitudinem angelicarum ſanctarumque virtutum qui nominantur nomine Dei. Cum ergo *ſedere in dextra* dicit,

a Marc. 14. 61, 62.

dicit, hoc eſt in eminenti honore requieſcere. In aliis autem Evangeliis dicitur principi Sacerdotum interroganti ſi ipſe eſſet filius Dei, non è contra reſpondiſſe. Sed quid dixit? [a] *vos dicitis.* Satis bene reſpondens. Si enim diceret, ſicut vos intelligitis, mentiretur utique non ſe confitens filium Dei, illi non ita de illo ſentiebant; dicens autem, *vos dicitis*, vere locutus eſt. Quod enim non ſapiebant, verbis dicebant, hoc ille verum eſſe confeſſus eſt.

Ejuſdem Adumbrationes

In Epiſtolam

I. JOANNIS.

Cap. 1. v. 1. *Quod erat ab initio, quod vidimus oculis noſtris, quod audivimus.* Conſequens Evangelium ſecundum Joannem, & conveniens etiam hæc Epiſtola principium ſpiritale continet. Quod ergo dicit *ab initio*, hoc modo preſbyter exponebat, quod principium generationis ſeparatum ab opificis principio non

[a] Matt. 26. 64.

non eſt. Cum enim dicit *quod erat ab initio*, generationem tangit ſine principio Filii cum Patre ſimul extantis: erat ergo verbum æternitatis ſignificativum non habentis initium, ſicut etiam verbum ipſum, hoc eſt Filius Dei ſecundum æqualitatem ſubſtantiæ unum cum Patre conſiſtit, ſempiternum eſt & infectum: quod ſemper erat verbum, ſignificatur dicendo,[a] *in principio erat verbum.* Quod vero dixit, *quod vidimus oculis noſtris*, Domini ſignificat in carne præſentiam, *& manus*, inquit [ib.] *noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ*: Non ſolum carnem ejus, ſed etiam virtutes ejuſdem Filii ſignificat, ſicut radius ſolis uſque ad hæc infima loca pertranſiens, qui radius in carne veniens palpabilis factus eſt diſcipulis. Fertur ergo in traditionibus, quoniam Joannes ipſum corpus quod erat extrinſecus tangens, manum ſuam in profunda miſiſſe, & ei duritiam carnis nullo modo reluctatam eſſe, ſed locum manui præbuiſſe diſcipuli. Propter quod & infert, *Et manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ*: contrectabilis utique factus eſt qui venit in carne, ſicut *& vita quæ manifeſtata eſt* [v. 2.]. Nam & in Evangelio ſic dicit,

a Jo. 1. 1.

cit, [a] *Et quod factum eſt, in ipſo vita erat, & vita erat lux hominum. Et nunciamus*, inquit [ib.] *vobis vitam æternam quæ erat apud Patrem, & palam facta vobis.* Patris appellatione ſignificat, quoniam & Filius ſemper erat ſine initio. *Quia Deus*, inquit [v. 5.] *lumen eſt*: non eſſentiam Divinam exprimit, ſed declarare volens majeſtatem Dei, quod melius eſt & excellentius apud homines proprie Divinitati coaptavit. Sic & Paulus [b] *lumen* vocans *inacceſſibile*. Sed & ipſe Joannes in eadem ipſa Epiſtola, *caritas*, inquit [c] *Deus eſt*; virtutes ſignificans Dei, quoniam clemens eſt & miſericors, & quia lumen, hoc eſt juſtos ſecundum profectum animi per caritatem conſtituit. Lumen ergo Deus qui eſt inenarrabilis ſecundum rationem ſubſtantiæ: *Et tenebræ*, inquit [ib.] *in eo ſunt nullæ*, hoc eſt nulla iracundia, nulla paſſio, nulla circa quemquam mali retentio, nullum perdens, ſed cunctis ſalutem tribuens. Lumen autem ſignificat, vel præcepta legis, vel fidem, vel doctrinam. Tenebræ vero horum contraria, non veluti altera via ſit. Una quippe via eſt ſecundum præcepta Divina. Monas nam-

a Jo. 1. 3, 4. *b* 1 Tim. 6. 16. *c* 1 Jo. 4. 16.

que

que Dei opus eſt, dyas autem & quicquid præter monadem conſtat, ex vitæ perverſitate contingit. *Et ſanguis filii ejus*, inquit [v.7.] *mundat nos.* Doctrina quippe Domini quæ valde fortis eſt, ſanguis ejus appellata eſt. *Quod ſi dixerimus quod non peccavimus, mendacem facimus eum & verbum ejus non eſt in nobis* [v.9.]. Doctrina ejus viz. ſive verbum veritas eſt. *Et ſi quis*, inquit [c.2.v.1.] *peccaverit: conſolatorem habemus ad Patrem Jeſum Chriſtum.* Sicut enim apud Patrem conſolator eſt pro nobis Dominus; ſic etiam conſolator eſt quem poſt aſſumtionem ſuam dignatus eſt mittere. Hæ namque primitivæ virtutes ac primo creatæ, immobiles exiſtentes ſecundum ſubſtantiam & cum ſubjectis angelis & archangelis, cum quibus vocantur æquivoce, diverſas operationes efficiunt. Sic etiam & Moyſes Michael angeli virtutem per vicinum ſibi & infimum angelum vocat. Similiter quoque in Prophetis ſanctis invenimus, ſed Moyſi quidem propinquus ac vicinus angelus apparuit. Exaudivit eum, & locutus ei Moyſes manifeſte facie ad faciem. Aliis autem Prophetis ſecundum operationem angelorum motus quidam fiebat, veluti

audientium ac videntium. Idcirco & ſoli audiebant, ſolique cernebant, ſicut & in [a] Samuele manifeſtatur. [b] Heliſæus etiam ſolus audiebat vocem qua vocatus eſt. Si autem eſſet manifeſta & communis vox, ab omnibus præſentibus audiretur; nunc autem à ſolo in quo operabatur motus qui ab angelo fiebat, audita eſt. *Non ſolum autem*, inquit [v.2.] *pro noſtris peccatis* Dominus propitiator eſt, hoc eſt fidelium, *ſed etiam pro toto mundo*: proinde univerſos quidem ſalvat, ſed alios per ſupplicia convertens, alios autem ſpontanea aſſequentes voluntate, & cum honoris dignitate, [c] *ut omne genu flectatur ei, cœleſtium, terreſtrium & infernorum*; hoc eſt, angeli, homines & animæ quæ ante adventum ejus de hac vita migravere temporali. *Et in hoc cognoſcimus quoniam novimus eum, ſi mandata ejus cuſtodiamus* [v.3.]. Qui enim *intellector* eſt, utique & opera perficit quæ pertinent ad virtutis officium. Qui vero opera perficit, non continuo etiam [d] *intellector* eſt. Poteſt enim eſſe rectarum operationum, non tamen intelligibilium ſacramentorum cognitor; demum

[a] 1 Sam. 3. 3. [b] Reg. 19. [c] Phil. 2. 10. [d] Gnoſticus, ex Clementis dialecto.

ſciens

ſciens quædam opera perfici timore ſupplicii, quædam vero propter repromiſſionem remunerationis, docet, perfectionem intellectualis hominis per caritatem opera complentis: proinde ſubjungit ac dicit [v.5.]. *Qui vero cuſtodit verbum ejus vere: in hoc caritas Dei perfecta eſt. In hoc enim cognoſcimus, quoniam in ipſo ſumus* ſecundum fidem & ſecundum caritatem. *Non mandatum novum ſcribo vobis, ſed mandatum vetus quod habuiſtis à principio* [v.7.]. per Legem ſcilicet & Prophetas. Ubi dicitur *unus eſt Deus*: Idcirco & infert [ib.] *Quoniam mandatum vetus eſt verbum quod audiſtis.* Iterum autem dicit [v.8.]: *Mandatum autem hoc eſt quod tenebræ tranſierunt,* perverſionis ſcilicet, *& lumen verum ecce jam claruit*; ſecundum fidem ſcilicet, ſecundum intellectum, ſecundum teſtamentum, ſecundum præparata judicia in hominibus operans. *Qui dicit ſe*, inquit [v.9.] *in lumine eſſe*, in lumine dicit in veritate. *Et fratrem ſuum*, inquit [ib.] *odit*. Fratrem videlicet dicit non ſolum proximum, ſed & Dominum. Odiunt enim eum infideles, & non cuſtodientes mandata ejus. Propter quod etiam infert [v.10.] *Qui diligit fratrem ſuum, in lumi-*

ne

ne permanet, & ſcandalum in eo non eſt. Deinde profectus & provectiones ſignificat animarum adhuc in carne poſitarum, & *filiolos* quidem vocare eos quibus ſunt remiſſa peccata propter nomen Domini; nam multi ſolo credunt nomine. *Patres* autem perfectos appellat, eos qui *intellexerunt quod erat ab initio, & intelligibiliter perceperunt* [v.13.] Filium videlicet de quo ſupra dixit, *quod erat ab initio. Scribo,* inquit [ib.] *vobis juvenes quia viciſtis malignum.* Fortes juvenes contemnentes voluptates; *Malignum* diaboli extollentiam ſignificat. Filii autem cognoſcunt Patrem, utpote qui ab idolis confugerunt, & ad unum Deum convocati ſunt. *Quoniam mundus,* inquit [v.15.] *in maligno eſt.* Nonne mundus & omnia quæ in mundo ſunt, creatura Dei dicuntur, & hæc valde bona? *Sed concupiſcentia carnis & oculorum, & ambitio ſeculi* [v.16.], quæ ex vitæ perverſione contingunt; *non eſt ex Patre, ſed ex mundo eſt,* & ex vobis. *Idcirco & mundus pertranſiet & concupiſcentia ejus* [v.17.]: *qui vero fecerit voluntatem Dei* & mandata ejus, *permanet in æternum. Ex nobis,* inquit [v. 19.] *exierunt, ſed non erant ex nobis;* neq; angeli apoſtatæ, neque homines cadentes,

dentes, [a] *ſed ut manifeſtentur quoniam non ſunt ex nobis.* Clare ſatis diſcernit genus electorum & perditorum, & illud quidem quod in fide permanens, unctionem habet à ſancto, quæ fit ſecundum fidem. Qui vero non permanet in fide, mendax eſt, & antichriſtus. *Qui dicit*, inquit [v 22.] *quia Jeſus non eſt Chriſtus.* Jeſus enim Salvator & liberator & Chriſtus Rex: *qui negat Filium* [v.23.], ignorando eum, *nec Patrem habet*, neque cognoſcit eum. Qui vero cognoſcit Filium, & Patrem ſecundum ſcientiam novit; cum manifeſtatus fuerit Dominus, in ſecundo adventu, fiduciam habebit, & non confundetur. Quæ confuſio eſt grande ſupplicium. *Omnis*, inquit [v. 29.] *qui facit juſtitiam, ex Deo natus eſt*, ſecundum fidem ſcilicet renatus. [c.3.v.1.] *Propterea mundus non cognoſcit nos: quoniam nec eum cognovit.* Mundum dicit ſeculariter in deliciis viventes. *Dilectiſſimi*, inquit [v.2.] *nunc filii Dei ſumus*, non naturali dilectione: ſed quia patrem Deum habemus. Major quippe eſt caritas, ut cum nullam cognationem habeamus ad Deum diligit nos tamen, & filios ſuos vocat [ib.] *Et necdum claruit quod erimus*: hoc eſt, ad qualem perventuri ſumus gloriam: *Si enim mani-*

[a] Lapſi, & apoſtatæ.

manifeſtatus fuerit, hoc eſt, ſi perfecti fuerimus, *ſimiles ei erimus*, veluti requieſcentes & juſtificati mundi in virtute, *ut ipſum* vultum ejus *videamus ſicuti eſt*, comprehenſibiliter. [v. 8.] *Qui vero facit injuſtitiam, ex diabolo eſt*, hoc eſt, ex *patre diabolo*: eademque conſectans & eligens. *Ab initio*, inquit [ib.] *diabolus peccat*. Ab initiò ſcilicet à quo peccare cœpit inconvertibiliter in peccando perſeverans. *Omnis*, inquit [v. 9.] *qui natus ex Deo eſt, non peccat, quia ſemen ejus in eo manet*. Verbum ejus videlicet in eo qui ſecundum fidem renatus eſt. [v. 10.] *Sic filios Dei intelligimus, ſicut & filios diaboli*, ſimilia diabolo eligentes; ſic etiam ex maligno eſſe dicitur. [v. 15.] *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*. In hoc enim ſecundum infidelitatem Chriſtus moritur: recte itaque ſubjungit dicens. [ib.] *Et ſcitis quia omnis homicida & infidelis, non habet vitam æternam in ſeipſo manentem*. In mente quippe fideli vivens Chriſti permanet, [v. 16.] *Ipſe enim pro nobis*, hoc eſt pro credentibus, *animam ſuam poſuit*: hoc eſt pro Apoſtolis. Si ergo pro Apoſtolis animam ſuam poſuit, Apoſtolos autem ejus dicit *ſemetipſos*, tanquam ſi diceret, *nos* inquam Apoſtoli propter quos

quos animam ſuam poſuit, *debemus pro fratribus animas ponere* [ib.];ſalus quippe proximorum, Apoſtolorum erat gloria,*quia major eſt*,inquit[v.20.]*Deus corde noſtro*, hoc eſt virtus Dei conſcientia quæ ſubſequetur animam, propter quod ſubjungit & dicit [ib.]. *Quoniam cognoſcit omnia*.[v.21.]*Cariſſimi ſi cor noſtrum non redarguat nos, fiduciam habebit apud Deum.* [c.4.v.2.]*In hoc cognoſcimus quia manet in nobis, de ſpiritu quem dedit nobis*, ſecundum epiſcopatum, ſcilicet & providentiam futurorum.*Perfecta*,inquit [v.18.] *caritas foras mittit timorem.* Perfectio namque fidelis hominis caritas eſt.*Iſte eſt*,inquit [c.5.v.6.]*qui venit per aquam & ſanguinem*, & iterum[v.7.]*quia tres ſunt qui teſtificantur, ſpiritus*, quod eſt vita, *& aqua*, quod eſt regeneratio ac fides, *& ſanguis*, quod eſt cognitio, *& hi tres unum ſunt*. In Salvatore quippe, iſtæ ſunt virtutes ſalutiferæ, & vita ipſa in ipſo Filio ejus exiſtit.[v.14.]*Et hæc eſt confidentia quam habemus ad eum, quia ſi quid petierimus ſecundum voluntatem ejus, audiet nos*. Non abſolute dixit quod petierimus, ſed quod oportet petere,[v.19.] *Et mundus omnis in maligno conſtitutus eſt*. Non creatura, ſed ſeculares homines, & ſecundum concupiſcentias

cupiſcentias viventes. [v.20.] *Et filius Dei venit, & dedit nobis intellectum*, ſecundum fidem ſcilicet advenientem in nos, qui etiam Spiritus Sanctus appellatur.

Ejuſdem Adumbrationes
In Epiſtolam
II. JOANNIS.

SEcunda Joannis Epiſtola quæ ad virgines ſcripta eſt ſimpliciſſima eſt. Scripta vero eſt ad quandam Babyloniam *Electam* nomine, ſignificat autem electionem Eccleſiæ ſanctæ. Aſtruit in hac Epiſtola perſecutionem fidei extra caritatem non eſſe, & ut nemo dividat Jeſum Chriſtum; ſed unum credere Jeſum Chriſtum veniſſe in carne: Nam qui habet Filium in intellectu perceptibiliter, & Patrem quoque cognoſcit, & magnitudinem virtutis ejus ſine initio temporis operantem intelligibiliter mente continet. *Si quis venit ad vos*, inquit [v.10.] *& hanc*

hanc doctrinam non portat, non ſuſcipiatis eum in domum, & ave ne dixeritis ei; qui enim dixerit ave, communicat operibus ejus malignis. Tales ſalutare prohibet & in hoſpitium ſuſcipere. Hoc enim in hujuſmodi non eſt inhumanum, ſed nec conquirere vel condiſputare cum talibus admonet qui non valent intelligibiliter Divina tractare, ne per eos traducantur à doctrina veritatis, veriſimilibus inducti rationibus. Arbitror autem, quia & orare cum talibus non oportet, quoniam in oratione quæ fit in domo, poſtquam ab orando ſurgitur, ſalutatio gaudii eſt & pacis indicium.

N E K

ΕΚ

ΝΙΚΗΤΟΥ

Ἡρακλείας μητροπολίτου

εἰς

ΙΩΒ,

ἐξηγήσεως.

ΑΛΛΑ τὰ τοῦ Ἰὼβ κομψότερον μὲν οὕτω νοητέων· γυμνὸς κακίας καὶ ἁμαρτίας, ὡς ἐκ κοιλίας μητρὸς, ἐκ τῆς γῆς κατ' ἀρχὰς διεπλάσθην, γυμνὸς εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπελεύσομαι. γυμνὸς οὐ κτημάτων, τοῦτο γὰρ μικρόν ἐστι καὶ κοινὸν· ἀλλὰ κακίας καὶ πονηρίας, καὶ τοῦ ἑπομένου τοῖς ἀδίκως βιώσασιν, ἀειδοῦς εἰδώλου· κατὰ δὲ τὸ πρόχειρον, πάντες ἄνθρωποι καὶ γυμνοὶ γινώμεθα, καὶ γυμνοὶ πάλιν ἐκφερόμεθα, τοῖς ἐνταφίοις μόνοις σπαργάνοις δεσμούμενοι. ἄλλον γὰρ ἡμῖν ὁ θεὸς προηυτρέπισε βίον, καὶ τὸν πρὸς ἐκεῖ-

νον

EX
NICETÆ
CATENA
IN
JOB.

Cap. I. v. 21.

JOBI autem verba ſic elegantius intelligi poſſunt: *nudus* à vitio & peccato, quaſi *ex utero matris*, è terra in initio *formatus ſum, nudus in eandem revertar*; non autem à poſſeſſionibus, hoc enim parvum & vulgare eſſet, ſed à vitio & peccato, & à tenebricoſo idolo, quod eos excipit, qui injuſte vixerunt. Juxta vero illud, quod omnibus in promtu ac familiare eſt cuncti naſcimur nudi, itemque nudi efficimur, faſciis ſolis, quæ humanis mortuorum corporibus adhibentur, devincti. Etenim vitam Deus nobis aliam præparavit, & præſentem pro curri-

 culi

culi via ad eam inſtruxit; eas demum pro viatico poſſeſſiones conſtituens, quæ neceſſitati inſervirent: cum hanc vero viam ſemel emenſi fuerimus, facultatum & divitiarum omnis comitatus nos deſerit. Eorum enim, quæ in vita habuimus, nihil noſtrum dici poteſt, una excepta pietate, cujus eſt noſtra certa poſſeſſio hanc mors ingruens nobis non eripiet, rebus autem omnibus aliis quamvis invitos, nos exuit. Opes quidem ad hanc vitam ſuſtinendam accepimus, atque harum ſolo fructu decerpto, demigrat unuſquiſque exiguum vitæ monumentum relinquens: hoc demum eſt felicitatis omnis extremum, hic cunctorum honorum quæ ſunt in vita exitus. Recte igitur infans, ut matris utero caput extulit, non à riſu, ſed à lamentis ſtatim incipit; flebili enim voce, vitæ propemodum indignatur quæ exitioſa ac lethalia munera, à primo exordio deguſtanda ei proponit. Simulatque enim editus in lucem & ſuſceptus eſt, manus pedeſque ejus faſciis conſtringuntur & vinculis impeditus, uberibus potitur. O vitæ primordia, mortis prodromum! Nuper eſt infans ad vitam ingreſſus, nec interpoſita mora, mortuorum pannis amicitur;

νον δρόμου, τὴν παροῦσαν ζωὴν οὐδὲν κατεσκεύασε, τὰς περὶ τῆς κτήσεως χρείας εἰς ἐφόδια μόνον τῆς ὁδοῦ κατατάξας· ταύτην δὲ ἡμῖν τὴν ὁδὸν ἐξελθοῦσιν, ὁ τῶν κτηθέντων ἀσυνόδευτος πλοῦτος. οὐδὲν γὰρ ὧν ἐσχήκαμεν, ἔχομεν ἴδιον, ἑνὸς κτήματος μόνον τῆς εὐσεβείας ἐσμὲν ἰδιοκτήτορες· ταύτην ἡμᾶς θάνατος ἐπελθὼν οὐ συλήσει, τῶν ἄλλων δὲ ἁπάντων ἐκβαλεῖ καὶ μὴ θέλοντας. εἰς ὑποκατάστασιν γὰρ τὴν βιωτικὴν πάντες παρελάβομεν κτῆσιν, καὶ μόνον ταύτης τὴν χρῆσιν ἕκαστος καρπωσάμενος ἄπεισι, βραχὺ παρὰ τοῦ βίου κομιζόμενος μνῆμα· τοῦτο γὰρ πάσης εὐημερίας τὸ τέλος, τοῦτο τῶν βιωτικῶν ἀγαθῶν, τὸ συμπέρασμα. καλῶς ἄρα τὸ βρέφος, τῆς γαστρὸς παρακύψαν, θρήνων εὐθέως, οὐ γέλωτος ἄρχεται· κλαίει γὰρ ὥσπερ τοῦ βίου καταβοῶν, παρ' οὗ, θνησιμαίων ἐκ προοιμίων ἀπογεύεται δώρων· τεχθὲν γὰρ χεῖρας εὐθέως σπαργανοῦται, καὶ πόδας καὶ δεσμοῖς ἐνειλημμένον ἀπολαύει τῆς θηλῆς. ὢ προοιμίου ζωῆς, προδρόμου νεκρώσεως. ἄρτι τὸ βρέφος εἰς ζωὴν παρελήλυθε, καὶ νεκρῶν εὐθέως αὐτῷ

στολισμὸς προσηνέχθη. ὑπομιμνήσκει γὰρ τοῦ τέλους τοὺς τεχθέντας ἡ φύσις. διὸ καὶ τὸ παιδίον γεννηθὲν ἀποδύρεται, καθάπερ τῇ μητρὶ διὰ τοῦ θρήνου βοῶν, τί με πρὸς ταύτην, ὦ μῆτερ, τὴν ζωὴν ἀπεκύησας, ἐν ᾗ τοῦ ζῆν ἡ προσθήκη προκοπὴ πρὸς τὸν θάνατον; τί με πρὸς πολυτάραχον αἰῶνα παρήγαγες, ἐν ᾧ τεχθέντι μοι τὰ προοίμια τὰ σπάργανα; τί με τοιούτῳ παραδέδωκας βίῳ, ἐν ᾧ καὶ νεότης ἐλεεινὴ τρυχομένη πρὸ γήρως, καὶ γῆρας φευκτὸν, ὡς ἐπιθανάτιον; δεινὸν, ὦ μῆτερ, τοῦ βίου τὸ στάδιον, θάνατον ἔχον τῶν τρεχόντων καμπτῆρα. πικρὰν τὴν βιωτικὴν ὁδοιποροῦμεν ὁδὸν, τάφον ἔχουσαν τῶν ὁδευόντων κατάλυμα· χαλεπὸν τὸ τῆς ζωῆς διαπλέομεν πέλαγος, ᾅδην γὰρ ἔχει πειρατὴν ἐφεστῶτα. μόνος ἐν ἅπασι γυμνὸς γεννᾶται ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ὅπλον, οὐκ ἔνδυμα συγγεννώμενον ἔχων· οὐχ ὡς τῶν ἄλλων ζώων ἐλάττων, ἀλλ᾽ ὅπως ἡ μὲν γύμνωσις, καὶ τὸ μηδὲν συνεπάγεσθαι, κατασκευάζῃ σοι μέριμναν· ἡ μέριμνα δὲ τὸ σοφὸν ἐκπομπεύσῃ, τὴν ἀργίαν ἐκβάλῃ, εἰσαγάγῃ τὰς τέχνας δι᾽ ἔνδειαν, γεννήσῃ μηχανῶν ποικιλίας. ὁ γὰρ

γυμνὸς

natura enim finis memoriam revocat, iis qui naſcuntur. Huc pertinet editi infantis ejulatus, flebili quaſi voce, apud matrem lamentantis; cur me in hanc vitam, mater, enixa es, in qua vitæ prorogatio, ad mortem eſt progreſſio? Cur me in multarum turbarum ſeculum introduxiſti, in quo, mihi nato, faſciæ ſunt exordia? Cur hujuſmodi me vitæ addixiſti, in qua & juventus miſeranda, ante ſenium malis attrita & confecta; & ſenectus, ut exitioſa fugienda? Formidabile, ô mater, & grave eſt hujus vitæ ſtadium, cujus meta eſt currentium interitus; calamitoſam vitæ viam ambulamus, quæ ſepulturam habet pro diverſorio: difficile atque infeſtum vitæ pelagus navigamus, cui infernus, tanquam pirata, imminet. Solus ex omnibus homo nudus gignitur, nullo vel armorum vel indumentorum connato genere protectus; non ideo, quod ſit ceteris animantibus inferior, ſed ut nuditatis noſtræ conſideratio, & quod nihil in mundum invexerimus, ſtudium in nobis procreet: ſtudium vero & ſollicitudo prudentiam pandat, ſocordiam procul ableget, artes ad vitandam egeſtatem introducat, & artificiorum diverſitates progignat. Qui enim nudus eſt,

eſt, indigentia tanquam ſtimulo impulſus, multa invenit & fabricatur, quomodo pluviæ declinandæ, quomodo frigus prudenter arcendum, quomodo ad repellendos ictus muniri oportet, quomodò terra colenda, quomodo feris metus incutiendus, & quomodo robuſtiora animalia domanda ſint. Quamobrem pluvia perfuſus tecta fabricavit; frigore vehementiore afflictus, indumenta excogitavit; ictus ac vulneratus, thoracem invenit, cum manus in agricolatione occupatæ ſpinis cruentarentur, ruſticorum inſtrumentorum adminiculum excogitavit; nudus exiſtens & eſca belluis, artem commentus eſt, quæ formidabilibus formidinem incuteret. Aliam ex alia, ſolertiam nuditas genuit, ut jam nuditas donum ſit Domini, & gratia ab illo conceſſa. Nudatus igitur Job opibus ſuis, poſſeſſionibus, præclara & numeroſa ſobole, & brevi ſpatio his omnibus ſpoliatus, hac plena grati animi voce exclamavit, *Nudus egreſſus ſum ex utero, nudus etiam revertar illuc*, nimirum ad Deum & illam beatorum ſortem & requiem.

γυμνὸς πολυμήχανος, ὥσπερ κέντρῳ τῇ χειρὶ νυσσόμενος, πῶς ὑετοὺς ἀποφύγῃ, πῶς σοφίσηται κρύος, πῶς πληγὰς ἂν προφράξηται, πῶς γεωργήσῃ τὴν γῆν, πῶς φοβήσῃ θηρία, πῶς δαμάσῃ τὰ δυνατώτερα. βρεχόμενος, ὀροφὴν ἐτεχνήσατο ῥιγώσας ἐπενόησεν ἔνδυμα, πληττόμενος μεμηχάνηται θώρακα, ἀκάνθαις τὰς χεῖρας γυμνὰς ἐν γεωργίαις αἱμάσσων, ἐμελέτησεν ὀργάνων βοήθειαν, γεγυμνωμένος θηρίοις εἰς βρῶμα, εὗρεν ἐκ φόβου τέχνην, τὰ φοβοῦντα φοβοῦσαν, ἄλλην ἐξ ἄλλης ἐγέννησεν ἡ γύμνωσις σύνεσιν· ὡς εἶναι καὶ τὴν γύμνωσιν, δῶρον καὶ χάριν δεσποτικήν. γυμνὸς οὖν καὶ ὁ Ἰὼβ καταστὰς χρημάτων, κτημάτων, εὐτεκνίας, πολυτεκνίας, καὶ πάντα ἐν βραχεῖ ἀποβαλὼν, τὴν εὐχάριστον ταύτην φωνὴν ἐξεβόησεν, γυμνὸς ἐξῆλθον ἐκ νηδύος, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι ἐκεῖ, πρὸς θεὸν δηλαδὴ, καὶ τὴν μακαρίαν λῆξιν ἐκείνην, καὶ ἀνάπαυσιν.

EX CATENA IN S. LUCAM

à

Corderio edita,

Cap. 3. v. 22.

NOn hic hominis, ſed *columbæ ſimilitudinem* Deus aſſumſit; quia volebat nova quadam apparitione Spiritus, per columbæ ſimilitudinem, ſimplicitatem ac manſuetudinem declarare.

Ex eadem.

Cap. 17. V. 17.

FOrte autem per *iota* & per *apicem* juſtitia ejus clamat, ſi [a] *recti ad me veneritis, & ego recta ad vos veniam, ſin obliqui, & ego oblique, dicit Dominus virtutum*; inſinuans implicatas & obliquas peccatorum eſſe vias. Nam recta naturæque con-

a Pſ. 17. 27.

conſentanea via quæ per iota, Jeſu inſinuatur, eſt ipſa ejus bonitas quæ fideles ex auditu, ſine ceſpitatione conſtanter dirigit. *Non itaque præteribit à lege iota unum aut unus apex,* hoc eſt, neque à rectis & probis mutuæ repromiſſiones; neque ab obliquis & injuſtis, quæ illis interminata eſt pœna. *a Benefacit enim Dominus bonis, declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem.*

a Pſ. 124. 5.

I N

IN PÆDAGOGUM.

HOC, Inſtitutor, offero ſertum tibi
Orationis nexibus textum integris
E paſcuis, quibus frui per te licet:
Ut artifex apicula, quando gramina
Vindemiat campis, labore ex utili
Ceram è favis Domino ſuo dat optimam.
Nam ſum licet minimus, tuus ſum ſervulus,
(At te decet laudare leges ob tuas)
O rex, bonorum munerum mortalibus
Largitor, univerſitatis & parens,
Qui templa magni ſolus ornatum & poli
Molitus es, ſermone connectens ſacro;
Quiq;indicaſti lumen & clarum diem,
Et quas fideles aſtra diſcurrunt vias,
Tum quomodo conſiſtat æquor & ſolum,
Anniq; gyro tempora obliquo meant,
Et ver & hyemem & tempus æſtivum, ſimul

Et

ΕΙΣ ΤΟΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΝ.

Σοὶ τὸν δὲ κἀγὼ, παιδαγωγὲ, προσφέρω
Λόγοισι πλέξας στέφανον, ἐξ ἀκηράτου
Λειμῶνος, ἡμῖν οὗ παρέχει τὰς νομὰς,
Ὡς ἐργάτις μέλιττα χωρίων ἄπο
Βλάστην τρυγῶσα, χρηστὸν ἐκ σίμβλων πόνων.
Κηρὸν δίδωσι τὸν γλυκὺν τῷ προστάτῃ.
Ει καὶ βραχὺς δ᾽ ἐγὼ τὶς οἰκέτης γε σός.
(Δεῖ γάρ σε τοῖς σοῖς εὐλογεῖν θεσπίσμασιν)
Ἄναξ βροτῶν μέγιστε, τῶν καλῶν δοτὴρ,
Εσθλῶν χορηγὲ, καὶ τὸ πᾶν κτίσας, πάτερ,
Ος οὐρανόν τε καὶ τὸν οὐρανοῦ μόνος
Κόσμον τέθεικας, ἁρμόσας θείῳ λόγῳ·
Ο δείξας αὐτὸς ἡμέραν τε καὶ φάος,
Καὶ τοῖς πολεῦσιν ἄστρα νημερτῆ δρόμον.
Ει τῷ [a] δ᾽ ὅποι γῆ καὶ θάλασσα προσμένοι,
Τρόπων τε καιρὸν εὐστόχως δήσας κύκλῳ
Εάρ τε καὶ χειμῶνα καὶ θέρος πάλιν,

[a] Forte, ἐνταῦθ᾽.

Τοῦ τε μετεώρου τάξιν ἐξηρτισμένην·
Ὅλον τε κόσμον ἐξ ἀκοσμίας κλίσας
Ὕλης ἀμόρφου, τὸ δὲ τὸ πᾶν καταρτίσας,
Αὐτὸ ζωήν τε τὴν σὴν ἀσφαλῶς ἀεὶ βιοῦν,
Χάριν τε σὴν ἀσφαλῶς παράσχε μοι,
Ποιεῖν τε καὶ τὰς σὰς λέγειν θείας γραφὰς,
Αἰνεῖν ἀεί σε καὶ τὸν ἐκ σοῦ πάνσοφον
Τόν σοι συνόντα καὶ παρόντα σοὶ λόγον.
Μή μοι καὶ πενίαν, μηδὲ μὴν πλοῦτον δίδου·
Τάξιν δὲ τοῦ δέοντος αὐταρκεστάτην
Πάτερ παράσχου, καὶ καλὸν βίου τέλος.

Et fructuum autumnum parentem divitem;
Ornatum & edidiſti inornato è Chao,
Informi & è materia adornaſti omnia:
Concede vitam à te datam ſemper bene
Componere, atque ſic gratia frui tua,
Et facere tua Divina mandata & loqui,
Laudare ſemper & tuam ſapientiam,
Verbum manens tecum quod adſtat & tibi.
Ne me opprimas penuria, opes nec des mihi:
Sed id ſatis quod ſit, mihive idoneum
Largire, Pater, & optimum ævi terminum.

1 Samuel.
c.3.v.3.p.136.
1 Reg.
19. ib.
Job
1. 21. 145.
Pſalm.
17. 27. 152.
Eſai.
1. 18. 103.
Ezech.
18. 23. ib.
Oſee
6. 6. ib.
Matt.
5. 3. 43.
13. 96.
14.ib.107.
29. 64.
39. 48.
6. 9. 124.
14. 108.
19. 35.
21. 44.
7. 1. 91.
21. 80.
9. 13. 103.
10. 12. 88.
40. 83.
41. 84.
11. 11. 85.
12. 56.
17. 20.
12. 35. 44.
36. 75.
37. ib.
38 &c. ib.
13. 4. 24.
5. ib.
23. 80.
18. 10. 83.
Matt.
c.19.v.21.p.24
24. 7.
28. 59.
22. 39. 76.
25. 34. 80.
35. 35.
26. 64. 132.
43. 12. 4.
Marc.
10. 17. 12.
18. ib.
20. 23.
21. 41.
25. 72.
26. 55.
29. 59.
31. 68.
14. 61. 131.
62. ib.
20. 30. 64.
Luc.
3. 22. 152.
5. 21. 16.
29. 35.
6. 29. 48.
30. 87.
38. 91.
40. 80.
10. 9. 84.
16. 83.
29. 75.
32. 35.
36. 76.
10. 37. ib.
41. 28.
11. 13. 104.
14. 26. 60.
15. 2. 102.
16. 9. 35, 88.
17. 17. 152.
Luc.
c.18.v.17.p.56
19. 5. 35.
Joan.
1. 1. 133.
3. 34.
4. ib.
17. 23.
14. 23. 80.
16. 7. 122.
Rom.
7. 12. 24.
10. 4. ib.
11. 35. 3.
1 Cor.
2. 9. 63.
5. 5. 125.
12. 32. 100.
15. 42. 11.
2 Cor.
4. 7. 91.
18. 68.
9. 7. 84.
11. 20. 48.
Gal.
2. 21. 23.
3. 24. 24.
6. 3. 100.
Phil.
2. 10. 136.
1 Tim.
6. 16. 134.
Heb.
1. 1. ib.
1 Pet.
1. 12. 63.
4. 8. 100.
1 Joan.
3. 14. 99.
4. 16. 134.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google